

KUSTBON

FÖRBINDELSLÄNK
FÖR
ESTLANDS SVENSKAR

NR 3 ÄRGÅNG 43
SEPTEMBER 1986

Stockholm 1650, ett år då ormsöskepparen Anders Brosson besökte staden tre gånger. Till vänster Södermalm och Slussen, i mitten Skeppsbron med köpmanshusen och handelsfartygen vid kajen, till höger Norrmalm med Jakob De la Gardies Makalös. Kopparstick av von Hartmann, KB. — Se sidan 7 ff.

Förbindelselänk för
Estlands svenskar
Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS
VÄNNER

Redaktör: *Edvin Lagman*
Redaktionssekreterare:
Hugo Mickelin

Ansvarig utgivare: *Thomas Lorentz*
I redaktionen: *Tomas Dreijer*
Göran Treiberg

Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned
113 42 Stockholm
Tel. 32 48 78

Kustbons & SOV:s postgiro
35 13 11-6

1986 utkommer Kustbon med
fyra nummer

Prenumerationspris 75 kr
Dödsannonser 100 kronor

Övrig annonsering:
1/1 500:— 1/2 300:—
1/4 150:— 1/8 100:—

ISSN 0345-6706

Östgöta
Correspondenten
Linköping

ÖPPETTIDER
i SOV:s och
KUSTBONS expedition
måndag—torsdag 09.00—14.00

Innehåll

Medan tid ännu är . . . av <i>Elmar Nyman</i>	2
Svenska Gymnasiet i Hapsal — än en gång av <i>Manfred Westerblom</i>	3
Anders Brosson. En 1600-talsskeppare på Ormsö av <i>Jonathan Lindström</i>	7
De sista svenskarna på Dagö av <i>Jörgen Hedman</i>	12
Högsommarnatt på Dagö av <i>Nils Tiberg</i>	15
En väckelserörelse bland Estlands svenskar på 1700-talet av <i>Jörgen Hedman</i>	16
Esterna på Ormsö av <i>Jörgen Hedman</i>	17
Ramsa på Nuckö-svenska	17
Till minnet av Nils Danell av <i>Thomas Lorentz</i>	18
Till minnet av Richard Stahl av <i>Edvin Lagman</i>	19
En lyckad sommarfest av <i>Thomas Lorentz</i>	20
Styrelsen för Hans och Lydia Pöhls minnesfond	20
Kärslätt-träff 1 mars 1986 av <i>Göran Pettersson</i>	21
Träff med Rickul-bybor av <i>Hjalmar Stenberg</i>	22
Hapsalresan av <i>Sven Ahlström</i>	24
Från min Runö-sommar av <i>Gideon Danell</i>	24
Familjenytt	26
Födelsedagar okt—dec 1986	27

Elmar Nyman

Medan tid ännu är . . .

Av de omkring 6 800 estlandssvenskar som under andra världskriget kom till Sverige var ca 1 800 yngre än 16 år och hälften av dessa hade inte fyllt sju. En stor del av denna då unga skara har givetvis ytterst få egna minnesbilder från sitt forna hemland. En ännu sämre informerad kategori utgör de två, tre generationer ättlingar till estlandssvenskar som är födda i Sverige. De flesta inom denna grupp har en rikssvensk äktenskapspartner, vilket kan göra att inte heller andrahandsinformation når fram. En del har kanske haft ambitionen att läsa den litteratur som finns rörande Estlands svenskar och deltagit i olika estlandssvenska samkväm, för andra har även sådana informationskällor saknats. Det kan inte råda någon tvekan om att dessa kategorier estlandssvenskar liksom många som ytligt borde vara väl informerade har behov av att öka sina kunskaper om folkstammens förflutna. Det ligger ju i tiden att söka sina "rötter".

Men hur skall detta behov av upplysning kunna tillfredsställas? Räcker det med att hänvisa till insamlat material? Med all respekt för det utomordentliga samlingsarbete som hittills gjorts av både forskare och lekmän kan inte det som finns i arkiv, bibliotek och museer ge oss en fullständig bild av svenskar-nas liv på andra sidan Östersjön. Det finns många luckor att täta i det material som insamlats: rörande näringsfång, fritidssysselsättningar, relationerna mellan olika generationer, förhållandet till majoritetsbefolkningen i landet, det lokala kommunikationsnätet, den kommunala förvaltningen, det lokala rättsväsendet, den sociala omsorgen, hälsovården, mellankrigstidens omfattande utflyttningar från svenskbygden, livet under olika ockupationer etc. Med gemensamma kraftanstängningar kan vi göra nödvändiga kompletteringar. Men det finns mycket som vi inte längre kan få förstahandsbesked om. Ingen estlandssvensk finns längre kvar som har vuxenminnen från förra århundradet. Inte mindre än ca 1 000 estlandssvenskar var födda före 1885 av dem som 1943—44 kom till Sverige! De var levande uppslagsverk som vi länge hade bland oss utan att tillräckligt utnyttja deras kunskap om den tid då det gamla feodalsamhället

stod inför sin upplösning. Lite till mans går vi och bär på den börda som underlåtenhetssynder ger. Vi får alltså nöja oss med att samla förstahandsupplysningar om förhållandena i Estlands svenskbygder under vårt eget århundrade. Alltjämt finns det ett stort antal kunniga sagesmän i åldrarna över 60 som har klara minnesbilder från tiden i Estland. Men vi vet också att deras antal decimeras för varje år. Det är hög tid att denna förstahandskälla utnyttjas.

Att söka efter sina "rötter" kan vara allt från att närmare utreda sina släktförhållanden till att kartlägga förhållandena i hemmet, byn, socknen, bygden, hela Svensk-Estland och den övergripande samhällsstrukturen. Var och en kan botanisera allt efter intresseinriktning och förmåga. Men tillsammans kan vi skaffa nytt material som berikar ej endast enskilda individer utan hela den estlandssvenska gruppen och framtidens forskning.

Vi vet inte i vilken utsträckning representanter för den yngre generationen i fortsättningen är beredda att satsa på en forskning kring "rötterna". Men en märkbar stegring av intresset för det förflutna har tydligt märkts under senare år. Hembygdsdagen, en institution som fyller 40 år denna sommar, har kompletterats med andra typer av sammankomster: bygdefester (nu senast en Nuckö-kväll), byträffar (flera om Ormsö t ex), regionala kombinationer (Rågöarna—Runö), estlandssvenska kyrkodagar, sammankomst kring temat det estlandssvenska kulturarvet osv. Därtill kommer den komplettering av Svenska Odlingens Vänners arbete som ungdomsföreningen Svenska Odlingens Nya Generations (SONG) verksamhet innebär. Härtill kan läggas att det också från rikssvensk sida alltjämt visas ett betydande intresse för estlandssvenska kulturfrågor — från Riksföreningen Sverigekontakts lokalförening i Stockholm liksom från Estlandsutskottet, Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala, Nordiska museet, Svenska Folkkultursarkivet i Helsingfors och även från museer i Sovjetestland.

Om det nu finns ett konstaterat intresse för "det gamla", är det dags att på ett meningsfullt sätt kanalisera detta intresse, exempelvis genom att SOV,

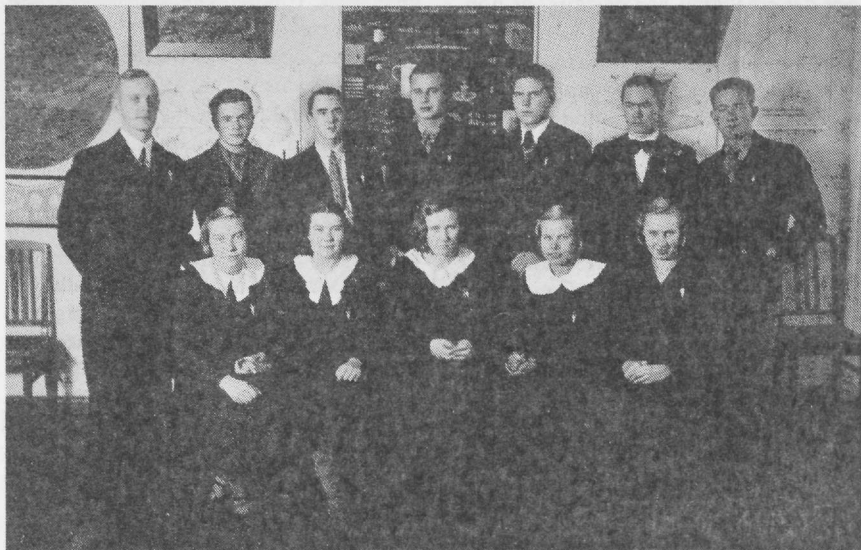
SONG och Estlandsutskottet gemensamt tillsätter en arbetsgrupp med uppgift att samordna olika aktiviteter. Vi får hoppas att bygde- och byträffarna fortsätter jämsides med övriga traditionella träffar. Men varför inte också anordna paneldiskussioner, och samtal mellan äldre och yngre generationer? Och studiecirkel kring våra gamla dialekter! Varför inte arrangera föredrag från olika sektorer av livet i de forna bygderna illustrerade med bilder ur våra förenings bildarkiv. SOV:s lokaler har ju upprustats — ett verk av frivilliga entusiaster — och borde utnyttjas maximalt. Och självfallet behövs informativa artiklar i Kustbon om vad som redan gjorts, om fyndorter, tips om vad fortsatt insamlingsarbete (samtal med äldre estlandssvenskar) lämpligen skall innehålla. En studie av Kustbons förnämliga register över de 40 årgångarna i Sverige är en outhärlig källa för den som vill skaffa sig en orientering om vad som hittills gjorts. Rubrikerna där bör kunna inspirera läsaren till egna bidrag i Kustbon.

Estlandssvenskarna har under sin snart halvsekelånga tillvaro i det nya hemlandet visat prov på framåtanda i yrkeslivet, god sammanhållning sines mellan och vilja till ideella insatser för bevarandet av det estlandssvenska kulturarvet. När Svenska Odlingens Vänner 1945 startade sin verksamhet i Sverige, hade dess styrelse en mycket ung sammansättning och även en stor del av föreningsmedlemmarna i övrigt tillhörde de då unga. Många av dessa har nu ersatts med yngre förmågor. Att allt fler ungdomar dras till vår verksamhet är något att stilla bedja om. Liksom att de äldre inte förtrötts. Vi har en enda gemensam strävan — att bevara åt eftervärlden det som en gång varit en levande bygdekultur hos en liten minoritet i ett samhälle som upphört att existera.

Inom eller utanför institutioner måste arbetet för bevarandet av det estlandssvenska kulturarvet nu forceras. Härvidlag vilar ett stort ansvar på den äldre generationen, som tålmodigt bör dela med sig av sitt kunnande. De yngre årgångarna estlandssvenskar och deras ättlingar har å andra sidan också en viktig uppgift — att ställa frågor medan tid ännu är om sådant som är väsentligt för deras personliga del och också för det samlade vetandet om Estlands svenskar. Ett livligare umgänge mellan yngre och äldre har dessutom ett egenvärde. Låt oss börja med ytterligare aktiviteter i medvetandet om att det brådskar med allas våra insatser.

Manfred Westerblom

Svenska Gymnasiet i Hapsal — än en gång

Svenska Gymnasiets första avgångskull 1936. Stående längst till vänster klassföreståndaren Harald Svensson. Längst till höger föredragshållaren 1986, Manfred Westerblom.

Den 30 augusti firade estlandssvenskarna traditionsenlig hembygdsdag i Spårvägsrestaurangen, Blåsut, Stockholm-Enskede. Programmet upptog föredrag av Svante Lagman om estlandssvensk folkmusik och av Manfred Westerblom om de första abiturienterna från Svenska Gymnasiet i Hapsal, utdelning av kulturstipendium, sång, folkdans av Rågöbornas danslag m m. Manfred Westerbloms föredrag återges här nedan.

För femtio år sedan utexaminerades den första estlandssvenska studentkullen vid Svenska Privatgymnasiet i Hapsal. Detta hände den 13 juni 1936. Femtio år — det är en mycket lång tid i en människas liv — det är en hel mansålder.

SOV:s styrelse har önskat att jubileet skulle uppmärksammas vid denna hembygdsdag. Styrelsen har bett mig berätta något om händelserna före, under och efter juni 1936. Vad blev det då av alltihop? Vad blev det av de estlandssvenska studenterna och dess första avgångskull, till vilken de då ledande estlandssvenskarna knöt så stora förhoppningar och förväntningar? Ja — vad blev det av alltihop?

Jag heter Manfred Westerblom, är uppvuxen i Birkas, talade nuckö-

svenska med min fader Gustav och estniska med min moder Julie. Min årgång, 1917, var den första som fick genomgå den sexåriga, svenskspråkiga folkskolan, som infördes i Nuckö 1929. Min årgång hade också den oerhörda förmånen att vara den första, som direkt efter folkskolan vann inträde vid det nyöppnade Svenska Privatgymnasiet i Hapsal. Detta hände en vacker och spännande höstdag, närmare bestämt den 28 augusti 1931.

Nu var vi alltså här — i den lilla provinnsstaden Hapsal med sina 4 000 innevånare. Det var här vi under fem år framåt skulle uppfostras och formas till "Goda svenskar och lojala samt trogna medborgare i den unga republiken Estland".

Denna nobla paroll hade S.G:s (den populära beteckningen på Svenska Privatgymnasiet) grundare satt som motto för läroverket, som just nu startade med en högtidlig akt i det vackra läns-gymnasiets ännu vackrare respektingivande aula.

Parollen gjorde inget speciellt intryck på oss. Innebörden av parollen började vi först fundera över året vi tog studenten. "God svensk — samt lojal och trogen medborgare i den unga republiken Estland?" Fanns det logik i detta?

Kunde parollen tillämpas på de tyska och ryska minoriteterna? ”God ryss — samt lojal och trogen medborgare i den unga republiken Estland?”

Frågan formligen dallrade i luften!

Men ännu var det långt dit. För oss började vardagen — och den var oftast hårdare än vi hade föreställt oss. Att vi skulle ha lidit umbäranden och svält, som det emellanåt har påståtts, är nonsens. Svårigheterna bestod i att Lääne-maa ühisgümnaasium, alltså det estniska länslyseumet, var uppbyggt på nästan militär disciplin, modell trettio-talet. Klassen över var alltid Chefen. Vi svenskar hade ingen svensk klass över oss, vi var ju de första. Estniska tvåan kunde inte accepteras — och estniska ettan — den måste vi förr eller senare göra upp räkningen med. Detta var i tidens anda. Skällsordet för oss svenskar blev det föraktliga ”gümnaasium”, uttalat med typisk estnisk accent. Ordet bilades av det svenska ”gymnasiet”, en form, som inte existerar i det estniska språket.

Som bekant finns inte segrare och förlorare i sådana fejder. Utan att tillgripa överord, vågar jag dock påstå att vi uppnådde ett säkert oavgjort. Efter ett par år, speciellt sedan vi erhållit förstärkningar genom den andra årskullen, var vi accepterade. Vi hade definitivt och slutgiltigt erövrat vår plats i den fina byggnaden.

Men tillbaka till den 28 augusti 1931, öppningsdagen. Ifrån invigningstalen i aulan sändes vi till våra resp klassrum. Nu tittade vi storögt på varandra — vi skulle ju hålla ihop under fem år framåt i tiden. Vi hade kommit från Ormsö, från Rickul, Sutlep, Nuckö, Hapsal och Reval. Totalt var vi 22 stycken, nämligen 15 pojkar och sju flickor. När vi fem år senare, alltså våren 1936 poserar för det obligatoriska studentfotografiet är vi sex pojkar och fem flickor. Bortfallet var alltså 50 %.

När vi glott färdigt på varandra och hittat var sin bänkkamrat, tågade dagens huvudperson in i klassen: Thorsten Svensson. Han kom ifrån Sverige och skulle bli vår klassföreståndare. Detta överskuggade alla fina tal i aulan. ”Magistern”, som han genast påpekade att vi skulle kalla honom, kunde man varken skämta med eller skämta om. Han var relativt spinkig, oerhört välklädd, mycket välklippt, pomaderad och iklädd spegelblanka skor. I dag skulle jag klassa honom som kavalleriofficer vid något livregemente på 30-talet. Detta berodde på hans sätt att klä sig, hans beteendemönster och hans nästan sjukliga sinne för disciplin, hård

disciplin. Thorsten Svensson fordrade mycket av oss — men å andra sidan gav han oss mycket. Jag tror att han väl förstod hur vi bokstavligen måste slåss för att bli erkända som likvärdiga i det stora länslyseumet. Han byggde upp vårt självförtroende genom att utanför timplanen vandra med oss, lära oss modern skidteknik, tala om svenska idrottsliga framgångar och berätta om Spetsbergsexpeditionen han hade deltagit i. Han lärde oss fotbollens grunder. Magister Svensson var den absolut rätte klassföreståndaren för den första estlandssvenska gymnasieklassen. Han formade oss — formligen.

Jag har undrat — och jag undrar fortfarande — vad Thorsten Svensson egentligen innerst inne tänkte om oss och om oss estlandssvenskar i allmänhet? Vi lär aldrig få svar på den frågan.

Nu satt vi emellertid här i klassrummet och magistern skulle genast ge sina första anvisningar till sina lärjungar. Det gick i hans stil.

1. Fr o m nu måste alla bära skolans uniformsmössa.
2. Flickorna dessutom skoluniform — mörkblå klänning, vit krage.
3. Uteskorna bytas mot inneskor, så fort man beträder skolan.
4. Lärarna hälsas före första lektionen
 - a) flickorna genom en speciell ”hovnigning”
 - b) pojkarna genom att stanna upp och bocka hövligt.
5. ”Skriv av skolschemat för SG-I. Det står på svarta tavlan.”
(Som om vi inte skulle ha sett det!)
”Schemat gäller fr o m i morgon, tisdagen den 29 augusti 1931”, slog han torrt fast.
6. ”Nu är ni lediga”, fortsatte han i samma torra stil.
”Vi ses i morgon. Glöm inte! Kl 08.00!”

Klockan var 10.30, måndagen den 28 augusti 1931. Svenska Privatgymnasiet i Hapsal hade startat.

Det första vi gjorde, var att gå ut på staden och beställa uniformsmössa. Denna måste bäras under hela skolarbetet — på såväl skolpasset som under fritiden. Varje läroverk i Estland hade sin egen skolmössa. S.G:s var mycket lik den som länslyseumet bar. Esternas gick i de estniska färgerna: blått, vitt och svart. På vår mössa hade man bytt ut det vita smala bandet mot ett gult dito. Detta skulle troligen markera vår svenska härkomst.

Det kanske bör framhållas att vi alltid var stolta över mössan. Ingen kände det som något stort tvång att bära den.

När man tagit mått på våra huvuden

och vi betalt mössan kontant i förskott, gick vi på upptäcktsfärd. Detta var spännande. I Hapsal fanns mycket att upptäcka och beundra: slottsruinen, som skulle bli vår tummelplats nr 1, Afrikastranden med 50 meters reglementerad simbassäng och ett hopptorn, byggt efter internationella föreskrifter med hög och låg trampolin, där fanns Gamla och Nya Hamnen, där fanns Strandpromenaden, där fanns Vaikne Kallas och mycket, mycket mera.

Nu i slutet på augusti fanns ännu mycket kvar av sommar och sommar-gäster. Vi fick en liten försmak av hur den lilla staden skulle ta emot oss. Den lilla staden svek oss aldrig. Vi hade en mycket lycklig skoltid i Hapsal. Vi hade ett gott och solitt kamratskap under hela gymnasietiden.

Nästa dag, allt efter mag Svenssons schema, började den långa, långa lunken fram emot ett mål, som låg fem år och ett oändligt antal fusklappar framåt i tiden.

Det första läsåret 1931/32 eller klass I var ett omställningsår från folkskolan till gymnasienivå.

Man kan gott påstå att denna process fortsatte även nästa år, alltså klass II.

I klass III, läsåret 1933/34 började allvaret i gymnasiet. Tyska och latin dök upp på undervisningsschemat. Matematik, fysik och kemi fick helt nya och djupare dimensioner. Klass III var med all säkerhet det svåraste läsåret för S.G:s elever. Vi hade fått en ny klassföreståndare ifrån Sverige, som till vår oerhörda förvåning också hette Svensson, fast Harald i förnamn.

Harald var motsatsen till Thorsten, eller Svensson ett, som det genast hette. Svensson två, Harald alltså, hade lätt för att skratta och tonen mellan honom och oss elever blev så småningom nästan kamratlig.

Svensson ett hade försökt utveckla disciplinkänslan och hårdheten hos oss. Han införde gärna tävlingsmomentet i olika sammanhang och han lärde oss att segern i tävlingsmomentet var av stor betydelse. Segern var det viktiga.

Harald, Svensson två, var humanisten. Jag tror inte han brydde sig om tävlingar och idrottsliga framgångar. Harald tyckte om att citera svenska diktare och författare, ordna diskussionskvällar och läsa fornordiska sagor, och till min oerhörda häpnad upptäckte jag, att han uppriktigt tyckte om latin, något för mig fullkomligt ofattbart. Hur kunde man tycka om latin?

Jag är övertygad om att S.G. hade tur med sina rikssvenska lärare. Thorsten lärde oss disciplin, ordning och reda

samt ingöt i oss självförtroende och kampvilja. Harald som följde var pedagog, som försökte göra humanister av oss.

Harald följde oss hela skolgången ut.

Bägge två har vi mycket att tacka för.

Svenska Gymnasiet och det estniska länslyceumet hade gemensam rektor, nämligen Anton Üksti. Üksti var en utpräglad disciplinmänniska. Han talade svenska med stora brister, som kunde ge upphov till mycket egendomliga vändningar. Han var dessutom något tankspridd, och detta kunde emellanåt manövrera in honom i ganska pinsamma situationer. För att förstå ett sådant läge, måste jag först berätta hur det gick till på 30-talet i ett estniskt läroverk, vars mall vi svenskar måste följa.

När läraren kom in i klassen, måste alla resa sig och stå stilla och raka som ljus, tills läraren gått fram till pulpeten, lagt ifrån sig sina böcker, vänt sig till klassen och gett sitt tillstånd att klassen fick sätta sig. De svenska lärarna brukade säga: "Var god tag plats!" Üksti gjorde det enklare för sig. Han sade kort och gott: "Sitt!"

En gång kom han i något tankspridd tillstånd in i en estnisk klass, vände sig mot denna och sade kort och gott: "Sitt!" Den estniska klassen blev mer än konfunderad. Ordet "sitt" betyder nämligen något helt annat på estniska än på svenska!

Üksti var en erkänd och duktig pedagog i Estland. Jag tror också att han tyckte om sitt Svenska Gymnasium, som var ett läroverk av rent privat karaktär, vars tänkta avgångsbetyg icke skulle berättiga till inträde i de högre estniska läroanstalterna. Detta ville nu Üksti klokt nog rätta till. Läsåret 1933/34 underkastades därför S.G. en mycket hård statlig prövning eller kontroll. Denna kontroll resulterade så småningom i att läroverket fick denna rätt. Det var Ükstis personliga insats och hans tyngd, som möjliggjorde detta.

Denna kontroll blev emellertid också den stora stötestenen för många i vår klass. Bortfallet blev mycket stort, och på så sätt slutade klass III med en formidlig katastrof för den första årskullen i S.G.

När vi träffades på hösten 1934 för att påbörja det nya läsåret, klass IV, var det ett reducerat och något deppat gäng. Detta gick snart över. En ny svensk klass hade stött till längst nere, två nya rikssvenska lärare, magister och fru Boräng kom att på ett utmärkt sätt stärka den svenska linjen i det fina hu-

Greve Folke Bernadotte hälsar examensdagen 1936 på den första estlandsvenska studentkullen i Hapsal. Till vänster om greve Bernadotte klassföreståndaren Harald Svensson. Prof Sigurd Curman andra raden längst till höger, bredvid honom föredragshållaren 1986, Manfred Westerblom.

set. Helga Bles grundade en svensk folkdansgrupp, som uppträdde i Reval, Dorpat och Svensbygden.

Vi uppnådde icke obetydliga framgångar i fri- och militäridrott. Vi noterade åtskilliga framgångar vid olika skideevenemang.

Ja, vi började bli ett mycket hårdhudat och självsäkert gäng!

Så gick klass IV och på hösten 1935 möttes vi för vårt sista skolår, klass V. Även det skolåret gick snabbt, och det var med vemod vi åhörde alla de fina talen vid avslutningsceremonin. Detta skedde i samma fina aula, där vi fem år tidigare hade startat. En efter en gick vi fram, tog emot vårt avgångsbetyg ur rektorns hand, bockade, resp neg och återvände till vår stol. När den sista bokstaven, Zeisig med Z, hade fått sitt betyg, höll Üksti ännu ett kort anförande, man sjöng nationalsången — och allt var över. Det var den 13 juni 1936.

Betyget vi mottog är ett sannerligen egendomligt dokument. Det är tryckt i Riigi Trükikoda, alltså "Rikets Tryckeri", på mycket fint papper och försett med det estniska vapnet, de tre leoparderna på en sköld. Det är tvåspråkigt. På estniska står "Gümnaasiumi Lõputunnistus", på svenska har detta kort och gott översatts med "Avgångsbetyg". Man går inte närmare in på varifrån.

Sidan två av dokumentet utgöres av själva betygen. Vad läste man då i S.G.? Vi hade läst: estniska, svenska, matematik, biologi med kemi och hälsoära, fysik, geografi, kosmografi, hi-

storia, medborgarkunskap med nationalekonomi, filosofisk propedeutik, kristendom, teckning och linearritning, gymnastik, militärlära, sång, tyska (andra främmande språk) och latin (tredje främmande språk).

Betygsskalan översatte man bokstavstroget från estniska:

Rahuldav	= Nöjaktigt
Hea	= Gott
Väga hea	= Mycket gott

När jag presenterade betyget för inträde i S.T.I. på hösten 1941, påstod rektorn på fullt allvar att skalan påminde om betygsättning av maträtter: "gott och mycket gott." På S.G:s vägnar blev jag mycket förnärad.

Sidan tre slutligen talar om vad man heter, när och var man är född och att man är estnisk medborgare. Det hela avslutas med som det bokstavligen heter: "Lärarkonferensens medlemmars underskrifter." Ja, när man i dag ser på det, är det verkligen ett egendomligt dokument. Kanske nästan historiskt.

Med den starkes rätt övertog ryssen 1939—1940 Estland. Alla vedertagna begrepp försvann nu, man visste knappast vad man sysslade med — det gällde endast att överleva. Vad S.G:s första avgångskull beträffar hann vi endast registrera en händelse under denna period: en av pojkarna flyttade till Tyskland i samband med den stora baltöversflyttningen. Björn stupade senare på Östfronten i augusti 1942.

Läget blev allt mera kaotiskt. Ingen tänkte längre allvarligt på utbildning, yrke eller framtid i landet. All kraft

koncentrerades på ett enda mål: att komma till Sverige.

Som bekant lyckades detta, fast det skulle dröja några år.

I själva verket skulle det dröja ända till 1945 eller 1946 tills S.G:s första avgångskull lyckads ordna en improviserad träff i Solna. När vi gjort vår första balansräkning, blev vi positivt överraskade. Vi hade klarat oss förvånansvärt helskinnade. Av de sex pojkarna befann sig fyra välbehållna i Sverige. (En hade stupat, en blev kvar i Estland.)

Alla fem flickorna var i Sverige.

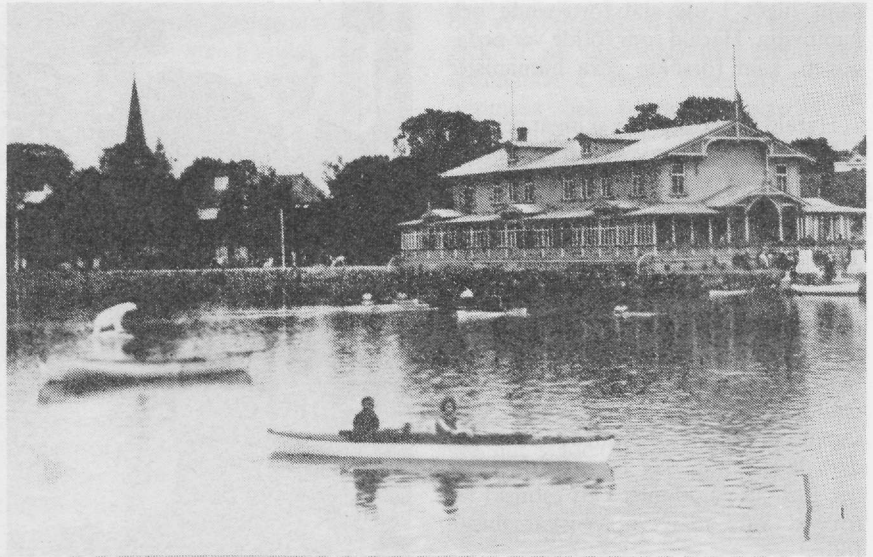
Denna första balansräkning gav oss också en uppfattning om hur den första avgångskullen ifrån S.G. i Hapsal skulle komma att klara sig — eller lyckas i Sverige. Denna balansräkning kan vi vara stolta över, när vi nu med facit i handen ser på våra insatser i det svenska samhället.

- Tre av oss skulle bli framgångsrika lärare.
- En av oss blev sjuksyster med berömvärda insatser bl a med Svenska Röda Korset i Korea.
- Två av oss har gjort sitt livsverk som läkarsekreterare.
- Två blev ingenjörer. Bägge har gjort svensk industri och exporthandel värdefulla tjänster.

Samtliga har arbetat till fullt uppnådd pensionsålder, vilket bara det i dagens Sverige tycks vara en oerhörd prestation. En av oss gick bort för tidigt.

Vill man nu dra en slutsats av vad som hände och har hänt sedan den 13 juni 1936, tror jag att man kan säga följande: ur detta kaos, som gjorde slut på Svenske Estland och S.G. och skingrade dess första avgångskull, uppstod två tydliga vinnare och en stor förlorare.

Vinnare nr 1 var den svenska staten. Sverige hade såväl på frivillig väg som genom riksdagsbeslut ekonomiskt understött S.G. i Hapsal. Man visste inte att man skulle få tillbaka kapitalet med ränta på ränta. Kapitalet och räntan utgjordes av varje utexaminerad estlandssvensk student, där den första kullen utgör ett typiskt exempel. Vi kostade trots allt den svenska staten oändligt mycket mindre än, ja kanske bara en bråkdel av vad vår rikssvenske kollega, som samma år hade erövrat sin vita mössa, hade kostat. Den estlandssvenske studenten har gjort stora insatser och prestationer inom såväl den allmänna som den privata sektorn i Sverige. Likadant har naturligtvis den riskssvenske studenten gjort. Skulle det

”Den lilla staden svek oss aldrig”.

nu vara möjligt att med våg eller centimetermått väga resp mäta dessa bägge alternativa insatser och prestationer — är jag icke övertygad om att jämförelsen skulle utfalla till den estlandssvenske studentens nackdel. Därför är jag övertygad om att vi med ränta på ränta återbetalt vår skuld till den svenska staten. Därför är jag övertygad om att Sverige var en vinnare.

I sanningens namn får man dock aldrig glömma, att Sverige aldrig *spekulerat* i dessa termer. Historien såg till att det bara blev så.

Vinnare nr 2 var vi estlandssvenska studenter. Liksom alla estlandssvenskar flydde vi, inte till något främmande och obekant. Vi kom nästan hem. Dessutom hade vi tur. Vi var i den rätta åldern, vi hade den rätta geisten, parad med en icke obetydlig portion fräckhet, och vi kom vid en tidpunkt, då man behövde oss. Vi behärskade språket i tal och skrift (fast många rikssvensk vägrade tro detta), vi hade inga komplex och kände oss varken överflödiga eller mindervärdiga. Ja, vi behärskade situationen ganska omgående. Jag upptäckte också snart, att vår allmänbildning låg på en förvånansvärt hög nivå. Slutligen: vi hade en examen, som vid högre svenska läroanstalter jämfördes med svensk studentexamen. Allt detta, eller mycket av detta, hade vi Svenska Privatgymnasiet i Hapsal att tacka för.

Enligt S.G:s stolta paroll skulle vi uppfostras till ”goda svenskar samt lojala och trogna medborgare i den unga republiken Estland”. Den första delen av parollen har vi med all säkerhet levt upp till, nämligen ”goda svenskar”. Det kanske inte riktigt blev så som parollens

upphovsmän hade tänkt sig från början. Parollens bokstav hade vi emellertid uppfyllt. Bokstavligen.

Vad den andra delen av parollen beträffar, nämligen ”lojala och trogna medborgare i den unga republiken Estland”, så sattes vi aldrig på det provet. Det skötte historien om — och för detta skall vi kanske vara oändligt tack samma. Ur kaoset under andra världskriget kröp vi estlandssvenskar och estlandssvenska studenter fram som klara vinnare.

Den store och tragiske förloraren var den unga republiken Estland. Estland förlorade sina svenska studenter, det förlorade sin trognaste minoritet, kanske den enda minoriteten Estland kunde lita på — estlandssvenskarna. Slutligen — det förlorade det värdefullaste ett folk kan äga — det förlorade sin frihet.

Ja, den unga republiken var sannerligen den store förloraren.

Jag har nu berättat något om S.G. och dess första avgångskull. Alltså den grupp av då unga människor, som för femtio år sedan avlade studentexamen vid det första, enda och sista svenskspråkiga läroverk, som under några korta och hektiska år existerade i Estland.

Jag har inte gjort detta av den anledningen att det skulle ha varit något speciellt eller märkvärdigt med oss. Jag har endast försökt följa en viss, bestämd grupp unga estlandssvenskars öden före, under och efter en mycket annorlunda och turbulent tid i vårt folks historia.

Sagan om S.G. fick kanske trots allt ett lyckligt slut.

Jonathan Lindström

ANDERS BROSSON

En 1600-talsskeppare från Ormsö

Liksom övriga estlandssvenskar bedrev också ormsöborna sjöfart vid sidan av fiske och jordbruk. Flitiga sjöfarare var de i början av detta sekel, men redan flera århundraden dessförinnan seglade ormsöbor skutor bland de estniska öarna och över Östersjön. Här skall denna verksamhet följas fram till 1600-talets slut, med tyngdpunkten lagd på skepparen Anders Brossons liv och arbete. Källmaterialet är dock av sådant slag, att det nästan enbart är sjöfarten i godsherrens regi vi kommer åt. I vilken utsträckning ormsöborna på denna tid seglade för egen vinning är okänt.

Tiden före Anders Brosson

Källorna för Ormsös äldsta historia är synnerligen magra, men en intressant uppgift har bevarats från medeltiden, då öns herre ännu var biskopen i Ösel—Wieks stift. Hösten 1538 såg sig "Thomas Koepmann vonn Wormszoe" vid ett besök i staden Reval tvingad att begära rådets rättsliga skydd, eftersom han beskylldes för att ha slagit ihjäl Lucas Mattisz(on) från Bussby vid Hapsal. Därmed kom Thomas' namn att sättas på pränt och bevaras till vår tid. Sannolikt lät denne köpman transportera åtminstone en del av sina varor till sjöss, och det är väl inte omöjligt att han själv förde den skuta som då kom till användning.

Under senare hälften av 1500-talet övergick Ormsö och större delen av det övriga Estland i svensk ägo. Från och med nu blir källmaterialet rikligare, men ingenting nämns om sjöfarande folk från Ormsö förrän efter sekelskiftet 1600. Enligt landboken för år 1606 fanns i Borrby kungens styrman Tomas Greisson, som hade sin 5/12 hagesgård fri från utlagor. Sannolikt är han identisk med den Tomas Grosson som år 1595 hade en 1/3 hagesgård i samma by. Om han redan då var styrman är ovisst. (1591 fanns i Borrby en Tonis Grellsson på en 1/3 hagesgård. Det förekom att skrivare inte gjorde skillnad på namnen Tonis och Tomas.) Tomas omnämns sista gången som styrman 1620, och troligen dog han eller drog sig tillbaka få år senare. I vackeboken för år 1626 är han borta. I stället fanns på en 5/12 hagesgård Hindrich Thomasson, säkerligen hans son.

Något yngre än Tomas tycks styrmannen Torsten Larsson i Tompo ha varit. Han dyker första gången upp 1606 och sägs då ha fått sin halvhagesgård befriad från alla utlagor av Karl IX, dvs tidigast år 1600. Även Torsten omnämns som styrman sista gången 1620, men ännu 1626 fanns en Torsten Larsson i Tompo. Torstens gård var då bara hälften så stor som tidigare, och innehavaren kallades inte styrman. Senast 1636 var han borta.

I ett förläningsregister från 1616 lämnas uppgiften att styrmännen Tomas och Torsten alltid måste finnas till hands när de behövdes, och att de själva brukade sina gårdar. Fram till 1671 kallades svenska kronans lotsar i regel styrmän (se efterskriften till Månsson). Dessa hade sina hemman befriade från pålagor. Sannolikt var Tomas och Torsten just lotsar, som i första hand hade till uppgift att lotsa kronans fartyg.

Tomas' och Torstens gårdar var av ungefär samma storlek som de övriga ormsöböndernas, men de hade det förmodligen bättre ställt. Uppgifter om Tomas saknas, men Torsten hade 1606 två hästar, två oxar och två kor, att jämföra med genomsnittet för bönderna på ön: knappt en häst, omkring 1 1/3 oxar och omkring 1 3/4 kor. Skattefriheten var säkerligen en viktig orsak till detta relativa välstånd.

Anders Brossons bakgrund

En fylligare bild ger källorna av skepparen Anders Brosson, "bördig von Wormbssö" (Kvitto 15/4 1649) och verksam vid 1600-talets mitt. (Bros var en vanlig kortform av namnet Ambrosius.) Till en början möter vi honom endast i egenskap av bonde. En halvhagesgård i Bussby, som 1626 innehades av en Reinholdt Simenson, delades senast 1628 upp mellan Anders Brosson och en annan bonde. Detta är första gången Anders Brosson nämns i källorna. Då han var gårdsinnehavare kan han knappast ha varit yngre än 15 år och var därmed född senast i början av 1610-talet.

Visserligen övertog inte Anders sin gård efter sin far eller någon bror, men det finns ändå goda skäl att förmoda att han var uppvuxen i byn. Bussbybönderna Matz Brossiusson och Brosse

Ambersson var hans samtida och vid 1500-talets slut nämns i samma by (1596) Ambrussa Tomasson. Alla dessa var möjliga släktingar.

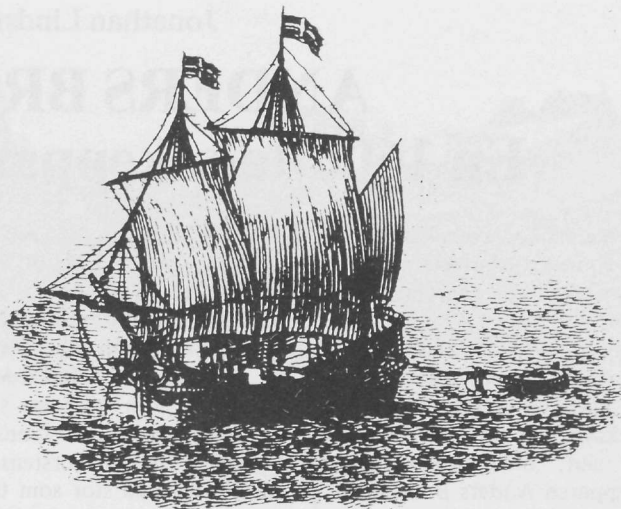
Bussby var störst av Ormsös dåvarande 13 byar och låg på öns sydvästra del. År 1633 fanns 28 bönder i byn, men tre, fyra år senare var de alla borta. Fältherren Jakob De la Gardie, som sedan ett årtionde var ägare till en stor del av Ormsö, lät nämligen sina tjänstemän utrymma byn, jämna den med marken och anlägga en herrgård kallad Bussbyhof eller Magnushof. Händelsen har levt kvar i folkminnet som "Bussby bröllop". Bussbybönderna flyttades till andra byar och ödegårdar, men några lämnade också ön helt. Anders Brosson hamnade tillsammans med tre andra bönder i Förby intill Ormsös västra strand. Efter nyinflyttningen hade byn sammanlagt tio bönder. Förby var inte bara mindre utan tycks också ha varit fattigare än Bussby. Bland annat klagade förbybönderna över brist på slättermark. Den gård Anders Brosson fick att odla upp var dock lika stor som den han lämnat: 3/8 hake. I likhet med de övriga omflyttade bönderna var han också fri från pålagor fram till hösten 1639.

Om Anders Brossons familj är föga känt. Han hade en son Jürgen som var elva år vid en revision i januari 1652. Troligen hade han också en dotter eftersom en svärsön till hans änka omnämns kort tid efter hans död.

Från slutet av 1640-talet tjänstgjorde Anders Brosson som fältherrens förordnade skeppare. Någon gång kallas han också "skeppare och styrman", men aldrig enbart styrman. Med säkerhet var han i tjänst under 1648. Eventuellt var han redan året dessförinnan utsedd till skeppare, men inte tidigare, eftersom han enligt räkenskaperna 1646/47 ännu betalade skatt i likhet med öns övriga bönder. Som skeppare hade han nämligen sin halvhagesgård befriad från pålagor, vilket noterades i räkenskaperna 1651/52 och 1663/64.

Anders Brosson kan inte ha tagit steget från vanlig bonde till skeppare direkt. Visserligen hade han säkert tidigt skaffat sig kunskaper om farvattnen kring Ormsö och Dagö vid fiskefärder, men de var knappast tillräckliga för att han skulle kunna styra tungt lastade

Ungefär så här kan Anders Brossons skuta ha sett ut. Kopparstick i Suecia antiqua från 1600-talets senare del, KB. Bilden är retuscherad.

skutor mellan Sverige och Estland. I räkenskaper från Bussbyhof för åren 1645 till 1647 omtalas sex ormsömän som tjänstgjorde som båtsfolk på gods-herrens skuta, möjligen under Röickskepparen Henrik Simonsson, eftersom denne var den ende omnämnde skepparen som då seglade varor från ormsö-godset. Tyvärr har inte båtfolkets namn antecknats, men det är tänkbart att Anders Brosson räknades till deras skara. Kanske hade han också tjänstgjort som styrman innan han blev skeppare.

Innan vi går in på skepparen Anders Brossons arbete från 1648 fram till hans död 1665, skall något nämnas om båts-folket, "monkosten" och skutan.

Båtsfolket

Båtsmännen utgjorde ryggraden i skuto-rnas bemanning. Skepparen Anders Brosson hämtades mer eller mindre av en tillfällighet från Ormsö, men ön tycks under större delen av 1600-talet ha varit skyldig att ställa upp med sex båtsmän. Så var fallet 1645 till 1647, liksom 1666/67 och förmodligen ännu på 1680-talet, då bokhållaren Kleve-korn 1683 klagade över att endast fyra båtsmän fanns att få tag på från Ormsö inför en färd till Stockholm.

Överförvaltaren Heinrich Herzog vid det hapsalska godskomplexet, dit Ormsö räknades, lämnar i ett par brev till godsherren på 1660- och 1670-talen intressanta upplysningar om dessa båts-män. När folk behövdes till arbete vid ett "Trahnbrennereij" (trankokeri?), konstaterade Herzog den 20 oktober 1666 att det inte borde hämtas från Ormsö, där redan sex(!) hakars dags-verken saknades genom sex båtsmäns

arbete vid skutor. År 1673 frågades återigen efter folk till fasta landet, nu till vägarbeten. Än en gång lade sig Herzog ut för ormsöborna (28 maj). Det arma folket måste ju hålla sina vägar och stigar i skick och var i likhet med andra öbor befriade från vägbyggen på fastlandet mot att de med sina båtar skjutsade resande till och från Sverige samt tjänstgjorde på stora skepp och skutor. Källmaterialet tillåter inte avgörandet om arbetet som båts-man var bundet till en viss bonde under hans livstid eller om plikten med jämna mellanrum gick från gård till gård.

Det förefaller vara så att båtsmännen under Anders Brossons tid som skeppare tjänstgjorde på dennes skuta. Endast för ett år — 1650 — är namnen på dessa båtsmän kända:

Jurgen Mertensson i Diby hade en gård på en tredjedels hake. Han var säkerligen son till en Marten Krabbe, som var bonde i samma by 1626. Detta styrks av att han själv kallades Jurgen Grabbe på 1630-talet. Jurgen omnämns i vackeböckerna från 1628 till 1652, men 1663/64 finns han inte längre med. Tillnamnet Krabbe levde ännu på 1900-talet kvar som gårdsnamn i Diby (se Wieselgren s 100). Vid revisionen i januari 1652 hade Jurgen två hästar, fyra oxar, tre kor och fyra söner, av vilka den yngste var 19 år.

I Rälby var båtsmännen Matz Matzon och Bertell Matzon bosatta på en halv respektive en tredjedels hakesgård. Matz Matzon går dessvärre inte att identifiera, eftersom två bönder med samma namn och gårdsstorlekar fanns i byn.

Bertell Matzon var 1628 "lösdri-

vare", vilket inte var så illa som det låter. Det innebar bara att han saknade beskattningsbar jord. Senast från 1633 hade han emellertid ett bondställe, som han ännu 1652 innehade, men 1663/64 var han borta. År 1652 hade han två gifta söner, två hästar, fyra oxar och tre kor.

Även i Kärrslätt fanns två båtsmän: Jurgen Pehrsohn med en tredjedels hakesgård och Clement Olufson, lösdrivare. Jurgen Pehrsohn finns ännu inte med i vackeboken 1639/40, däremot från 1645/46 fram till 1652, då han nämns i revisionen i januari, men inte i vackeboken som avslutades i maj. Han hade två söner av vilka den yngre var 19 år, en häst, fyra oxar och en ko.

Clement Olufson var lösdrivare 1650. Hans far Oloff Gorgenson, som ännu 1648 var gårdsinnehavare sades i januari 1652 vara död och hade efterträtts av sonen Bengt. På gården bodde då också Clement, 29 år. Före maj samma år hade Bengt försvunnit och Clement övertagit gården, vars innehavare han fortfarande var 1666/67. Senast 1675 var han borta. Troligen är han identisk med Clement Olofsson, en skeppare som med sitt bomärke under-tecknade ett skutinventarium den 15 augusti 1666.

Slutligen fanns i Saxby båtsmannen Knudter med en halvhakesgård. Det fanns två Knut i Saxby, men tack vare att gårdsstorleken anges kan båtsman-nen identifieras med Knut Persson. Han blev gårdsinnehavare vid 1630-talets mitt och var det ännu 1666/67, men hade försvunnit senast 1675. I januari 1652 hade han en tioårig son, två hästar, fyra oxar och tre kor.

Anders Brosson
År 1648.

Anders Brossons bomärke på ett av de många kvitton han undertecknade. Uppenbarligen var han inte van vid att hålla i en penna. Bomärkets verkliga höjd: 19 mm.

Alla båtsmännen var bosatta längs Ormsös västra och norra strand, som vette mot öppna sjön. Genomsnittsåldern på besättningen är anmärkningsvärd. Flera av båtsmännen hade vuxna söner. Man hade möjligen kunnat vänta sig att båtsmännen plockades ut bland bondsöner, inte bland bönderna själva. Att döma av antalet hästar, oxar och kor hade båtsfolket det något bättre ställt än de övriga ormsöbönderna. Skillnaden var dock inte stor och variationerna inom gruppen var avsevärda. Båtsmännen överglänstes helt av skepparen själv, som hade tre hästar, fyra oxar och fem kor år 1652, då genomsnittet bland bönderna under Bussbyhof var 1,2 hästar, 2,2 oxar och 2,0 kor.

Förklaringen till olikheten i förmögenhet måste i första hand sökas i att Anders Brosson var befriad från skatt, vilket inte var fallet med båtsmännen. År 1651 hade 28 % av Bussbyhofsbönderna spannmålsskulder till godset. Av båtsmännen var det hälften som var i samma läge. Knut Persson i Saxby och Jurgen Mertenson i Diby hörde till de mest skuldsatta, medan Bertell Matzons skuld var måttligare. Intressant är anteckningen i räkenskaperna att bönderna återopande sin frihet vägrade inleverera spannmålen. Även Clement Olufson hade skulder som gårdsinnehavare 1663/64.

För båtsmännens del innebar alltså inte deras tjänstgöring till sjöss någon garanti för välstånd eller att de skulle förhålla sig mer lojala mot överheten än andra. Inte heller tycks båtsmansarbetet ha varit något populärt alternativ till de vanliga dagsverken vid godset. Den 20 oktober 1666 konstaterade överförvaltaren Herzog att godsherrens skuta visserligen var tillräckligt försedd med båtsfolk, men när det kom till hårt väder var ormsöborna inte att lita på.

Monkost

Friheten från pålagor var inte den enda förmånen Anders Brosson hade som skeppare. Inför de flesta av sina resor under åren 1648 till 1650 emottog han också pengar. De kallades "monkost" eller "monatkost" och utbetalades för två månader åt gången, sannolikt för att med marginal täcka Anders Brossons personliga utgifter i samband med resorna.

Även båtsfolket åtnjöt monkost, men endast i undantagsfall bestod den av pengar. I stället fick de hålla till godo med varor av det slag som insamlades eller framställdes vid De la Gardies gods. Reglerna för monkostens utbetalning tycks också ha skiftat mycket mellan båtsmännen och under skilda år. Det båtsfolk på Ormsö som omnämns före Anders Brossons tid som skeppare tog åtminstone ett par gånger under två års tid emot spannmål, pengar och annat för två månader åt gången från Bussbygodset. Man kunde förvänta sig att anteckningar om båtsmännens monkost skulle finnas även från 1648. Ingenting nämns dock i bevarade räkenskaper. Först året därpå dyker de upp, nu i dagförvaltarens handlingar. Inför var och en av resorna 1649 utom den sista redogörs i detalj för vad båtsmännen tog emot. Att monkosten uteblev på hösten kan bero på att båtsmännen då kunde njuta av skörden från sina egna gårdar. Under året 1650 fanns bland Anders Brossons sex båtsmän fem som var innehavare av gårdar. I en förteckning över de varor som dessa mottog vid sin första resa för året finns en otydlig anteckning, som troligen har innebörden att båtsmännen till hösten skulle återbetala vad de nu emottog, eftersom de brukade jord (eller möjligen att de till hösten skulle få bekosta sådant själva av samma orsak).

Enligt räkenskaperna utbetalades monkost två gånger 1650, dels i april, dels i juli.

Den sjätte båtsmannen, Clement Olufson, fick monkost även i augusti, troligen liksom i april och juli utan förbehåll, eftersom han var jordlös. Clements monkost bestod av samma varor som de övriga båtsmännens, men var något rikligare tilltagen. Ett exempel på vad monkosten bestod av kan vara värt att ge. Den 9 juni 1650 tilldelades Clement Olufson:

Råg	1/2 tunna, revalskt mått
Malt	1/4 tunna, revalskt mått
Korn	1/4 tunna, revalskt mått
Årtor	1 kylmet, sv mått (1/12 revalsk tunna)
Torkat kött	1 lispund
Salt fisk	1 lispund
Torkad fisk	6 markpund
Smör	3 markpund
Humle	2 markpund
Salt	4 markpund

I räkenskaperna 1650 finns en anteckning från 9 januari 1651 om Clement. Han fick då en revalsk tunna korn av sin "verdienten lohn". För de övriga ormsöbåtsmännen var nog monkosten snarare att betrakta som proviant än som lön, vilket ju framgår av ändelsen "-kost". Ett stöd för det finner vi i en förteckning över dagöbåtsmännen 1652, bland vilka monkosten av okänd anledning också varierade. Om några båtsmän sägs att de "... halten ihner eigene Monkost". Några av de varor som ingick i ormsöbåtsmännens monkost, exempelvis humle och malt, förbrukades troligen inte under den förestående resan, utan var antagligen ersättning för egen medhavd mat och dryck.

Skutan

Från stranden vid Förby kunde man på andra sidan det drygt milsbreda Harrisundet skymta Dagö som liksom Bussbyhof var i Jakob De la Gardies ägo. Nästan exakt mitt för Förby låg Dagös huvudhamn Djuphamn (ty Tiefenhafen, estn Suursadam). Det var här fältherrens skutor var stationerade, av vilka en seglades av Anders Brosson åren 1648—1650. De övriga skutorna fördes i första hand av skeppare från svenskbyarna Kertell och Röicks på Dagö. Skutorna byggdes, reparerades och utrustades på fältherrens varv.

Två slag av källor gör det möjligt att gissa sig till den ungefärliga storleken på Anders Brossons skuta och hur den kan ha varit utrustad. Dels är det dagöförvaltaren Dietrich Ledebums räkenskaper och kvitton från de tre åren

Skepparen Clement Oloffsons bomärke under ett inventarium daterat 15 augusti 1666. Bomärkets verkliga höjd: 16 mm.

1648—1650, dels några inventarier från 1660-talets mitt över Jakob De la Gardies son Magnus Gabriels skutor som gick i trafik mellan Hapsal och Stockholm. De segel och föremål som upptagits i inventarierna bjuder inte på några överraskningar, utan hörde säkert till det nödvändigaste ombord. Skutorna som Anders Brosson seglade vid 1600-talets mitt och senare, inventarieskutorna samt de skutor på vilka dagöbönder var skeppare bör ha varit varandra tämligen lika. Begreppet "skuta" har visserligen syftat på olika båttyper under skilda tider och på skilda orter, men här är det frågan om några få årtionden och skutor som troligen tillverkades på ett och samma varv.

En uppfattning om skutans storleker den största kända last Anders Brosson förde till Stockholm: 90 läster kalk, 20 hamlar, tolv kapuner, 50 hönor och två tunnor korn. Det är knappast troligt att skutan var mindre än ett 20-tal meter från för till akter. (Kertellskepparen Hans Mårtensson, som hade lika många besättningsmän som Anders Brosson, kunde i september 1650 lasta 100 hamlar, 24 oxar, 50 hönor, 20 kalkoner och ett antal tunnor med bl a spannmål.) Någon överväldigande syn kan skutan inte ha varit. I ett svenskt tullregister omnämns den som kalkskuta under rubriken "små farkoster". Som vi skall se var också kalk det som Anders Brosson fraktade i första hand.

Skutan var av allt att döma tremastad. I oktober 1649 tog Anders Brosson emot 25 svenska alnar tyg till förbättring av fock och storsegel, och redan i juli 125 alnar till ett nytt mesansegl. Om det inte hade varit för att det inte behövde repareras i samma utsträckning som de tre större seglen, skulle troligen också ett segel kallat blinda ha omnämnts. Blindan var ett litet rektangulärt segel buret av en blindrå under

bogsprödet. I de senare skutinventarierna tas det alltid upp bland de övriga seglen (se även Herzog 6/11 1673). Där nämns också bonetten, ett segel som vid lätta vindar fästes vid underkanten av ett annat segel för att öka dettas yta. Vid hård väderlek kunde det i stället vara lämpligt att segla med färre segel än vanligt. Den 27 oktober 1663 löpte en av Magnus Gabriel De la Gardies skutor ut från Sandhamn med tre segel, men nådde dagen därpå i stor nöd Dagös västra udde enbart med focken uppe (Herzog 4/11 1663). Kanske var minskningen av antalet segel inte frivillig. Seglen tillverkades av grova tyger bestående av enbart lin eller någon gång av lin och hampa, vilket framgår främst av 1649 års kvitton.

Till skutans rigg och annat hörde självklart tåg och linor av många slag, vilka här kan förbigås. I inventarierna är de noggrant uppförda. Då och då tog Anders Brosson emot några markpund hampa till segelgarn, varp och "ferdellbände" (har möjligen att göra med ihopsnörning).

Färderna med skutan kunde sträcka sig över flera veckor i hård och kylig väderlek, så självklart fanns det en kajuta för skeppare och båtsmän att söka skydd och vila i. Att döma av inventarierna var den försedd med kojor, skåp, bänk och bord. Besättningen hade också matlagingsmöjligheter ombord. Till en skutas utrustning hörde vanligen ett par grytor, av vilka en var avsedd för detta.

I den andra grytan kokades beck, som framställdes genom dunstning av trätjära. I maj 1648 kvitterade Anders Brosson två tunnor tjära. Säkerligen tog han emot tjära även vid andra tillfällen, men dagöförvaltarens redovisning av detta var inte så noggrann. I räkenskaperna för 1650 antecknade han att från vår till höst omkring 20

tunnor tjära åtgått till fältherrens skutor för preparering av "Anckertauwen, Masstackel vndt andere lauffen tackels".

Inför varje seglats emottog Anders Brosson pumpläder, vanligen en fjärdedels oxhud. Exakt hur skutans pump var utformad är inte klart, men i inventarierna nämns pumpknä, pumpvipa och pumpskrapa. Att pumpen hörde till den viktigaste utrustningen ombord finns det ingen anledning att betvivla.

I dagöförvaltarens räkenskaper för 1650/51 omtalas dagöbonden Lars från byn Paope, som hävdade att han lånat ut sitt sex lispund tunga ankare till skepparen Anders Brosson på fältherrens skuta. Skepparen sade dock att han år 1650 tappade det i havet vid Odensholm, varför förvaltaren ersatte bonden med fyra lispund järn. Enligt inventarierna hade skutorna ankare och varpankare. De förra kunde väga drygt två skeppund, medan de senares vikt endast uppgick till omkring tolv lispund. Det ankare Anders Brosson lånade av bonden Lars bör därför ha använts som varpankare. Något vanligt ankare hörande till Anders Brossons skuta nämns inte någonstans, men ett sådant måste naturligtvis ha funnits.

Skutans roder manövrerades säkerligen med rorkult. I inventarierna nämns sådana, men aldrig någon annan form av styranordning.

Till skutan hörde sannolikt en mindre båt. Dels nämns en båt i ett av skutinventarierna, dels antyds detta av att Anders Brosson i maj 1648 kvitterade järn "zur Besserung Schut und Boots". Den skuta Anders Brosson seglade på 1660-talet var också försedd med båt. En sådan var användbar vid varpning och vid transporter mellan skutan och land, där stränderna var långgrunda.

Alltid var det någonting på skutan som behövde repareras. I inventarierna finns därför inte oväntat allehanda järnverktyg, block, spik och liknande upptagna.

De mindre båtar som bönderna byggde själva krävde vid seglats knappast mer än bondens goda omdöme och kännedom om farvattnen, men annorlunda förhöll det sig med fältherrens stora skutor. För dem krävdes hjälpmedel vid navigationen. I inventarierna räknas kompass, timglas och lod upp, användbara vid bestämning av kurs, färdad sträcka och farledens djup. En lanternan gjorde skutan synlig på långt håll nattetid. Inventarieskutorna var försedda med varsin. Inför varje resa tog Anders Brosson emot omkring fyra

markpund talg och ljus. Under de ljusa sommarmånaderna räckte det med tre markpund, medan det behövdes fem när höstmörkret kom.

Några egentligen användbara sjökort över Östersjön existerade inte på Anders Brossons tid. Däremot fanns sedan 1644 en "Siö-book", en utförlig beskrivning av östersjöområdet, utarbetad av lotsäldermannen Johan Månsson i Stockholm. Det är väl inte så troligt att Anders Brosson hade tillgång till beskrivningen, men den innehåller upplysningar om de estniska farvattnen som måste ha varit allmänt kända för honom och de övriga sjöfarande estlandssvenskarna. Ankringsplatser, holmar och grund från Nargö i nordost till Runö i söder finns namngivna och beskrivna. Som ett litet prov tills vidare kan anföras vad som sägs om Stapelbotten, ännu på 1900-talet ett fruktat grund: "Ifrån Odenssholmen i een södwest halff fempte mijl, och ifrån Ormsiö i Nordwest 2. mijl, aff een Byg som heeter Saxby, ligger itt Grund hwilket kallas Stapelbotnen, ther på är 6. foot watn." Många var de blindskär och grynnor som Anders Brosson tvingades hålla reda på i de grunda farvattnen kring Dagö och Ormsö.

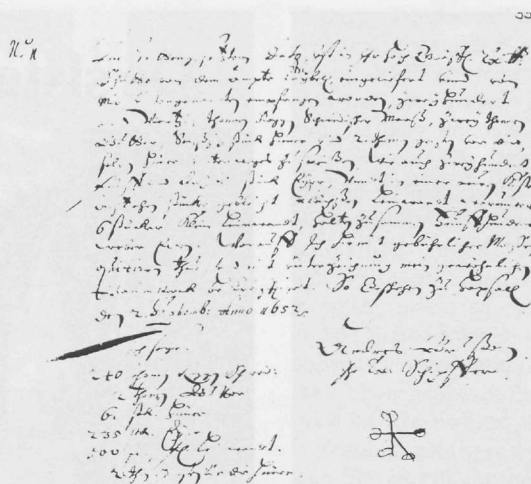
Farleder, mål och restider

Under åren 1648—50 gick Anders Brossons färder från Djuphamn, och endast undantagsvis hade han då något annat mål än Stockholm. Även senare, när hemmahamnen flyttades till Hapsal, utgjorde Stockholm målet. Det kan därför vara lämpligt att nämna något om dagöfarvattnen, huvudstaden och tiden för en genomsnittlig stockholmsresa.

Om inseglingen till Djuphamn ger Johan Månsson några upplysningar. Tar vi dem i bakvänd ordning får vi en uppfattning om vilken väg Anders Brosson förde sin skuta ut på öppet vatten. Djuphamn var en utmärkt naturlig hamn, från vilken varor från hela ön utskeppades. Om hamnen kunde Månsson berätta att "ther in åt är tree famner diup, och ther ladher man kalck".* I närheten av Djuphamn intill Dagö fanns ett "flack" (vidsträckt grund), vilket man kunde "föllia vth medh på 3

FOTNOT

* I räkenskaperna från 1600-talets mitt nämns en hamnvakt i Djuphamn. In på 1600-talet var platsen för skeppsbyggeri belägen vid Mutas by, men 1680 grundades ett större skeppsvarv vid Djuphamn av den holländske kronoarendatorn Erasmus Jakobsson. Ännu på 1920-talet byggdes här skutor. Se H Toomsalu: "Hiiumaast ja hiidlastest", Tallinn 1978.

Kvitto undertecknat av Anders Brosson den 2 september 1652 i Hapsal. Verklig radbredd: 15 cm.

eller halff fierdefampn", dvs hålla på ett sådant avstånd att djupet aldrig understeg 3—3,5 famnar (knappt det dubbla i meter). Sedan seglade man åt nordväst, med Dagös norra udde Simpernas om babord och Ankargrundet "medh stoor vpwatnes steenar på" om styrbord. "Man hafwer i Fahrwatnet 4. eller halff fempte fampner diup . . .", men "Ankergrundet må man intet komma närmare . . . än halff fierde fampn". När väl Simpernas' nordspets nåtts efter ett par mil, kunde kursen sättas västerut mot Stockholm. Det gällde dock att undvika Näckmansgrundet som rätt snart dök upp om babord. Om detta skriver Månsson: "Nordväst ifrån Dagön vthskiuter een banck" . . . hvar på är Sandgrund. Nördan för samma Banck är itt Grund om 10 foot Watn, therfore må man intet komma Dagön på then sijdhan närmare än på 6. fampner. När man hafwer Tornet på Dagerort (ett fyrton på öns västra udde) ifrån sigh södwest til söder, två mijl, så är man intet långt ifrån förb. de Grund."

Innanför Näckmansgrundet låg en dagöhamn invid godset Hohenholm, utmärkt av ett vitt stenhus, "in åt samma Hampn har man 8. foot Watn". Denna hamn besöktes av Anders Brosson 1648, okänt när på året. Enligt räkenskaperna tog han av amptmannen emot råg för hönor.

Med Näckmansgrundet bakom ryggen hade Anders Brosson närmare 20 mil av öppet vatten framför sig, innan han nådde den svenska skärgården. När skepparen ankrat ute på stockholmsredden hade han och hans besättning tillfälle att beundra den stad som var resans mål. Sedan seklets början hade Stockholm svällt ut både vad gäller befolkning och praktfulla byggnader och gjorde nu skäl för sin ställning som

stormaktsväldets huvudstad. Mycket var bländande nytt och många husfasader var betydligt rikare utsmyckade än vad de är i dag. Bland byggnadsverken bör särskilt palatset Makalös, beläget vid nuvarande Karl XII:s torg, ha väckt besättningens intresse, inte bara därför att det var stort och ståtligt, utan också för att dess byggherre var Anders Brossons egen arbetsgivare Jakob De la Gardie.

Den tid som åtgick för att segla mellan Djuphamn och Stockholm varierade naturligtvis mycket beroende på vind och väder. Tre veckor från huvudstaden hem till Dagö betraktades som en alltför utdragen resa (se tredje resan 1650). Skepparen och båtsmännen tog för säkerhets skull emot två månaders monkost inför varje resa, men vanligen gick det ett 40-tal dagar mellan de tillfällena då Anders Brosson lastade sin skuta i hemmahamnen. Halveras detta antal och dras några dagar ifrån för lastning samt förseningar genom väntan på god avseglingsvind och annat, återstår för själva överfarten på sin höjd ett par veckor. Sannolikt genomfördes en normal seglats på omkring en veckas tid. Restiden till Stockholm var förmodligen något längre än åt motsatt håll, på grund av de västliga vindarnas dominans.

Visserligen från en tidpunkt efter Anders Brossons död, men ändå av intresse i detta sammanhang är en enkel loggbok fördd av bokhållaren vid Königs-marckska godsens i Estland Henrik Kleveborn. Den täcker en resa från Stockholm till Hapsal ombord på en skuta, som troligen var av samma slag som den Anders Brosson seglade. Det går inte att belägga att ormsöbor eller andra estlandssvenskar fanns i besättningen eller att skutan användes till frakter av ormsöprodukter, men det

förra är inte omöjligt och det senare är mer än sannolikt. Viktigast är emellertid att Klevekorns anteckningar ger en detaljerad bild av en troligen rätt normal färd över Östersjön med en liten 1600-talsskuta.

På måndagskvällen den 17 augusti 1685 for Klevekorn ut från Skeppsbron till den väntande skutan. Vädret var torrt och vinden nordostlig, men den skulle under de närmaste dagarna övergå till att bli ungefär västlig. Klockan sex på tisdagsmorgonen avseglade man och var på eftermiddagen vid Vaxholm, varifrån färden fortsatte till Kanholmen (nordväst om Kanholmsfjärden). Där lät man ankaret gå vid niotiden på kvällen. Mellan fyra och elva på onsdagsmorgonen hämtades från långt håll tre stora båtar barlast. Omkring klockan tolv fortsatte färden med kurs mot Sandhamn, men mellan tolv och ett tvingades man återvända till Kanholmen på grund av den "starcken und knappen" sydsydvästen. Till den gamla hamnen nådde man vid halvtvåtiden. Först vid halvsex-tiden morgonen därpå gjordes ett nytt försök att korsa Kanholmsfjärden, nu med större framgång. Vid halv nio nåddes Sandhamn, och efter ett besök iland fortsatte man färden klockan tio. Under dagen var vindarna svaga och växlade mellan i stort sett alla väderstreck, men framåt sex—sjutiden stabiliserades vinden kring syd. Under natten kryssade man i öppna sjön. Även följande dag — en fredag — var vinden sydlig. På lördagen omkring klockan tio på morgonen siktades Dagerort. Vinden hade nu börjat vrida sig mot sydväst. Vid halv tolv var Simpennäs i sikte och två och en halv timme senare var man framme vid samma udde.

Där blev skutan kvar nästan ett helt dygn. Orsaken var motvind, men vid halv två på söndag eftermiddag hade vinden blivit nordostlig och man kunde fortsätta.

Vid niotiden på kvällen ankrade man söder om Ormsö vid Hästholmen. Dagen därpå, en måndag, gjordes ett försök att segla in till Hapsal, men motvinden tvingade skutan att ligga kvar i Hästholmens närhet vid Uгла-grundet. Samma dag for Klevekorn i land och red till Neuenhof strax öster om Hapsal. Han fortsatte dock sina anteckningar. På tisdagen var det stark nordostlig storm, på onsdagen haglade det dessutom. Först på torsdag förmiddag var vädret lugnt och vinden sådan att skutan kunde gå in till Hapsal.

Det var då den 27 augusti och nio dagar sedan skutan lämnade Stock-

Jörgen Hedman

De sista svenskarna på Dagö

Den gamla svenskbyn Kertell fick troligtvis sitt namn (sv Kärrdal) av alla de bäckar och åar som genomflöt samhället. På bilden syns en spång över just en av dessa bäckar.

Foto N Tiberg 1932

I min förra artikel om dagösvenskarna behandlade jag den ena av Dagös, efter 1781 återstående, svenska kolonier. Närmare bestämt den väl slutna bygemenskapen i Röicks by (estn Rootsi-küla). Den andra svenskbyn på Dagö, Kertells by, låg som en ö mellan estniska språkområden, sedan alla de svenska småbyarna befolkats med ester efter det att godset Hohenholms svenska bönder tvingats att utvandra till Ukraina ovannämnda år. Kertellbönderna berördes inte alls av denna tragiska händelse — tvärtom trots att de ansökte om att få flytta, tilläts detta dem ej. Kertells by lydde under Pardas gods, som var ett kronogods till år 1799. Före detta år kunde enstaka kertellbor röra sig fritt mellan olika gods i Estland.

År 1799 återgick så Pardas till familjen De la Gardie/Stenbock, som emellertid genast sålde godset vidare till Dagös störste jordägare — baron O R L von Ungern-Sternberg. Detta faktum

kom att helt förändra levnadsvillkoren för Kertells svenska befolkning.

År 1810 slog ödestimmen för den stora byn! Ägaren, baron Peter Ludvig Constantin von Ungern-Sternberg, hade beslutat att på böndernas relativt bördiga jord upprätta ett utgods, en kreatursgård (estn Karjamõis). Bönderna sades kollektivt upp till avflyttning inom sex månader. Av de ursprungligen 34 gårdarna fick fem stå kvar sedan innehavarna skrivit på ett nytt kontrakt (på sämre villkor!).

13 lösmansställen (torp) inrättades, några bönder anställdes som herrgårdstjänare och två familjefäder anställdes av kyrkan. Den ene som klockare, den andre som kyrkotjänare. De skulle hädanefter betjäna både moderkyrkan i Pühalep och det egna kapellet, tillägnat St Olof, i Kertell. Båda familjerna bosatte sig vid Pühaleps kyrka. Alla bondställen utom de fem revs ner och marken plöjdes på sedvanligt manér upp till herrgårdsåker. De hemlösa bönderna

holm. Hade resmålet varit Djuphamn i stället för Hapsal hade resan sannolikt klarats av på bara fem dagar. Farleden in till Hapsal tycks ha gått söder om Ormsö. Denna väg tog också en annan skuta år 1673 (Herzog 6/11), och det antyds i Månssons beskrivning att det var den vanliga vägen. Värt att lägga märke till är att skutan befann sig ute på öppet vatten bara två av resans nio

dagar. Resten av tiden tillbringades bland de svenska eller estniska öarna, trots att närmare två tredjedelar av färdvägen låg mellan Sandhamn och Simpennäs.

Troligen var en sådan fördelning av restiden den vanliga vid de svärmanövererade skutornas färder.

Forts i nästa nr

fick lov att söka sig nya bostäder och utkomstmöjligheter.

Av en händelse råkade baron Stackelberg från Ormsö befinna sig på Dagö när uppsägningen skedde. Som han visste att han hade några ödegårdar i byarna Sviby, Söderby, Norrby och Förby erbjöd han flera av kertellbönderna att flytta till Ormsö, vilket också skedde. Några kertellbor flyttade till Röicks, någon familj bosatte sig på den s k Holmen i Hapsals hamn, många begav sig till Reval.

Redan 1795 var många kertellbor bosatta på andra orter på grund av överbefolkning i hembyn. Här kan nämnas orter som Reval, Hapsal, Ösel, Dagö—Hohenholm, Matzall, Nuckö, Ormsö och Odensholm.

Av Kertells manliga befolkning på 264 personer år 1795 stannade år 1810 53 i hembyn, fem bosatte sig vid Pühaleps kyrka, medan alltså majoriteten, 206 män, flyttade till andra orter! Många har hittills inte kunnat spåras, men familjenamn som Lund, Lunter, Nuuter m fl i olika byar på Dagö, tyder på att flera än angivet stannade på ön.

Själarrevisionen år 1811 redovisar de manspersoner som fanns kvar i Kertell som följer:

Svenska bönder: Gård nr 1: värd — Mats Bertelsson f 1760

Gård nr 2: värd — Andreas Bertelsson f 1752 (bror t föregående)

Gård nr 3: värd — Peter Matsson f 1749

Gård nr 4: värd — Märten Mickelsson f 1783

Gård nr 5: värd — Jacob Hinrichsson f 1783

Kommentar: värd nr 5 hade återvänt 1810 från en över 25-årig vistelse på Ösel, tillsammans med sin far och farbror — lösmännen nr 9 och 10.

Svenska lösmän: Nr 1. Johan Johansson f 1770, 2. Mats Larsson f 1790, 3. Peter Matsson f 1749, 4. Mats Thomasson f 1760, 5. Mats Mårtensson f 1772, 6. den drunknade Mattz Mårtenssons (f 1781) änka och barn, 7. Lars Andersson f 1766, 8. Mats Mårtensson f 1774, 9. Hinrich Jacobsson f 1750, 10. Lars Jacobsson f 1755, 11. Kristofer Mårtensson f 1745 (nyinflyttad svensk från Hapsal), 12. esten Niggola Peet f 1788 (fr Williwall på Dagö) och nr 13. Peter Johansson f 1802 (nyinflyttad svensk, tidigare bosatt i Ridala socken).

Svenska

herrgårdstjänare: 1. Anders Andersson f 1783, 2. Mats Mårtensson f 1786, nr 3. och 4. var bröderna Mickell, f 1783, och Mats, f 1799, Larsson.

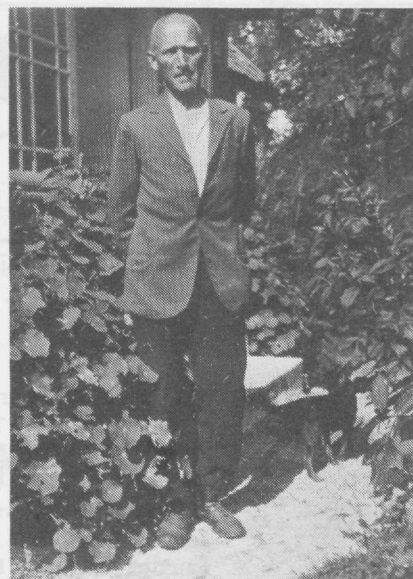
Vidare tas de svenska kyrkoanställda männen upp: 1. Magnus Mickelsson f 1748 — klockare och Jacob Thomasson f 1756 — kyrkobetjänt.

Vid nästa själarrevision fem år senare upptas både män och kvinnor, varför vi får en bättre bild av invånarantalet i Kertell efter byns sprängning. Totalt finns det 89 personer i Kertell. De fem bondgårdarna redovisar 42 invånare (19 män och 23 kvinnor). Antalet lösmansställen är oförändrat och har 41 invånare (17 män och 24 kvinnor).

Den sista svensktalande i Käråla: Bisas Leno alias Pauline Jöeleht. Född 1839 av svenska föräldrar, fadern var Mats Johansson Bisa — modern Kersti Toren från Röicks svenskby. Pauline dog den 10/2 1934.

Foto Nils Tiberg

Klockaren i Käråla (Kertell), svensktältingen Villem Tarning. Släktnamnet togs 1838 efter en familjen tillhörig äng, belägen mellan Sandån och havet, som hette Starrängen.

Foto Nils Tiberg, sommaren 1932

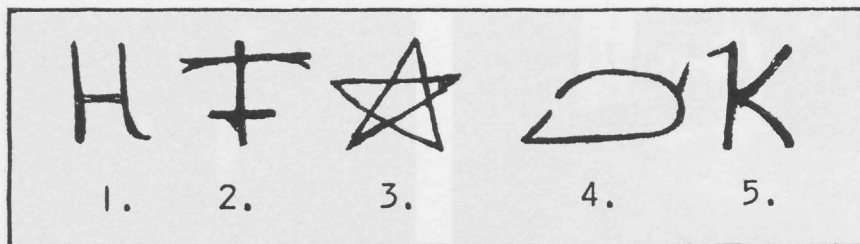
Familjen Villem Bisa, här fotograferad på sin tomt vid Kaldagatan nr 8. Sönerna Mats och Johan (Hanas) fick sina namn efter Villems far och farfar.

Foto Nils Tiberg 1932

Herrgårdstjänare är nu endast en familj om tre män och två kvinnor samt en ensam yngling. Vid en fiskefärd har fem män drunknat. Två unga män har tagits ut till militärtjänst mellan 1811 och 1816.

Ända fram till år 1829 var Kertell trots sin ringa invånarmängd ett helt svenskt samhälle, men detta år inrättades Hiiu-Kärålas klädesfabrik och estniska arbetare kallades dit från de övriga Ungern-Sternbergska godsens på Dagö och fastlandet.

Vid själarrevisionen 1834 var redan svenskarna i minoritet. Fabrikssamhället räknade nu redan 425 invånare. 131 av dessa var registrerade som svenskar, men då ingick även den estniska lösmannen med sin familj. Han var dock gift med en svenska så sakförhållandet kanske stämde.

Bomärken från Kertells fem bondgårdar. Användes av släkterna 1. TAKKING (Mats), 2. TAKKING (Anders), 3. BISA, 4. BRO och 5. TARNING år 1810 på ett kontrakt.

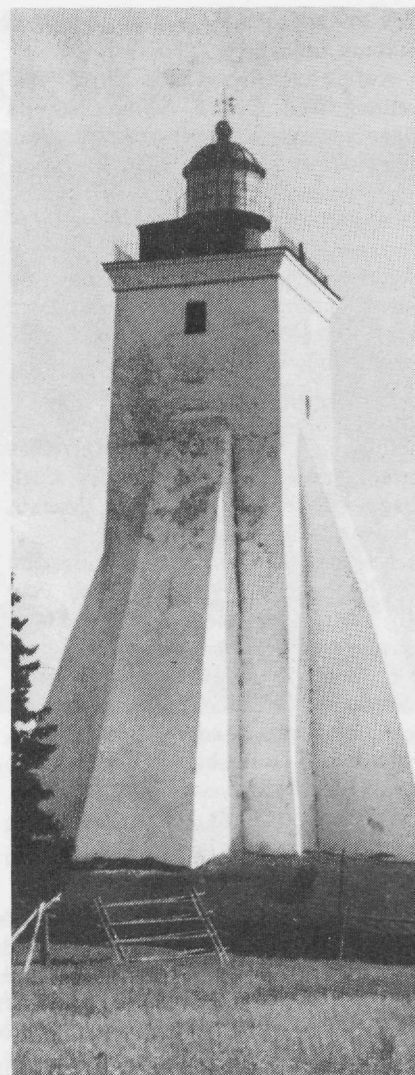
- Svenska bönder:**
1. Mats Bertelssons gård — 14 pers.
Familjenamn 1838: TAKKING (STACKENG).
 2. Simon Hanssons (f 1800) gård — 10 pers.
Familjenamn 1838: TAKKING (STACKENG).
Gårdsinnehavaren var kusin till förre värden som dött.
 3. Johan Peterssons (f 1787) gård — 25 pers.
Familjenamn 1838: BISA.
Här ingår drängen Simon Jöransson f 1801 m familj.
Namn 1838: TAKKING.
 4. Änkan Kersty Matsdotter f 1805 — 4 pers (alla kvinnor).
Namn 1838: BRO.
 5. Jacob Hinrichssons gård — 11 pers.
Familjenamn 1838: TARNING (STARRENG).

- Svenska lösmän:**
1. Lars Johansson f 1800 — 5 pers.
Familjenamn 1838: TAKKING (STACKENG).
 2. Ogifta Liso Matsdotter f 1794.
Familjenamn 1838: HAGGING.
 3. Ogifta Anders Petersson f 1808.
Familjenamn 1838: OBERGO.
 4. Är öde sedan Mats Thomasson dog år 1820.
 5. Johan Matsson f 1801 — 8 pers.
Familjenamn 1838: WEANESS.
 6. Greis Matsson f 1806 — 5 pers.
Familjenamn 1838: OOBÄK (ÅBACK).
 7. Greis Larsson f 1801 — 6 pers.
Familjenamn 1838: PRÄHLA (BRÄSCHLA).
 8. Ogifta Mats Mårtensson. Familjenamn 1838: POPPER.
 9. Carl Hinrichsson f 1799 — 8 pers.
Familjenamn 1838: TARNING (STARRENG).
 10. Är öde sedan Lars Jacobsson dog år 1816.
 11. Är öde sedan Kristoffer Mårtensson och hans son drunknade 1812.
 12. Peedo Niggolas f 1811 — 4 pers.
Familjenamn 1838: KARJAMAA.
 13. Peter Johansson — 6 pers. Familjenamn 1838: LUTZ.
 14. Johan Magnusson f 1805 — 5 pers.
Familjenamn 1838: ESPÄK (ESBACK).
 15. Mårten Jacobsson f 1794 — 3 pers.
Familjenamn 1838: LUURA.
 16. Anders Magnusson f 1802 — 4 pers.
Familjenamn 1838: RUNDSPÄK (RUNDSEBACK).

Kommentar: nr 14 är son till en återvänd kertellbo, Magnus Matsson, som bott 25 år på Odensholm — men år 1830 flyttat tillbaka med familjen. Nr 15 är son kyrkobetjänt i Pühalep Jacob Thomasson och nr 16 är son till klockaren i Pühalep Magnus Mickelsson. Båda de senare har alltså återvänt till Kertell.

Svenska

- herrgårdstjänare:**
1. Anders Andersson — 10 pers.
Familjenamn 1838: PISA (BISA).
(Obs! Denna familj är inte släkt med bondfamiljen BISA!)
 2. Mats Larsson har tagits ut till rekryt.

Köpu fyrtrorn på Dagö.

Foto H Fendt

Två män har drunknat sedan förra revisionen, tre har tagits ut till militär-tjänst och två unga män, båda söner till bonde nr 5, har rymt till Sverige för att undgå att tas ut till den rekryttjänstgöring på 25 år, som alltså oftast medförde döden. Antalet svenskar i Kertell, 131 personer, fördelade sig mellan 63 män och 68 kvinnor.

År 1850 genomfördes nästa själarevision i Estland. Då uppgick antalet svenskar i Kertell till 169, 74 män och 95 kvinnor. Antalet ester hade dock ökat avsevärt, Kertell (som numer alltså oftare kallades Kärddla) hade 648 invånare totalt.

De svenska familjerna Popper och Obbergo hade dött ut sedan förra revisionen. Hagging likaså.

Vid den sista själarevisionen 1858 hade Kärddlas invånarantal stigit till 984. En massiv invandring bl a från Neve på fastlandet hade skett. Endast 163 individer registrerades som svenskar.

KUSTBON

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1974—1983

Utgivare	Svenska Odlingens Vänner
Ansvarig utgivare	Hugo Mickelin —juni 1981 Thomas Lorentz september 1981—
Redaktör	Viktor Aman —juni 1975 Edvin Lagman oktober 1975—
Redaktionssekreterare	Maria Broman —juni 1979 Hugo Mickelin september 1979—
Redaktionskommitté	fr o m mars 1974: Joh Hammerman, Alf Heldring, Alex Samberg fr o m juni 1975: Göran Treiberg, Birger Westerberg fr o m dec 1978: Göran Treiberg, Tomas Dreijer fr o m sept 1979: Tomas Dreijer, Göran Treiberg

Föreningsverksamhet och sammankomster

	År	Nr	Sid			
				Ett tioårsjubileum	1976	1 9
				Rågöbornas danslag av <i>I. A-n</i>	1976	1 9
				SOV:s årsberättelse 1975—76	1976	1 15
På årsmöte med SOV 23 febr 1974	1974	1	4	SOV:s årsmöte 1976	1976	2 10
Luciafirandet hos rågöborna av <i>I. A-n</i>	1974	1	8	Rickul ställer ut i SOV-arkivet	1976	2 11
Filmafton av <i>Rågöbo</i>	1974	1	11	Meddelanden från föreningen	1976	2 12
SOV:s årsberättelse 1973—74	1974	1	11	Estlandssvensk hembygdsdag 1976 av <i>E.L.</i>	1976	3 12
Estlandssvenskarnas Kristna Förening	1974	3	3	Höstsamkväm av <i>Hugo Mickelin</i>	1977	1 10
Runöbornas 30-årsjubileum				Rågöbornas danslag av <i>I. A-n</i>	1977	1 13
av <i>Brigitta Magnéli-Lorentz</i>	1974	3	8	Årsmötet	1977	2 11
Hembygdsdagen 18 augusti av <i>V.A.</i>	1974	3	10	Årsberättelse 1976—77	1977	2 12
I Vantörs församlingssal 9 nov 1974	1974	4	4	Hembygdsdagen 1977	1977	4 20
Runö-jubileet av <i>Helena Norrgren</i>	1974	4	5	Hos finlandssvenskarna av <i>Hugo Mickelin</i>	1977	4 21
På SOV:s årsmöte lördag 1 mars 1975 av <i>V.A.</i>	1975	1	2	Estlandssvenska gemenskapsträffar		
Årsberättelse 1974—75	1975	1	3	av <i>Hugo Mickelin</i>	1978	1 20
Rågöbornas danslag av <i>I. A-n</i>	1975	1	5	SOV:s årsmöte av <i>Hugo Mickelin</i>	1978	2 18
Runöbornas förening	1975	2	3	Årsberättelse 1977—78	1978	2 19
Stadgar för SOV	1975	2	9	Hembygdsdagen av <i>E.L.</i>	1978	3 11
Trettionde hembygdsdagen	1975	3	8	Kyrkodag i Saltsjöbaden av <i>Elmar Nyman</i>	1978	4 11
Instruktion för SOV:s arkiv	1975	3	15	Höstfesten av <i>H.M.</i>	1978	4 11
Instruktion för SOV:s bygderåd	1975	3	16	Rågöbornas Luciafest av <i>Arnold Lindgren</i>	1979	1 11
Instruktion för SOV:s organisationsgrupp	1975	3	16	Apropå höstfesten 1978	1979	1 12
Instruktion för SOV:s redaktionsgrupp	1975	3	17	Estlandssvenska hembygdsdagar i Sverige		
Den glada höstfesten	1975	4	17	under 33 år	1979	1 13

SOV:s årsmöten och träffar 1945—1979	1979	1	14	Svante Jakobsson, Från fädernejorden till för-			
Svenska Odlingens Vänner. Några data	1979	1	15	fäders land	1976	2	13
Runöträffen av <i>Hugo Mickelin</i>	1979	2	10	Estland i Sverige — en översikt om esterna i			
På årsmöte av <i>Viktor Aman</i>	1979	2	10	Sverige i ord och bild	1976	2	13
SOV:s nya styrelse av <i>H.M.</i>	1979	2	12	Estlandssvenska rymmars (Svante Jakobsson,			
Hembygdsgdagen av <i>E. Lagman</i>	1979	3	19	Från fädernejorden till förfäders land)			
Härlig hembygd av <i>Sigfrid Hoas</i>	1979	3	19	<i>Anmälan av Hans Norman</i>	1976	3	8
Svenskbybornas jubileum av <i>Hugo Mickelin</i>	1979	3	21	En lexikalisk storprestation i nytappning (Per			
Estlandssvenskarnas förening av <i>Hugo Mickelin</i>	1979	3	22	Wieselgren, Paul Ariste, Gustav Suits,			
Rågödans på Björkö—Arholma				Svensk-estnisk ordbok, omarbetad av Her-			
av <i>Ronnie Ericson</i>	1979	3	24	bert Lagman) <i>Anmälan av Valev Uibupuu</i>	1976	3	10
Estlandssvensk kyrkodag av <i>E.L.</i>	1979	4	16	Birger Jarl och tavasterna (Carl Olof Nord-			
Höstoffesten 1979 av <i>Hugo Mickelin</i>	1980	1	11	ling, Gåtorna kring Birger Jarl, Ösel och			
Julfest för "by- och övenskar" av <i>Sigfrid Hoas</i>	1980	1	12	Borgå) <i>Anmälan av Edvin Lagman</i>	1977	1	7
Lucia i Kärrtorp av <i>Arnold Lindgren</i>	1980	1	12	Estland i Sverige (Översikt i ord och bild av Bern-			
SOV:s trettiofemte årsmöte i Sverige				hard Kangro) <i>Anmälan av Per Wieselgren</i>	1977	1	8
av <i>Hugo Mickelin</i>	1980	2	11	En bit jord av Käbi Laretei.			
Hembygdsgdagen	1980	3	12	<i>Anmälan av Edvin Lagman</i>	1977	2	8
Svenskbybornas 50-årsjubileum TV-filmatiserat				Jord och hav (Elmar Öun, Meri ja maa)			
av <i>Hugo Mickelin</i>	1980	3	12	<i>Anmälan av Edvin Lagman</i>	1977	3	13
Föreningsangelägenheter	1980	3	14	Mission och kyrka. Tankar kring en bok. (Al-			
40-årsjubilerande Rågöbor av <i>Karin</i>	1980	4	15	vin Isberg, Sensk mission och kyrklig verk-			
Runökväll	1981	1	12	samhet i Estland 1873—1943)			
Årsmötet 1981 av <i>Viktor Aman</i>	1981	2	7	<i>Anmälan av Edvin Lagman</i>	1978	2	4
Söndagen 23 augusti av <i>Viktor Aman</i>	1981	3	14	Estländska levnadsminnen			
Runöd dag på Singö av <i>Elmar Nyman</i>	1981	3	15	1. En överborgmästares öden (Otto Greif-			
Stadgeändring	1981	3	17	fenhagen) av Arved von Taube			
Runöbornas förenings höstfest av <i>T.L.</i>	1981	4	17	2. Fru Helmis minnen (Helmi Mäelo, Jag			
Årsmöte och dialekter	1981	4	17	älskar livet) <i>Anmälan av Per Wieselgren</i>	1978	2	6
Estlandssvenska höstträffar av <i>H.M.</i>	1981	4	17	Bönder och feodalherrar (Antifeodaljnaja			
Årsmötet 20 mars av <i>Torsten Ericsson</i>	1982	2	17	borjba voljnich sjvedskich krestjan v Est-			
Hedersmedlemmar 1982 av <i>T.L.</i>	1982	2	13	ljandii XVIII—XIX v.v.)			
Kom och lär estlandssvenskt handarbete	1982	3	16	<i>Anmälan av Edvin Lagman</i>	1978	4	9
Hembygdsgdag av <i>V.A.</i>	1982	3	17	Kring Dorpat-universitetets första år. Proto-			
Gustav Adolfsdagen av <i>Hugo Mickelin</i>	1982	4	15	kollen från Academia Gustavianaes första tid			
Rickulkväll av <i>Inger Nemeth</i>	1982	4	17	1632—1634. <i>Anmälan av Per Wieselgren</i>	1979	1	10
Tisdagsträffen med estlandssvenskt handarbete				Runö i blickpunkten (Jakob Steffensson, Runö-			
av <i>Ingeborg</i>	1982	4	21	borna och deras invandring till Sverige, Ja-			
Runöfest av <i>H.M.</i>	1982	4	21	kob Steffensson, Livet på Runö)			
Rapport från handarbetsträffarna av <i>I-g</i>	1983	1	13	<i>Anmälan av E. Lagman</i>	1979	3	15
Ljus i mörker. Rågöbornas luciafest				Hannes Hyrenius: Estlandssvenskarna. Demo-			
av <i>Karin E.-E.</i>	1983	1	14	grafiska studier <i>Anmälan av Hugo Mickelin</i>	1979	4	20
Ormsödagen av <i>Hans Selin och Johan Engdahl</i>	1983	2	4	"Handledning för turister till Estland" av <i>HM</i>	1980	1	13
Årsmötet 19 mars 1983 av <i>Monica Ahlström</i>	1983	2	15	Finlands väg efter vinterkriget (Per G. And-			
Hembygdsgdag — fyrtioårsjubileum av <i>E.L.</i>	1983	3	10	reen, Finland i brännpunkten mars 1940—			

Två böcker:

				Hans Björkegren, Gandonerna i Narva			
				Olof Svedelid, Den gyllene kedjan			
				<i>Rec. av Viktor Aman</i>	1981	4	12
				Öbor och kustbor. Skärgårdsbebyggelse och			
				skärgårdskultur i Nyland. (Uppsats av Bo			
				Lönnqvist i Svenska Litteratursällskapets i			
				Finland serie för folkliksstudier 1980)			
				av <i>Viktor Aman</i>	1982	2	11
				Så dansade vi på Runö — svenskön i Rigaviken			
				av <i>Jakob Steffensson</i>	1982	3	14
				Ny bok om baltisk kyrkohistoria (Alvin Isberg,			
				Svensk lutherdom i österled) av <i>E.L.</i>	1982	4	15
				Hembygdens sångbok (Magnus Lundholm, Vi			
				sjunger tillsammans. Finlandssvensk sångbok)			
				<i>Anmälan av Hugo Mickelin</i>	1983	1	17
				Estnisk dikt på svenska (Våra sånger fick vi			
				med oss. Lyrik av 12 estniska skaldinnor)			
				av <i>Edvin Lagman</i>	1983	4	14

Från det ockuperade Estland

				"Kihnu ja Ruhnu" av <i>V.A.</i>	1974	1	10
				Estlands allmänna sångfest	1975	1	5
				Reval restaureras till olympiaden 1980			
				av <i>Allan Ingelsson</i>	1975	2	12

Litteraturanmämlningar

Tjugo volymer kultur. Svio-Estonica XX							
av <i>Edvin Lagman</i>	1974	1	3				
"Kihnu ja Ruhnu" av <i>T. Saar.</i>							
<i>Anmälan av V.A.</i>	1974	1	10				
Ett verk om Estlands befolkningsstatistik (Su-							
lev Vahtre, Eestimaa Talurahvas Hingeloen-							
duste Andmeil 1782—1858) av <i>P.W.</i>	1974	2	4				
K.L. Marley, Mälestusi eluteelt	1975	1	13				
Katarina Hammerman, Gå sjungande framåt,							
del 2	1975	1	13				
Sång och musik i Estlands svenskbygder (Ing-							
rid Mickelin, uppsats vid musikvetenskapliga							
institutionen i Stockholm) av <i>V.A.</i>	1975	2	11				
Bönder och skatter i 1500-talets Svensk-							
Estland (Svante Jakobsson, Ormsö, Nuckö							
och Eylands socknar i furstendömet Estland							
1561—1600. Om byarna, allmogen och be-							
skattningen. Akademisk uppsats)							
av <i>Edvin Lagman</i>	1975	3	3				
Mjölakens förvandling (Gustav Ränk, Från							
mjöl till ost) av <i>E.L.</i>	1976	1	5				
Svensk-estnisk ordbok (Wieselgren, Ariste,							
Suits, omarbetad av Herbert Lagman)	1976	2	13				

Ormsö skildrat i Sovjetbroschyr från 1968 av <i>Hugo Mickelin</i>	1975	2	13	Från Nargö. Komplettering av August Schmidts artikel i nr 4 1981 av <i>Erik Schmidt</i>	1982	1	11	
Gamla Reval efter 53 år av <i>Ingeborg</i>	1975	3	7	Om höbärgning på Stora Rågö och rågöbön- ders rätt till höbärgning på Stormossen av <i>Arnold Lindgren</i>	1982	2	2	
Ormsö 1977 av <i>Hugo Mickelin</i>	1977	4	11	Johans älfiske sommaren 1933 av <i>Hans Selin</i> från <i>Kälet Kubbes-Siffersa, Ormse</i>	1982	2	15	
Ormsö-Anders nattvardskalk (Ur <i>Sirp ja Vasar</i> — Skäran och hammaren)	1978	2	5	Några estlandssvenskar berättar minnen. Ned- tecknat av <i>Ann-Mari Häggman</i> (Ur Svenska Folkskolans Vänners Kalender 1981)	1982	3	3	
Birkas folkskola av <i>Elmar Nyman</i>	1979	1	10	Att minnas av <i>Elmar Nyman</i>	1982	3	7	
Ortnamnen på Ormsö av <i>H. Mickelin</i>	1979	1	10	En julhelg av <i>Sven Danell</i>	1982	4	3	
Notiser. Folkräkning i hela Sovjetunionen	1979	1	12	Rickulkvällar av <i>Inger Nemeth</i>	1982	4	17	
Hapsal 700 år i år av <i>Hugo Mickelin</i>	1979	3	23	Korkis — ett Gibraltar av <i>Hugo Mickelin</i>	1982	4	19	
OS — Sommarolympiaden 1980 berör även Estland av <i>H.M.</i>	1980	1	13	Ormsödagen av <i>Hans Selin och Johan Engdahl</i>	1983	2	4	
1979 års folkräkning i Estland av <i>Hugo Mickelin</i>	1980	3	17	Hoan av <i>Elmar Nyman</i>	1983	2	12	
De sista estlandssvenskarna av <i>Lars Huldén</i> (Ur Hufvudstadsbladet 28 dec 1980)	1981	1	9	Ormsö i mitt minne. <i>Ur Märta Nilsson-Hammarins dagbok</i>	1983	3	8	
Kulturreisa till Estland av <i>Inga Bergholtz</i>	1981	3	11	Tankar och minnen kring julen av <i>Edvin Lagman</i>	1983	4	2	
Utvecklingsproblem på Ormsö (Ur "Rahva Hääl" 4 nov 1981)	1982	1	9	Hapsal — annorlunda sommarland av <i>Tore Gjötterberg</i>	1983	4	6	
Helsingfors drömstaden för unga i Reval av <i>Gunnar Mattsson</i> (Ur Hufvudstadsbladet 11 aug 1982)	1982	4	24	Ormsö i mitt minne. <i>Ur Märta Nilsson-Hammarins dagbok</i>	1983	4	15	
Från Sviby sommaren 1983	1983	4	22	Minnen kring fyrbåken på Nargö av <i>Olga Vilberg född Bertelsson</i>	1983	4	17	
Hembygd								
Brev till Rågöarna från Pöhl's Ingeborg	1974	1	2					
Ur barnamun	1974	1	7					
De sista åren på Rågöarna av <i>Antön Stahl</i>	1974	2	5					
Att viska svaret	1974	3	11					
Dummare än	1974	3	11					
En julresa. Ur ett brev till Evangeliska Foster- landsstiftelsens styrelse 8 mars 1878 från missionären <i>Johan A. Falk</i>	1974	4	3					
Så övermåttan lycklig	1974	4	4					
Minnen kring en väg av <i>M. Hamberg</i>	1974	4	7					
Opa Run av <i>Fredrik Österman</i>	1974	4	11					
Som lärarinna på Runö av <i>Agnes Hermansson</i>	1974	4	14					
Från en "ungherres" barndomsdagar av <i>Arved Taube</i>	1975	2	6					
Skinningsjuttar av <i>Elmar Nyman</i>	1976	1	6					
En vinterkväll i Höbring av <i>Birgit Hallman</i>	1976	1	15					
En oförglömlig midsommar av <i>Elmar Nyman</i>	1976	2	5					
Efter fyrtio år av <i>Harald Rösbäck</i>	1976	2	7					
Båndomstien av <i>M.G.</i>	1976	3	19					
Julkväll i Höbring av <i>Birgit Hallman</i>	1976	4	14					
Ungdomen i Svenskestland av <i>Edvin Lagman</i>	1977	3	2					
Till julottan i Rosleps kapell av <i>Birgit Hallman</i>	1977	4	14					
Odenholm av <i>Alf Heldring</i>	1978	1	11					
Skymning i Höbring av <i>Birgit Hallman</i>	1978	1	15					
Midsommar av <i>Birgit Hallman</i>	1978	2	1					
En sällsam jakthistoria av <i>Georg Stahl</i>	1978	2	11					
Gamla goda tiden av <i>Alexander Tegelberg</i>	1978	2	16					
Potatisplockning av <i>Birgit Hallman</i>	1978	3	10					
Från Nuckö av <i>E.N.</i>	1978	4	14					
Midsommaren — med vaka i nätterna tu av <i>Elmar Nyman</i>	1979	2	1					
Minnen från hembygden av <i>Valdemar Blomberg</i>	1980	1	9					
Sommarhelg av <i>Edvin Lagman</i>	1980	2	2					
Vägen av <i>E.L.</i>	1980	4	1					
Julinken av <i>Nils Linderstam</i> (Ur <i>Jultidning</i> för svenskarna i Estland 1928)	1980	4	2					
Prästhället av <i>Edvin Lagman</i>	1981	2	2					
Odenholm, ett stycke förlorat Sverige av <i>major Carl Mothander</i> (Ur SvD. 14.2.1954)	1981	2	3					
När det blev jul på Ormsö. Berättelser ned- tecknade av <i>Ann-Mari Häggman</i> (Ur Huf- vudstadsbladet 28.12.1980)	1981	4	3					
Minnen från barndomen på Nargö och den första långresan av <i>sjökapten August Schmidt</i>	1981	4	5					
Keps paletton. Berättelsen om en rock och dess sällsamma öden av <i>Elmar Nyman</i>	1981	4	14					
				Historia				
				Brännvinsbränning och utskänkning i Rickul av <i>Alexander Tegelberg</i>	1975	1	3	
				Klagomännen från Ormsö 1861. (Ur <i>tidningen Fäderneslandet</i> 29.6.1861)	1975	1	6	
				Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och Estlands svenskar av <i>Elmar Nyman</i>	1975	4	3	
				Två brev från 1861 av <i>Svante Jakobsson</i>	1975	4	12	
				Ur Hapsals historia. (Ur <i>Russwurm Eibofolke</i>)	1975	4	14	
				Ur Östgötalagens kyrkobalk	1976	3	1	
				Hans Pöhls liv och gärning av <i>Elmar Nyman</i>	1976	4	3	
				SOV:s årsmöte 1912 av <i>Elmar Nyman</i>	1977	1	3	
				Kort kommentar till årsmötesprotokollet av <i>Elmar Nyman</i>	1977	1	5	
				Ett minne från Nargö krigsåret 1854 av <i>G. Fr.</i> <i>von Bönningh</i> (Ur <i>Kalender eller Almanack</i> för året 1910. För svenskarna i Ryssland)	1977	2	5	
				Om Nuckö och dess befolkning av <i>Johan Nymann</i>	1977	4	6	
				Estland av <i>Lena Klippberg</i>	1977	4	16	
				Folkmängd och befolkningsförhållanden i Nuckö socken 1834—1941 av <i>Fridolf Isberg</i>	1978	1	7	
				En rapport från kommunalordföranden på Odenholm <i>Matts Erkas</i> 1887	1978	1	14	
				Ur vår historia av <i>Edvin Lagman</i>	1979	2	5	
				Ur vår historia av <i>Edvin Lagman</i>	1979	3	2	
				Ortodoxi bland svenskarna i Estland av <i>David Papp</i>	1979	3	4	
				Två jubileer av <i>E.L.</i>	1979	4	2	
				Ett dystert minne av <i>V.A.</i>	1979	4	4	
				Ur vår historia av <i>Edvin Lagman</i>	1979	4	9	
				Ortodoxi bland svenskarna i Estland av <i>David Papp</i>	1979	4	10	
				Ur vår historia av <i>Edvin Lagman</i>	1980	1	3	
				Hur tankarna komma och gå av <i>Magnus Stackelberg</i> .				
				(Ur <i>Allsvensk samling</i> maj 1926)	1980	1	4	
				Ett svar av <i>Joel Nyman</i> .				
				(Ur <i>Allsvensk samling</i> maj 1926)	1980	1	6	
				Ur vår historia av <i>Edvin Lagman</i>	1980	2	3	
				Ösel-Wieks stift och estlandssvenskarna av <i>Edvin Lagman</i>	1980	2	4	

Rågöbornas frihetsbrev av professor Sigurd Erixon. (Ur Svenska Dagbladet 1940)	1980	2	14	Ur Per Söderbäck: Estlands svenskbygd En by och dess namn av Edvin Lagman	1977	1	1
Tvångsflyttningen av nargö-, rågö- och odens- holmsbor sommaren 1940 av Elmar Nyman	1980	3	2	Att brygga öl av Alexander Tegelberg	1977	1	6
När och av vem fick Hapsal sin första stadslag? av Svante Jakobsson	1980	3	6	Fiske på Rågöarna av Anton Stahl	1977	2	1
Rågöbornas frihetsbrev av professor Sigurd Erixon. (Ur Svenska Dagbladet 1940)	1980	3	17	Sommar och slätter av Birgit Hallman	1977	2	2
Det skickesediga 40-talet av Elmar Nyman. Tankar aktualiserade med anledning av doktor Ludwig Lienhards bortgång i augusti 1980	1980	4	3	Nationalitet och modersmål av Edvin Lagman	1977	2	4
Stor-Harga av E.N.	1980	4	11	Om Rågödanser. Ur Per Söderbäck: Rågöborna Ungdomen i Svenskestland av Edvin Lagman	1977	3	1
Nargöbornas tvångsflyttning 1940. Ett tillägg av E. Lagman	1980	4	13	Så åt man och drack på Rågöarna. Ur bygde- rådets samlingar	1977	3	2
Estlandssvenskar i Petrogradskola 1916—17 av Stig Appelgren	1981	2	5	När Estlands bönder fick familjenamn av Svante Jakobsson	1977	4	2
Svenska gymnasiet åter aktuellt av Elmar Nyman	1981	3	2	En ny bostadstyp. Pers-Hannes i Klottorp 1910 av Fr. Isberg	1977	4	5
Som landshövding på Dagö under tyskarnas ockupation av major von Landwüst (Ur Eskilstunakuriren 26.9.1924)	1981	3	4	Säljakten på Runö av Thomas Dreijer	1977	4	13
Estlandssvenskt i Eesti Päevaleht av E.L.	1981	3	17	Säljakten på Runö av Thomas Dreijer	1978	1	2
Estlandssvenska öden av Ivar Poëll	1982	1	2	Familjenamnen på Ormsö av Hugo Mickelin	1978	1	7
Sveriges kronprins i Estlands svenskbygd. Ett femtioårsminne av Hugo Mickelin	1982	2	6	Estlandssvenskt — vad är det? av Edvin Lagman	1978	2	2
”Med största glädje och tacksamhet” Kyrkoherde Karl Nilssons välkomsttal till Sveriges kronprins 3 juli 1932.	1982	2	7	Säljakten på Runö av Thomas Dreijer	1978	2	8
En tsarguvernör som estlandssvenskarnas för- svarare av Nils Bleses. (Ur Hufvudstadsbladet 9.4.1937)	1982	2	8	Labyrinter, trojaborgar, jungfrudanser av Frithiof Hallman	1978	3	4
Hundra år sedan Joel Nyman föddes av E.N.	1982	3	9	Säljakten på Runö av Thomas Dreijer	1978	3	7
Svenskarna på Dagö förr och nu av Joel Nyman. (Ur Årsbok 1921 utg. av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet.)	1982	3	10	Att sjunga sig samman av Elmar Nyman	1978	4	2
Universitetet i Dorpat av Edvin Lagman	1982	4	2	Säljakten på Runö av Thomas Dreijer	1978	4	6
Runö till Estland, Lettland eller Sverige? En suveränitetsfråga från 1920-talet av Elmar Nyman	1983	1	2	Säljakten på Runö av Thomas Dreijer	1979	1	6
Vinbränning och utskänkning av Alexander Tegelberg	1983	1	10	Säljakten på Runö av Thomas Dreijer	1979	2	7
Bland svenskarna söder om Finska viken av Herman Vendell. (En reserapport från 1877 ur Svio-Estonica 1956)	1983	2	10	Medicinalväxter i folkligt bruk av Anton Vesterberg	1979	2	9
Ett tidsdokument från 1941 av Elmar Nyman. Brev till Kungliga Svenska Beskickningen i Moskva, undertecknat av J. Brunberg och A. Brunberg. Förteckning över segelsku- torna i Rickul	1983	4	4	Säljakten på Runö av Thomas Dreijer	1979	3	12
Dagöättlingar på Ormsö av Jörgen Hedman	1983	4	12	Säljakten på Runö av Thomas Dreijer	1979	4	13
				Estland i Nordiska Museet av Richard Aman	1980	2	8
				Estland i Nordiska Museet av H.M.	1980	2	12
				Tagelharpa och videflöjt av Svante Lagman	1980	3	9
				Om estländsk allmogekultur av Edvin Lagman	1980	3	11
				Några drag ur estlandssvenskarnas liv av Johan Nymann. (Ur Kalender eller Al- manack för svenskarna i Estland 1927)	1980	4	10
				Estland i Nordiska Museet av H.M.	1980	4	21
				Skogsarbete därhemma av Valdemar Blomberg	1981	1	10
				Estland i Nordiska Museet av Hugo Mickelin	1981	1	16
				Svensk ungdom dansar Runödanser av H.M.	1981	2	13
				Estland i Nordiska Museet av H.M.	1981	2	13
				Johan Fridolf Hagfors och Modersmålets sång av Carl Jakob Gardberg	1981	4	2
				Modersmålets sång ännu en gång av Thomas Lorentz	1981	4	11
				Keps paletton. En berättelse om en rock och dess sällsamma öden av Elmar Nyman	1981	4	14
				Svenskbyhistorier av Annas Kristjan Petja	1982	1	11
				Liten intervju med Stig Appelgren, bibliotekarie på Nordiska Museet av Tiiu Gräslund	1982	2	11
				Johans ålfiske sommaren 1933 av Hans Selin från Kälet Kubbes-Siffersa, Ormse	1982	2	15
				Förändringens vind och vägen tillbaka av Edvin Lagman	1982	3	2
				Om Runö. Kust i Norden i helg och söcken. Utställning i Göteborg	1982	3	14
				Musik och språk av Stig Appelgren	1982	4	6
				Sälen som kom upp igen av Janne Öman	1982	4	23
				Det första året (Birkas) av Viktor Aman	1983	1	8
				Estland i Nordiska Museet av H.M.	1983	1	13
				Värmlänningar räddar Runös gamla kultur av Per-Olof Lönnroth (Ur Göteborgsposten 31.1.1983)	1983	1	15
				Estlandssvensk folkminnessamling i Helsingfors av Stig Appelgren	1983	2	3
				Hoan av Elmar Nyman	1983	2	12
				Arvet av Thomas Lorentz	1983	2	13
				Liten intervju med Ann-Mari Häggman av Barbro Teir	1983	2	17
				”Karge meri” av Thomas Lorentz	1983	2	18
				Ormsö-Laiken av H.M.	1983	2	20

Språk och kultur

Ordböcker och ortnamn av Edvin Lagman	1974	1	6	Utställning i Göteborg	1982	3	14
En estlandssvensk konstnär (Edith Holm- Appelblom) av Martha Holm-Appelblom	1974	2	3	Musik och språk av Stig Appelgren	1982	4	6
Släktforskning av R.A.	1974	3	2	Sälen som kom upp igen av Janne Öman	1982	4	23
Den estlandssvenska folkskolan under 100 år av Carl Bleses	1974	3	5	Det första året (Birkas) av Viktor Aman	1983	1	8
I språkets spegel — pappa, mamma, föräldrar av Herbert Lagman	1974	3	12	Estland i Nordiska Museet av H.M.	1983	1	13
Om mjölk och mjölkprodukter av Richard Aman	1974	4	8	Värmlänningar räddar Runös gamla kultur av Per-Olof Lönnroth (Ur Göteborgsposten 31.1.1983)	1983	1	15
Arbeten hemma: Tillverkning och användning av träkärl av Ingvald Dyberg	1974	4	8	Estlandssvensk folkminnessamling i Helsingfors av Stig Appelgren	1983	2	3
Halmtak och taktäckning av Alexander Tegelberg	1974	4	8	Hoan av Elmar Nyman	1983	2	12
Hemstöpning av talgljus av Alexander Tegelberg	1976	3	6	Arvet av Thomas Lorentz	1983	2	13
En by och dess namn av Edvin Lagman	1976	4	12	Liten intervju med Ann-Mari Häggman av Barbro Teir	1983	2	17
				”Karge meri” av Thomas Lorentz	1983	2	18
				Ormsö-Laiken av H.M.	1983	2	20

Riksföreningen Sverigekontakt 75 år

av *Elmar Nyman* 1983 4 3
 Sagan om den heliga asplunden 1983 4 21

Estlandssvenskarna i Sverige

Vårt första hem i Sverige av *Elfride Roosman* 1974 2 10
 Hur har Rågöborna funnit sig tillrätta i det nya fäderneslandet av *Anton Stahl* 1974 2 12
 Rågöbornas överflyttning till Sverige och deras nuvarande bosättningsområden av *I. A-n* 1974 2 13
 Familjeträff hos familjen Granberg från Rickul av *Bertil Granberg* 1975 1 14
 Estlandssvensk utställning 1976 1 17
 Två utställningar av *E.L.* 1976 3 2
 Estlandssvenska kyrkominnen öppnar av *V.A.* 1976 3 5
 Svenskybornas minnesdag i Roma 1976 3 21
 Ett besök på dialektarkivet av *V.A.* 1977 1 12
 Notis: Singö vann postrodden av *H.M.* 1978 3 13
 Studiecirkel om Runö av *E.L.* 1980 1 13
 Dräkt- och slöjdsektionen inom Svenska Ungdomsringen stiftar bekantskap med runöborna 1980 2 12
 Skolträff av *Hugo Mickelin* 1980 3 14
 Ormsöpojkar av *J.H. och J.L.* 1980 3 14
 Skolflickor från Sviby 1940 av *Hugo Mickelin* 1981 1 15
 Estlandssvenskt i Gamla Linköping av *E.L.* 1981 3 16
 Korkisbor samlade i vackra Sörmland av *R.N.* 1982 4 19
 Estival 83 av *Hugo Mickelin* 1983 1 17
 Lyckad träff av *Inger N.* 1983 3 13

Esterna i Sverige

En märklig kulturell insats (Juhan Kokka) av *Elmar Nyman* 1975 3 5
 Esterna i exil: Kring ett folkdansuppträdande av *Ronnie Ericson*
 Det fria Estlands 60:e nationaldag av *HM*
 Kassari — det estniska folkdanslaget 1978 1 16
 Esto 80 (ur Eesti Päevaleht) 1978 2 21
 Esto 80 — esternas världsfestival av *Hugo Mickelin* 1979 2 13
 Esto 80 Världsfestivalen i Stockholm 1980 1 14
 Esto 80 av *Hugo Mickelin* 1980 2 17
 Den estniska världsfestivalen i Stockholm 6—13 juli 1980 av *Hugo Mickelin* 1980 3 15
 Estofestivalen av *Hugo Mickelin* 1981 2 14
 Estniska närradioprogram av *HM* 1981 4 18
 Estnisk gudstjänst videofilmad av *HM* 1981 4 18
 Bildalbum av *HM* 1981 4 18
 Estival i Sverige 1982 1 15
 Estnisk kulturfestival — Estland 83 av *Hugo Mickelin* 1982 4 20
 Estival 83 av *Hugo Mickelin* 1983 1 17
 Estniska kyrkan i Sverige av *H.M.* 1983 1 18
 Baltiska organisationer i Sverige (ur Estniska Dagbladet) 1983 3 13

Esterna utomlands

Esto 84 av *H.M.* 1981 4 18
 Esto 84 av *Hugo Mickelin* 1983 1 17

Finlandssvenskarna

Finlandssvenskt: Två nya föreningar
 Finlandssvenska problem 1978 1 21
 Rågödanslaget hos finlandssvenskarna av *Hugo Mickelin* 1979 1 11
 Finlandssvenska forskare i Estland av *Hugo Mickelin* 1981 1 1
 Finlandssvenska forskare i Estland av *Hugo Mickelin* 1981 1 8

Religiösa betraktelser

Om en liten sommarvisa av *Arthur Johanson* 1976 2 2
 Är vi beredda att fira jul? av *Arthur Johanson* 1976 4 2
 Stilla natt, heliga natt av *Arthur Johanson* 1977 4 1
 Meditation av *Ingeborg Mihkelson* 1979 3 17
 Mötet med den levande Herren av *Arthur Johanson* 1980 1 2

Redaktionellt

Det händer. Brev från *K.L. Marley* 1974 1 5
 Rickulbor. Upprop betr. fotografier av *Ingvald Dyrberg och Manfred Hamberg* 1974 2 2
 Reseskildringar 1974 3 2
 Sommaren 1861 1975 1 2
 Kustbons redaktion genom åren av *Hugo Mickelin* 1975 3 2
 Förnyat upprop 1975 3 11
 Återblick inför det nya året av *Red.* 1975 4 2
 Minns du? Berätta! 1975 4 19
 Gott att minnas 1976 1 2
 Notiser och tillkännagivanden 1976 1 17
 Svenska Odlingens Vänner och dess namn av *Hugo Mickelin* 1977 1 2
 Uppmaning till Estlandssvenskar 1977 1 12
 Upprop från bygderådet 1977 1 12
 Arkivet meddelar: Handarbetsutställningen 1977 4 15
 Aktiviteter för vårsäsongen 1978 1977 4 15
 Upprop angående handaslöjd 1978 1 21
 Statuter för "Hans och Lydia Pöhls minnesfond" 1978 2 20
 Meddelanden från arkivet: Träslöjdsutställning Konstutställning
 Giftermål i Sverige efter överflyttningen Upprop till 1919 års män från Ormsö 1978 3 11
 SOV:s funktionärer 1978 4 13
 1979 — jubileernas år av *Elmar Nyman* 1979 1 2
 Kustbons redaktörer och ansvariga utgivare 1944—1975 1979 1 15
 Kustbon — för vem? Ett diskussionsinlägg av *Elmar Nyman* 1979 2 3
 Tillkännagivande: Estlandssvenskarnas förening har upphört 1979 3 16
 Tack till Maria Broman av *Edvin* 1979 3 16
 Meddelande ang expeditionen på Vikingagatan 1979 3 16
 Kustbon — för vem? Synpunkter av *Einar Hamberg* 1979 3 18
 Upplysningar till alla som studerat vid gymnasium i Hapsal 1980 2 16
 Styrelsen för Hans och Lydia Pöhls minnesfond 1980 2 16
 Sommarresa till Estland 1981 1 12
 Korta notiser: Kyrkoherde em. John Lindström predikade vid estniska konsertgudstjänsten. Kyrkoherde Ivar Poëll predikar i Jakobs kyrka 1981 1 17

Sällskapet estniska fiskare	1981	1	17	Fyrtioårsminnen från Estland av <i>Verner Douglas</i>	1982	2	4
Böcker till salu	1981	3	10	Längs Nordrysslands kanaler av <i>Herbert Lagman</i>	1982	3	15
Estlandssvensk ordbok ges ut	1981	4	10	Alfred Mählbergs dagbok med kommentar			
Riksföreningens studieresa till Estland i repris	1981	4	18	av <i>Arnold Lindgren</i>	1982	4	12
Ordbok över estländsksvenska dialekterna av <i>T.L.</i>	1982	1	15	Minnen från Nargö av <i>Olga Viliberg född Bertelson</i>	1983	1	11
Uppmaning till ursprungliga estlandssvenskar och deras ättlingar av <i>HM</i>	1982	1	15	Alfred Mählbergs dagbok	1983	1	18
Upprop ang. insamlande av uppgifter om estlandssvenskarna	1982	2	14	Alfred Mählbergs dagbok	1983	2	18
350-årsminne. Kungl. myntkabinettet präglar medalj. Den estniska skulpturisen Maire Männik komponerar en medalj	1982	4	15	Alfred Mählbergs dagbok	1983	3	14
Ett tack till Marianne och Siv och ett välkommen till Louise och Birgitta av <i>T.L.</i>	1982	4	23	Alfred Mählbergs dagbok	1983	4	22
Du som är intresserad av dina rötter. Var med och tävla	1983	1	13				
Utflykt till Visby och Roma	1983	1	16				
Era minnen är våra rötter. Ungdomstävling	1983	2	14				
Ungdomsinlägg angående tävlingen av <i>Inger Nemeth</i>	1983	2	14				
Kustbon 40 år i Sverige av <i>Edvin Lagman</i>	1983	3	12				
Rättelse och en påminnelse. Fotografier och En bok om Estlands svenskar	1983	4	12				

Överflyttningen

Minnesbilder från sista tiden på Rågöarna, överflyttningen och första tiden i Sverige av <i>Andreas Enggrön</i>	1974	2	8
Minnen som aldrig dör av <i>E.L.</i>	1976	1	3
En sen transport. Kring m/s Juhans sista östersjöresa för 35 år sedan av <i>Elmar Nyman</i>	1979	4	6
Estlandssvenska öden av <i>Ivar Poëll</i>	1982	1	2
Barndomsresan från fosterlandet Estland av <i>Ann Westerman</i>	1982	3	13
För fyrtio år sedan av <i>Edvin Lagman</i>	1983	2	2
Flykten av <i>Edvin Lagman</i>	1983	3	3
40 år tillbaka i vår minnesvärld av <i>Hugo Mickelin</i>	1983	3	11

Gammalsvenskby

En hälsning till svenskbyborna av <i>Edvin Lagman</i>	1979	3	1
Styrelse och stadgar för föreningen Svenskbyborna	1979	4	17
Svenskbyborna av <i>Hugo Mickelin</i>	1983	1	2
Gammalsvenskbyns sista kapell av <i>Gunnar Müller</i> (ur tidskriften <i>Utlandssvenskarna</i> 1952:9)	1983	3	6
Svenskbybornas minneshögtid i Roma på Gotland av <i>Hugo Mickelin</i>	1983	3	12

Krigsminnen

I kriget och i Sibirien av <i>Anton Tegelberg/A. Samberg</i>	1976	2	3
Uppbrottslandet. En vemodig berättelse av <i>Arnold Lindgren</i>	1978	1	17
Uppbrottslandet. En vemodig berättelse av <i>Arnold Lindgren</i>	1978	2	13
Människor jag mött av <i>Herbert Lagman</i>	1980	2	13
Med konvoj mot öster av <i>Herbert Lagman</i>	1980	4	20
Längs Nordrysslands kanaler av <i>Herbert Lagman</i>	1981	1	14
Längs Nordrysslands kanaler av <i>Herbert Lagman</i>	1981	2	15
Andra världskrigets sjöoffer. Kring en familjs öden av <i>H.M.</i>	1981	4	11
Längs Nordrysslands kanaler av <i>Herbert Lagman</i>	1981	4	20
Längs Nordrysslands kanaler av <i>Herbert Lagman</i>	1982	1	16

Personalia

Glimtar ur ett liv. <i>Alexander Tegelberg berättar</i>	1977	3	7
Arved von Taube, pedagog, vetenskapsman, kulturfrämjare av <i>Elmar Nyman</i>	1978	3	2
Johan Blomman och regalskeppet Vasa av <i>Hugo Mickelin</i>	1979	2	10
Hundra år sedan Sigurd Curman föddes av <i>E.L.</i>	1979	2	12
Ett levnadsöde. Anton Anders son Tegelberg av <i>Alexander Tegelberg</i>	1979	2	14
Bernhard Schmidt — världsberömd optiker av <i>Erik Schmidt</i>	1979	3	7
Enno Hallek. Professor i måleri av <i>Hugo Mickelin</i>	1981	2	11

Berättelser

Skeppet. En berättelse av <i>Edvin Lagman</i>	1975	3	13
Skeppet. En berättelse av <i>Edvin Lagman</i>	1975	4	18
Skeppet. En berättelse av <i>Edvin Lagman</i>	1976	1	10
Skeppet. En berättelse av <i>Edvin Lagman</i>	1976	2	14
Skeppet. En berättelse av <i>Edvin Lagman</i>	1976	3	20
Skeppet. En berättelse av <i>Edvin Lagman</i>	1976	4	16
Skeppet. En berättelse av <i>Edvin Lagman</i>	1977	1	14
Skeppet. En berättelse av <i>Edvin Lagman</i>	1977	2	14
Skeppet. En berättelse av <i>Edvin Lagman</i>	1977	3	15
Med Barbara österut av <i>Edvin Lagman</i>	1978	3	14
Med Barbara österut av <i>Edvin Lagman</i>	1978	4	14
Med Barbara österut av <i>Edvin Lagman</i>	1979	1	15
Med Barbara österut av <i>Edvin Lagman</i>	1979	2	16

Konstutställningar

En äkta naivist. Anton Vesterbergs utställning på SOV-arkivet. <i>Anmälan av Alexander Samberg</i>	1977	3	15
Konstnären Enno Hallek ställer ut av <i>Hugo Mickelin</i>	1980	1	13

Lyrik

Ett minne blott av <i>Elvine Luther</i>	1974	2	7
Sommarnatt i sundet av <i>Edvin Lagman</i>	1974	3	4
Höst över sundet av <i>Edvin Lagman</i>	1974	3	4
Kontrast av <i>Edvin Lagman</i>	1974	4	6
Våra spår av <i>Edvin Lagman</i>	1974	4	6
Ordens vingar av <i>Edvin Lagman</i>	1975	2	2
Mot kvällen av <i>Edvin Lagman</i>	1975	2	2
Övningar med terziner av <i>Edvin Lagman</i>	1975	3	4
Övningar med sonetter av <i>Edvin Lagman</i>	1975	4	13
Lovsång av <i>Bo Setterlind</i>	1975	4	24
Två dikter av <i>Edvin Lagman</i>	1976	1	13
Vi gick i midsommarskogen av <i>U.V.D.</i>	1976	1	15
Sommarvisa till en ung flicka av <i>E.L.</i>	1976	2	1
Ruts dröm. Psalm av <i>E.L.</i>	1976	4	1
På tåget till Darbanga av <i>Bo Stenholm</i>	1976	4	15

Ett föremål av <i>Bo Stenholm</i>	1977	1	12	95-årig jubilar. Maria Stenholm-Appelblom			
<i>Passion av Edvin Lagman</i>	1977	1	19	av <i>Hugo från Sviby</i>	1981	1	16
Två dikter ur sviten "Josef till Maria" av <i>Edvin Lagman</i>	1977	2	7	Nils Danell 80 år av <i>HM och TL</i> samt saxat ur Uppsala Nya Tidning 18 mars 1981	1981	2	12
En visa till våren och sommaren av <i>Edvin Lagman</i>	1977	3	14	Karl Alun 95 år	1982	2	13
Midsommarnatt av <i>Edvin Lagman</i>	1978	2	7	Agneta Lindström 80 år	1982	4	22
Ur "Båndomstien" av <i>Mats Ekman</i>	1978	2	17	Professor Sten Karling. Hyllningssamman-			
Ruts glädje av <i>E.L.</i>	1978	4	1	komst av <i>Hugo Mickelin</i>	1983	1	14
Tiden går långt borta av <i>E.L.</i>	1978	4	9	Johan Appelblom 90 år 1 juni 1983			
Noomi bryter upp av <i>E. Lagman</i>	1979	1	1	av <i>Hugo Mickelin</i>	1983	1	15
Midsommarbålet därhemma av <i>Arnold Lindgren</i>	1979	2	3	Ivar Poëll 70 år av <i>Elmar Nyman</i>	1983	3	5
Hembygdsön Ormsö av <i>Lars Lindström</i>	1979	2	8	Två jubilarer: Hugo Mickelin 70 år			
Ensamhet av <i>Carl Blees</i>	1979	2	15	Alexander Samberg 85 år av <i>Thomas Lorentz</i>	1983	4	20
Gör dagen oss lång av <i>Lars Wiwallius</i>	1979	2	20				
Skyar av <i>Anders Lindström</i>	1979	3	20				
Rågödans av <i>Edvin Lagman</i>	1979	3	25				
Jag vill gå mellan rågen av <i>Elmer Diktonius</i>	1979	3	28				
Vid Lilla Rågös kapell av <i>E.L.</i>	1979	4	1				
Uppbrottet av <i>E.L.</i>	1979	4	14	Stig-Åke Tegelberg tandläkarexamen	1974	1	3
Ur Vardagens sång av <i>Kerstin Hed</i>	1980	1	1	Greger Michelin tandläkarexamen	1974	1	3
Reval av <i>E.L.</i>	1980	1	8	Richard Gineman chef för planeringsavd. på AB Sv. Bostäder	1974	1	3
Vårt svenska språk av N:r 29 P-n Furir vid Svenska kåren (Ur Kustbon 11/1919)	1980	1	20	Konstnären Enno Hallek medlem av Kungl. Akademien för de fria konsterna (Konstakademien)	1975	1	13
Sommar av <i>Fanny Alving</i>	1980	2	1	Ingrid Mickelin musikdirektör	1976	2	3
Byn därhemma av <i>E. Lagman</i>	1980	3	1	Viveca Mickelin organist och kantor	1976	3	6
Främlingen av <i>E. Lagman</i>	1980	3	10	Ingrid Mickelin musiklärare i Bandhagen	1976	3	6
Vargmossen av <i>Anders Lindström</i>	1980	4	11	Jakob Steffensson belönad av Gustav Adolfsakademien	1977	4	22
Sommarnatt på Dagö av <i>Nils Tiberg</i>	1981	1	7	Hugo Mickelin medlem i huvudkommittén för Estniska världsfestivalen i Sverige	1978	1	21
Ensam av <i>Sofia Blees</i>	1981	1	14	Sven Timmerman VD i Stab-koncernens bolag i Portugal	1978	1	21
Midsommar av <i>E.L.</i>	1981	2	1	Disputation — Viiveke Fåk av <i>Hugo Mickelin</i>	1978	3	12
Flyktingbåten av GAUT (Ur DN 21 mars 1976)	1981	4	9	Viveca Mickelin musikdirektör	1979	2	10
Hemlängtan av <i>Bårse Bibor Maja</i>	1981	4	11	Viveca Mickelin musiklärare vid Gubbängens gymnasium	1980	1	13
Epilog av <i>Bårse Bibor Maja</i>	1981	4	11	Ingrid Mickelin musiklärare vid Bandhagens gymnasium	1980	1	13
Jag är svensk av <i>Kristoffer Hoas</i>	1981	4	19	Viveke Fåk promoverad till teknologie doktor	1980	2	12
Vägen av <i>Sigröd Schönberg</i>	1982	1	17	Aarand Roos doktorerade 2 april 1980 vid Lunds universitet av <i>Hugo Mickelin</i>	1980	3	13
Midsommar av <i>Edvin Lagman</i>	1982	3	11	Paul Ariste invald i Finska akademien, hedersdoktor vid Helsingfors och Tammerfors universitet	1980	3	13
Vid Padis kloster av <i>E.L.</i>	1982	4	1	Gustaf J:son Kotz har tilldelats 1980 års gotländska kulturpris av <i>Hugo Mickelin</i>	1981	1	17
Josef till Maria av <i>E.L.</i>	1982	4	23	Guldmedalj till ormsökvinnna — Karin Söderkvist i Öja	1981	4	16
Stigen av <i>E.L.</i>	1983	2	1	Kulturell belöning till Juhan Kokla av <i>Hugo Mickelin</i>	1982	1	12
Ormsösången av <i>Hans Ahlqvist</i>	1983	2	9	Norsk medalj till Johan Tammgren av <i>Hugo Mickelin</i>	1982	4	21
Te all äistlåndssvenske 28 augusti 1983 av <i>E.L.</i>	1983	3	1	Olle Lindström, vice ordf. i Riksbyggen ordförande i internationella kooperativa alliansens bostadskommitté av <i>HM</i>	1982	4	21
Frågor till en död vän av <i>E.L.</i>	1983	3	5	Johan Wikström vald till Finlands ärkebiskop	1982	4	22
Ur "Båndomstien" av <i>Mats Ekman</i>	1983	3	13	Alvin Isberg förste mottagare av nyinrättat kulturstipendium av <i>Elmar Nyman</i>	1983	2	11

Utbildning, utnämningar, tjänster

Bemärkelsedagar

Fältskärems berättelse. Johannes Westerman 80 år av <i>Einar Hamberg</i>	1974	1	8	Kulturell belöning till Juhan Kokla av <i>Hugo Mickelin</i>	1982	1	12
Lisa Westerberg 80 år	1974	3	12	Norsk medalj till Johan Tammgren av <i>Hugo Mickelin</i>	1982	4	21
Paul Ariste 70 år	1975	1	12	Olle Lindström, vice ordf. i Riksbyggen ordförande i internationella kooperativa alliansens bostadskommitté av <i>HM</i>	1982	4	21
Birger Westerberg 50 år	1975	1	13	Johan Wikström vald till Finlands ärkebiskop	1982	4	22
Ebba Österblom 90 år	1975	2	11	Alvin Isberg förste mottagare av nyinrättat kulturstipendium av <i>Elmar Nyman</i>	1983	2	11
En märklig kulturell insats (Juhan Kokla) av <i>Elmar Nyman</i>	1975	3	5				
Einar Hamberg 50 år	1975	3	6				
Thomas Lorentz 60 år av <i>Alexander Samberg</i>	1976	4	15				
Hyllning till Arthur Johanson av <i>Edvin Lagman</i>	1977	2	9				
Hyllning till Sven Danell av <i>Edvin Lagman</i>	1978	4	10				
Ingeborg Etholén-Ingelson 75 år av <i>Elmar Nyman</i>	1978	4	10				
För humanitet och rättvisa. Elmar Nyman samtalar med Gerhard Hafström inför hans 75-årsdag den 29 nov. 1979	1979	1	3				
James Dickson 80 år av <i>Gerhard Hafström</i>	1979	1	5				
Till en nittioåring, Johanna Olema av <i>RN</i>	1980	1	13	Till minnet av Per Söderbäck av <i>Edvin Lagman</i>	1974	1	19
Hyllning till Nils Tiberg av <i>Edvin Lagman</i>	1980	2	10	Elisabeth Lorentz in memoriam av <i>Agnes Olsson-Hermansson</i>	1974	1	10
Hyllning till Agnes Hermansson på 75-årsdagen av <i>Thomas Lorentz</i>	1980	4	18	Överste Flodström död av <i>Allan Ingelson</i>	1974	2	4
Mats Dreijer 80 år. Runöbo och ålänning jubilerar av <i>Thomas Lorentz</i>	1981	1	15	Herman Söderholm in memoriam av <i>Alexander Samberg</i>	1974	3	13

Dödsfall och minnesteckningar

Sjökapten August Fredrik Schmidt In memoriam av <i>Alexander och Maria Samberg</i>	1974	3	13	Martin Pralits. Minnesord av <i>H.M.</i>	1981	3	16
Herman Timmerman död	1974	4	18	Elisabet Bergman av <i>dottern Brita</i>	1981	3	17
Missionär Eskil Rydén avliden	1974	4	19	Till en söndagsskollärares minne (Johan Alström) av <i>Ellen Lindström</i>	1981	4	22
Katarina Hammerman av <i>Elmar Nyman</i>	1975	3	10	Ingemar Bjelkhagen — estlandssvenskarnas förläggningssläkare av <i>H.M.</i>	1981	4	22
Marta Appelblom in memoriam av <i>Alexander Samberg</i>	1975	3	11	John Ringsgård avliden av <i>Manfred Hamberg</i> och <i>Thomas Lorentz</i>	1982	2	16
Aurelia Üksti av <i>Edvin Lagman</i>	1975	4	15	Ella von der Brüggén avliden av <i>Nelli von Barlöwen</i>	1982	2	17
Johannes Österberg in memoriam av <i>Birger Westerberg</i>	1975	4	20	Lilly Luther in memoriam av <i>H.L.-O</i>	1982	4	22
Anton Stahl in memoriam av <i>Ingeborg Andersen</i>	1975	4	20	Willem Karineem av <i>HM</i>	1983	1	18
Carin Blees av <i>E.L.</i>	1976	2	17	Kända ester avlidna:			
Rain Johannes Pöhl av <i>Nils Tiberg</i>	1976	2	17	Professor Juhan Aavik			
Rain Johannes Pöhl av <i>E.L.</i>	1976	2	18	Tonsättaren Eduard Tubin			
Till minnet av Anton Vesterberg av <i>Elmar Nyman</i>	1976	3	14	Operasångaren Eedo Karrisoo	1983	1	21
Maria Appelblom in memoriam av <i>M.B.</i>	1976	3	17	Edgar Friberg av <i>A.T-son</i>	1983	2	20
Till minnet av en hädangången vän (Anton Vesterberg) av <i>Alexander Samberg</i>	1976	3	16	Hans Mickelins sista seglats av <i>Hugo</i>	1983	2	21
Hän till målet. Till Gunnar Schantz minne av <i>Thomas Lorentz</i>	1976	3	18	Ebba Österblom av <i>H.M.</i>	1983	2	21
Jan Utas av <i>Edvin Lagman</i>	1976	4	18	Dynamik och framtidstro. Till minnet av <i>Manfred Nyman</i> — frände och vän			
Henry Larsson av <i>Tomas Dreijer</i>	1977	1	13	av <i>Elmar Nyman</i>	1983	3	3
Per Byström	1977	1	13	Anders Moll in memoriam av <i>Hugo Mickelin</i>	1983	4	25
Margot Wiebe f. Holm. In memoriam av <i>Edith Svensson</i>	1977	3	17				
Johanna Schmidt in memoriam av <i>Alexander Samberg</i>	1977	3	18				
Herman Timmerman in memoriam	1978	1	21	Övrigt			
Sven Fraenki har avlidit	1978	1	22	Att cykla runt sjöar av <i>E.L.</i>	1975	4	16
Sommar Bruzelius har avlidit	1978	1	22	Inga grundlösa påståenden, ej heller förtal av <i>Jakob Steffensson</i>	1979	3	17
Arved von Tabue förolyckad av <i>Edvin Lagman</i>	1978	2	21	Runö i blickpunkten än en gång av <i>Tomas Dreijer och Fredrik Österman</i>	1979	4	15
Till minnet av Gertrud Storm av <i>Maria Pihl</i>	1978	2	22	Revalstudenter i Düren av <i>Ingeborg</i>	1980	3	15
Arved von Taube, pedagog, vetenskapsman, kulturfrämjare av <i>Elmar Nyman</i>	1978	3	2	Presstödet från Statens invandrarverk under 1980 till icke svenskspråkiga tidningar av <i>Hugo Mickelin</i>	1980	3	16
Katarina Buskas avliden	1979	1	12	Brev från Mallorca från <i>Erick Schmidt</i> av <i>E.L.</i>	1980	4	17
John Lundkvist död i Helsingfors	1979	1	12	Om arvsskatt (Ur Svenska Dagbladet)	1981	2	14
Maria Lindström in memoriam	1979	2	15	Advokatfirman Ervin Pang AB söker arvingar	1982	1	18
Carl Blees av <i>Edvin Lagman</i>	1979	2	15				
Ernst Gordon in memoriam av <i>Tomas Dreijer</i>	1979	3	25				
Redaktör Allan Ingelson död av <i>Elmar Nyman</i>	1979	3	26				
Herbert Adolfsson avliden av <i>Edvin Lagman</i>	1979	4	18				
Johan Alkvist in memoriam av <i>MB</i>	1979	4	19				
För Kooperation och frikyrka. Till Lars Lindströms minne av <i>Hugo Mickelin</i>	1980	1	15				
Lars Lindström in memoriam av <i>Nils Angelin</i>	1980	1	16	Illustrationer			
Lisa Vestberg av <i>Manfred Nyman</i>	1980	1	16	Bilder från Rågöarna	1974	1	1
Birger Westerberg av <i>E.L.</i>	1980	1	16	Bilder från SOV:s årsmöte i februari 1974	1974	1	4—5
Till minnet av James Dickson av <i>Elmar Nyman</i>	1980	2	7	Johannes Westerman	1974	1	8
Fridolf Isberg av <i>E.L.</i>	1980	3	12	Per Söderbäck	1974	1	9
Ludwig Lienhard	1980	3	12	Elisabeth och Henrik Lorentz	1974	1	10
Det skickelsedigra 40-talet. Tankar aktualiserade med anledning av dr Ludwig Lienhards bortgång i aug. 1980 av <i>Elmar Nyman</i>	1980	4	3	Förberedelser inför hembygdsdagen 25/8 1974	1974	1	12—13
Fridolf Isberg av <i>Edvin Lagman</i>	1980	4	12	Nibondas gård, Odensholm 1926	1974	2	1
Herbert Sundin avliden av <i>Thomas Lorentz</i>	1980	4	18	Smycken av <i>Edith Holm-Svensson</i>	1974	2	3
Olof J. Andersin av <i>Hans Kröndström</i>	1980	4	19	Karta över Rågöarna	1974	2	5
Petter Annas död av <i>Hugo Mickelin</i>	1980	4	19	Klint på Lilla Rågö	1974	2	6
Marie Under död av <i>Hugo Mickelin</i>	1980	4	20	Bilder från Rågöarna	1974	2	7
Sven Danell på Nuckö av <i>Elmar Nyman</i>	1981	1	2	På Skeppsbron 17 okt. 1940	1974	2	9
Till minnet av <i>Nils Tiberg</i> av <i>Viktor Aman</i>	1981	1	6	Olga Elfvengren och Elfrida Roosman	1974	2	11
Sven Boräng och Svenska gymnasiet i Hapsal av <i>Edvin Lagman</i>	1981	1	7	Flyktförläggningen i Djursvik 1944	1974	2	12
Aleksander Vilipere avled i Estland 13 jan. 1981 av <i>H.M.</i>	1981	1	17	Anton Stahl i Djursvik	1974	2	13
Svenskbybon Andreas Yrjasson-Buskas död av <i>HM</i>	1981	1	17	Karta över Rågöbornas bosättning i Sverige	1974	2	13
Johan Wallin. Personliga minnesbilder av <i>Hugo Mickelin</i>	1981	2	10	Skolan i Paschlep på 1920-talet	1974	3	1
Lucia Laving död av <i>Hugo Mickelin</i>	1981	2	13	Bilder från Rågöarna	1974	3	4
Henrik Dreijer in memoriam av <i>Lars Th. Sundin</i>	1981	2	13	Bilder från runöbornas 30-årsjubileum	1974	3	8—9
Evald Blumfeld av <i>Edvin Lagman</i>	1981	3	14	Bilder från hembygdsdagen	1974	3	10—11
Anders Rönblom. Minnesord av <i>H.M.</i>	1981	3	16	Lisa Westerberg	1974	3	12
				August Schmidt	1974	3	13
				Droska i Hapsal på 30-talet	1974	3	16
				Runöbor i Revals hamn, oktober 1925	1974	4	1
				I Vantörs församlingssal	1974	4	4
				Sten Karling och Johan Lindström	1974	4	5
				Från Runö-jubileet	1974	4	5
				Källskon	1974	4	6

Ruiner av fästningen vid Derhamn	1974	4	6—7	Deltagarna i 1936 års skolresa till Sverige	1976	2	5
Smörkärnor, smörbyttor, ostformar, trutbytta, mjölkspann, brunnskanna, lägel och askar	1974	4	8—10	Rektor och fru Üksti	1976	2	6
Säljägare på hemväg. Teckning av Abraham Hallman	1974	4	11	Kung Gustaf V och riksantikvarie Sigurd Curman	1976	2	6
Skutorna sjösattes i slutet av april. Teckning av Abraham Hallman	1974	4	11	Bilder från skolresan	1976	2	7
Runökarlar. Teckning av Abraham Hallman	1974	4	11	Pensionat Imhof Hapsal	1976	2	8
Kvinnorna skötte jordbruket. Teckning av Abraham Hallman	1974	4	12	Slottsruiuen Hapsal	1976	2	8
Jala seglar ut för vikarskjut. Teckning av Abraham Hallman	1974	4	13	Alexander Nevskijkatedralen i Reval	1976	2	9
Mjölkning. Teckning av Abraham Hallman	1974	4	13	Harjuväravamägi och Kiik in de Köök	1976	2	9
Hösten är kommen. Teckning av Abraham Hallman	1974	4	13	Vy från Rådhusplatsen	1976	2	9
Roddbåtar fraktas till Sverige. Teckning av Abraham Hallman	1974	4	14	Bilder från SOV:s årsmöte	1976	2	10—11
Herman Timmerman utanför Klottorps skola	1974	4	18	Stockholmsbild	1976	2	12
Missionär Eskil Rydén	1974	4	19	Strand	1976	2	14
Isnoten dras upp på Rågö	1975	1	1	Estlandssvenska kyrkominnen (affisch)	1976	2	16
Från rågöbornas danslags höstfest	1975	1	5	Carin Bles	1976	2	17
Klagomännen från Ormsö	1975	1	8	Rain Johannes Pöhl	1976	2	17
Klagomännens farkost	1975	1	9	S:t Matthias kyrka	1976	3	1
Klagomännen från Ormsö	1975	1	10	Föremål från S:t Mikaelkyrkan i Reval	1976	3	2
Birger Westerberg	1975	1	13	Föremål med anknytning till bröllop	1976	3	3
Familjen Elbes Lars Alfred Granberg	1975	1	14	Föremål från Rickulutställningen	1976	3	3
Sommarbild	1975	2	1	Modell av kvarn från Roslep	1976	3	4
Bilder från Rickul	1975	2	2	Ingrid och Ingvald Dyrberg framför bildskärmarna	1976	3	4
Rickul herrgård Stor-rae	1975	2	6	Modell av slättoppad skonare under byggnad	1976	3	4
Kusken Jöers med öselponnyn Coco	1975	2	7	Biskop Sven Danell öppnar utställningen Estlandssvenska kyrkominnen	1976	3	5
Porten till trädgården	1975	2	7	De första utställningsbesökarna	1976	3	5
Begravningskalas för Rickul herrgårds anställda	1975	2	8	Sven Danell och Kaleb Andersson	1976	3	5
Reval	1975	2	12	Tinnal	1976	3	6
Vägvisare på Ormsö	1975	2	13	Halmtak	1976	3	6
Saxby fyr	1975	2	14	Ölkanna	1976	3	7
Ormsö	1975	2	14	Svante Jakobsson	1976	3	8
Kalkstensbrant på Rågö	1975	3	1	Bilder från hembygdsdagen	1976	3	12—13
Ruinerna av biskopsborgen i Hapsal	1975	3	3	Anton Vesterberg	1976	3	14
Juhan Kokla	1975	3	5	I Märjamaa 1939	1976	3	15
Einar Hamberg	1975	3	6	Kronprins Gustaf Adolf besöker Rickul 1932.	1976	3	15
Olaikyrkan och tjocka Margareta	1975	3	7	Anton Vesterberg dirigerar manskören	1976	3	18
Bilder från hembygdsdagen	1975	3	8—9	Anton Vesterberg målar Höbring folkskola	1976	3	18
Katarina Hammerman	1975	3	10	Gunnar Schantz som präst	1976	3	18
Marta Appelblom	1975	3	11	Gunnar Schantz som agronom	1976	3	18
Estlandssvensk strandbild. Teckning av Edvin Lagman	1975	3	13	Gunnar Schantz som lärare	1976	3	18
Hemslöjd och arbetsglädje	1975	3	17	Padis kloster	1976	4	1
Ormsö kyrka	1975	4	1	Lydia och Hans Pöhl	1976	4	3
Den svenska folkskolan i Korkis	1975	4	4	Hans Pöhl med sina fem barn på 1920-talet	1976	4	4
Estlandssvenska deltagare i fortbildningskurs i Uppsala 1920	1975	4	5	Legitimationskort för ledamoten av Konstituerande församlingen Hans Pöhl	1976	4	6
Riddargatan 3 Reval	1975	4	6	Estlands temporära regering med Hans Pöhl som folkminister	1976	4	7
Birkas folkhögskola	1975	4	8	Nuckö nykterhetsförening	1976	4	8
Ärkebiskop Eidem i Hapsal	1975	4	10	Nya sjömanshemmet i Reval	1976	4	9
Gerhard Hafström och James Dickson framför Dorpats universitet 1942	1975	4	11	Rannasauna på Nuckö	1976	4	10
Sommaridyllen Hapsal	1975	4	14	Hans Pöhl med elever vid Revals kommersgymnasium 1927	1976	4	10
Svenska gymnasiet lärare och elever 1936/37	1975	4	15	Från konung Gustaf V:s statsbesök i Estland i juni 1929	1976	4	11
Löväng	1975	4	16	Från Hans Pöhls jordfästning i S:t Mikaelskyrkan i Reval	1976	4	11
Spithamn	1975	4	18	Stora gatan i Spithamn	1976	4	12
Johannes Österberg	1975	4	20	Vy över Spithamsstranden och Kors daln	1976	4	13
Anton Stahl	1975	4	20	Från Hullo	1976	4	14
Bygata i Kärrslätt, Ormsö	1976	1	1	Thomas Lorentz	1976	4	15
Ormsöbild	1976	1	3	Jan Utas	1976	4	18
Orsmöflickor	1976	1	4	Två bilder från Rågöarna	1977	1	1
Ostkar, ur G. Ränk Från mjölk till ost	1976	1	5	Korkis skola 1909	1977	1	3
Stockholmsbild	1976	1	7	Korkis skolhus 1912	1977	1	4
Motiv från Rågöarna	1976	1	9	Bysholms skolhus 1930-tal	1977	1	5
Båtbygge	1976	1	11	Spithamnån	1977	1	6
Löväng, Rickul	1976	2	1	Svante Jakobsson talar på höstsamkvämet	1977	1	10
”De fagra blomsterängar”	1976	2	2	Svante Jakobsson med fru	1977	1	10
Källskoa	1976	2	3	Bilder från höstsamkvämet	1977	1	11
Gymnasiebyggnaden i Hapsal	1976	2	5	Luciatåg	1977	1	12
				Henry Larsson	1977	1	12
				Näten torkar, Rågöarna	1977	2	1
				Löväng	1977	2	2

Löväng	1977	2	3	SOV:s stadgar från 1908 § 12—18	1978	3	13
Utsikt över Storbyn på Nargön	1977	2	5	Viiweke Fåk (f. Elenbo)	1978	3	12
Nargöstrand	1977	2	6	Ormsökvinnorna tågar till slottsruinen i Hap-			
Käbi Laretei	1977	2	8	sal för att sjunga 2 juni 1933	1978	4	3
Bilder från årsmötet	1977	2	11	Den samlade kören räknade 150 deltagare	1978	4	4
Rågödansare	1977	3	1	Hapsals kursal	1978	4	5
Rågöflickor på bygatan	1977	3	2	Gråsälshona bevakar sin unge	1978	4	7
Ombord på egen skuta	1977	3	3	Bilder från hembygdsdagen	1978	4	12
Segling med fiskebåtar	1977	3	3	Noomi bryter upp. Teckning av Edvin Lagman	1979	1	1
Idrottspojkar	1977	3	3	Gerhard Hafström	1979	1	3
Musikliv bland Hapsals svenska gymnasister	1977	3	3	Runöbor i Riga 1914	1979	1	6
Från livet vid universitetet i Dorpat	1977	3	4	En "jala" i Arensburg omkring 1913	1979	1	8
Från livet i byn	1977	3	4	Birkas folkskola	1979	1	10
Arbete på åkern	1977	3	5	Birkas folkskolas ordinarie lärare 1931	1979	1	10
Ormsöflicka hänger tvätt	1977	3	5	Rågöbornas luciafest	1979	1	11
Vid brunnen	1977	3	6	Kvartetten som spelade på höstfesten	1979	1	12
Båtbygge	1977	3	6	SOV:s årsmöte i Baggenssalen	1979	1	13
Gårdsplan	1977	3	6	Från en hembygdsdag i Saltsjöbaden	1979	1	14
Alexander Tegelberg	1977	3	7	Solig sommardag i byn	1979	2	1
Ölkapp	1977	3	9	Modell av jala från Runö	1979	2	7
Såden tröskas	1977	3	11	Johan Blomman i arbete ombord på regal-			
Elmar Öun	1977	3	13	skeppet Vasa	1979	2	10
Två sommarbilder	1977	3	14	Bilder från årsmötet	1979	2	11
Från Anton Vesterbergs barndomsbygd	1977	3	15	Ruinerna av birgittinerklostret utanför Reval	1979	2	12
Margot Wiebe	1977	3	17	Maria Lindström	1979	2	13
Stora Rågö kapell	1977	4	1	Anton Andersson Tegelberg	1979	2	14
Bottenplan av Per-Hannes gård i Klottorp	1977	4	4	Carl Blees	1979	2	15
Per-Hannes gård, exteriör	1977	4	5	Bernhard Schmidt	1979	3	7
Karta över Per-Hannes gårdstomt	1977	4	6	Bernhard Schmidts mor och syskon	1979	3	8
Bondfolk från Nuckö i vardagsdräkt. Efter lito-				Nargö gamla kyrka fotograferad 1894	1979	3	9
grafi av Schlichting	1977	4	7	Det första Schmidteleskopet	1979	3	10
Rosleps kapell	1977	4	8	Bergedorfobservatoriets nya Schmidteleskop	1979	3	11
Nuckö Sankta Chatarina kyrka	1977	4	8	Skiss över Rigaviken och Finska viken	1979	3	13
Odensholms kapell	1977	4	9	Jakob Steffensson	1979	3	15
Sutleps kapell	1977	4	9	Biskopsborgen i Hapsal	1979	3	23
Strandvallar på Saxby näs	1977	4	12	Hapsal, kursalen	1979	3	23
Enar på stranden vid Kärrslätt	1977	4	12	Rågödanslaget	1979	3	24
Säljägare i full utrustning	1977	4	13	Lilla Rågös kapell	1979	4	1
Olaikyran i Reval	1977	4	16	Från Nya hamnen i Hapsal eller Rohuküla			
Bilder från hembygdsdagen	1977	4	20	startade de flesta resorna	1979	4	6
Bilder från estlandssvenskt deltagande i				M/s Juhan på väg in till Breviks brygga	1979	4	7
Ålandsgillet hösträff 1977	1977	4	21	Vid ankomsten till Brevik möts Juhan av re-			
Karta över Rigaviken och västra Estland	1978	1	1	presentanter för Kommittén för estlands-			
Skiss av "toja"	1978	1	3	svenskarna	1979	4	8
Harpun i upprätt läge	1978	1	3	Ett medlemskort utfärdat av SOV	1979	4	9
Fastisens ungefärliga läge vid Runö	1978	1	4	Ruinerna av borgen i Hapsal	1979	4	10
Kommunalstugan på Ormsö	1978	1	9	Ormsö ortodoxa kyrka	1979	4	10
Ormsö kommunaläldste med kanslipersonal 1937	1978	1	10	Magnushovs herrgård på Ormsö	1979	4	11
Fyren på Odensholm	1978	1	11	Skiss över Runö	1979	4	13
Brunnen på Brus gård	1978	1	12	Herbert Adolfsson i Hapsal våren 1937 till-			
Väderkvarn och hästar på Odensholm	1978	1	13	sammans med elever vid Svenska gymnasiet	1979	4	19
Fiskebåtar vid Askom, Odensholm	1978	1	14	Bilder från hembygdsdagen	1979	4	20
Före tröskningen	1978	1	15	Ormsödans på 1800-talet. Efter litografi av			
Det estniska folkdanslaget Kassari	1978	1	16	Schlichting	1980	1	1
Idyll i "uppbrottslandet"	1978	1	19	Idyll med väderkvarnar. Hullo Ormsö	1980	1	6
Smörbollar på midsommaräng	1978	2	1	Lövskog i Höbring	1980	1	10
Ormsö nattvardskalk	1978	2	5	Bilder från höstfesten 1979	1980	1	11
Skiss av "klona"	1978	2	8	Pastor Sigfrid Hoas	1980	1	12
Skiss av "kjalkan"	1978	2	9	Från Birgittinerklostret utanför Reval	1980	1	14
Jägaren i skjutläge	1978	2	10	Lars Lindström	1980	1	15
Jägarna på hemväg med dagens fångst	1978	2	11	Lisa Vestberg	1980	1	16
Idyll från Rågöarna	1978	2	14	Birger Westerberg	1980	1	16
Bilder från årsmötet 1978	1978	2	18	Sommarsjö	1980	2	1
Ryska domen i Reval	1978	2	21	Birkas folkhögskola	1980	2	3
SOV:s stadgar från 1908 § 1 och 2	1978	3	1	Hapsal på 1800-talet	1980	2	5
Arved von Taube	1978	3	2	Spithamn	1980	2	6
Silvermynt från Knossos	1978	3	4	James Dickson	1980	2	7
Trojaborgen i Visby	1978	3	5	Gerhard Hafström och James Dickson fram-			
Jungfrudans	1978	3	5	för Dorpats universitet 1942	1980	2	8
Skansen, labyrinten	1978	3	6	Familjen Aman utanför sitt boningshus i Österby	1980	2	11
Ett jaktlag drar ut "upa vallsuva"	1978	3	8	SOV:s styrelse 1980—81	1980	2	11
SOV:s stadgar från 1908 § 3—7	1978	3	11	Från årsmötet	1980	2	18
SOV:s stadgar från 1908 § 8—11	1978	3	12	Spithamns udde	1980	3	1

Fyrtornet på Odensholm	1980	3	2	Altarskåp från Bryssel i slottet Kadriorg	1981	3	12
Strandklinten på Lilla Rågö	1980	3	3	Sten Karling	1981	3	13
Nya kapellet på Nargö	1980	3	4	Vy över Tallinn från hotell Viru mot väster	1981	3	13
Rågöborna anländer till Stockholm	1980	3	5	Evald Blumfeld	1981	3	14
Kartor över Odensholm och Nargö samt Rågöarna, Vippal och Korkis av Richard Aman	1980	3	6	Bilder från Runödagen på Singö	1981	3	15
Ruinerna av biskopsborgen i Hapsal. Tuschteckning av E. Lagman	1980	3	7	Johan Fridolf Hagfors	1981	4	1
Vy över Hapsal	1980	3	8	Kapten August Schmidt	1981	4	6
Anders Westerberg med sin tagelharpa	1980	3	9	Svenska kyrkan i Reval	1981	4	15
Från utställningen av estländsk allmogekultur på Nordiska museet	1980	3	11	Hapsal om vintern	1981	4	16
Thomas Lorentz sjunger vid utställningens öppnande	1980	3	12	Ivar Poëll	1981	4	18
Ormsöpojkar födda 1919	1980	3	14	Bilder från hembygdsdagen 23.8.1981	1981	4	19
På Hapsalsjön	1980	4	1	Padis kloster	1982	1	1
Runös skolbarn på vinterutflykt 1929	1980	4	2	Odensholm. Teckning efter Mollie Faustman	1982	1	3
Tidsdokument 1: Högsta säkerhets- och SD-chefens (i Estland) tillstånd var nödvändigt innan "Odin" kunde embarkeras	1980	4	4	Ormsökvinnna. Teckning av Bertil Damm	1982	1	5
Löjtnant Ludwig Lienhard	1980	4	5	"Vita damen" i Hapsal	1982	1	7
Tidsdokument 2: Telegram beträffande transporten av estlandssvenskarna	1980	4	6	Glada ormsöflickor på trettioalet	1982	1	9
Sveabolagets s/s Odin	1980	4	7	Ormsögumma vid sin grind	1982	1	10
I väntan på Juhans avfärd från Hapsal i augusti 1944	1980	4	8	Juhan Kokla	1982	1	12
Motorseglaren Trina	1980	4	9	Bilder från SOV:s höstfest 7 november 1981	1982	1	14
Boningsria från början av 1800-talet, Irjas Gustavs gård, Klottorp. Fasad och planskiss	1980	4	10	Omslagsbilden till Ordbok över Estländsk-svenska dialekterna	1982	1	15
Stor-Harga	1980	4	11	Saxby båk	1982	2	1
Fridolf Isberg	1980	4	12	Lien brynes	1982	2	3
Kommunalförvaltningens evakueringsorder av 9 juli 1940	1980	4	13	Reval	1982	2	5
Sångartrion Herman Rosenberg, Paulina Blomkvist och Maria Espling	1980	4	15	S:t Olovs kyrka på Ormsö	1982	2	6
Bilder från hembygdsdagen 24 augusti 1980	1980	4	16	Från Revals svensk-finska församling 1934	1982	2	7
Erik Schmidt framför ett porträtt	1980	4	17	Odensholm	1982	2	9
Agnes Hermansson	1980	4	18	Jesu kapell och fyren på Odensholm	1982	2	10
Herbert Sundin	1980	4	18	Stig Appelgren	1982	2	11
Rågöbröllop på Nordiska museet	1980	4	21	Bilder från årsmötet 20 mars	1982	2	12
Lena Thomsson och Mats Norell	1980	4	22	Hedersmedlemmarna 1982: Manfred Nyman, Maria Broman, Alf Heldring, Viktor Aman, Elmar Nyman	1982	2	13
Johan Bergström, Maria Murman, Anders Lindström, Anders Häggblom och Agneta Tomingas	1981	1	1	Karl Alun och dottern Hilda	1982	2	13
Sven Danell, Birger Westerberg samt Ivar och Margareta Poëll	1981	1	3	Agnes och John Isacson utanför prästgården i Rickul	1982	2	17
Sutleps kapell	1981	1	4	John Isacson med sina konfirmander i Runö	1982	2	17
Rosleps kapell	1981	1	5	Prästgård 1937	1982	2	17
Nils Tiberg	1981	1	6	Kornet skördas på kalkstensåkern. Rågöarna	1982	3	1
Sven Boräng med förutvarande elever vid Svenska gymnasiet i Hapsal	1981	1	8	Kvarnbacken i Hullo	1982	3	4
Maria Murman från Ormsö	1981	1	8	Sviby 1913. Byns musicerande ungdom	1982	3	5
Bilder från SOV:s höstfest 8 nov. 1980	1981	1	13	Utanför Ormsö kommunalförvaltning	1982	3	6
Matts Dreijer	1981	1	15	Svenska gymnasiets folkdanslag 1933	1982	3	7
Ormsöflickor i Sviby 1940	1981	1	15	Artemi Veski, Holger Engman, Manfred Westerblom och Elmar Nyman 1932	1982	3	8
Från Odensholm	1981	2	1	Joel Nyman	1982	3	9
Brus gård Odensholm	1981	2	3	Byäldsten Andreas Hoas med familj på 1920-talet	1982	3	10
På utkik	1981	2	3	Gammalsvenskbyns överäldste Peter Buskas med familj	1982	3	11
Från årsmötet 1981	1981	2	7—9	Rågen bärgas på stäppen utanför Gammal-svenskby 1911	1982	3	12
Johan Wallin	1981	2	10	Padis kloster	1982	4	1
Professor Enno Hallek med familj	1981	2	11	Rosleps kapell	1982	4	3
Nils Danell	1981	2	12	Kors kyrka	1982	4	5
Lucia Laving med dotter och make	1981	2	13	Dans till spel på tagelharpa. Efter litografi av Schlichting	1982	4	7
Generalkonsul Folke Bökman öppningstalar i estniska gymnasiets aula 28 augusti 1931	1981	3	1	Anders Westerberg med sin tagelharpa	1982	4	8
Från festbanketten med anledning av öppnandet av svenska gymnasiet	1981	3	3	Estlandssvenskar som besökte Sverige 1854—55	1982	4	9
Major von Landwüst	1981	3	5	Nargö	1982	4	11
Landshauptmann von Landwüst bland runöbor 1918	1981	3	6	Ungdomar på Rågöarna	1982	4	13
Runöborna mottas i Gyllene salen i Stockholms stadshus 1931	1981	3	7	Bilder från hembygdsdagen 29 aug. 1982	1982	4	16
Vy över Tallinn från hotell Viru mot nordost	1981	3	12	Spithamnudden	1982	4	17
				Gårdsidyll i Paj	1982	4	18
				Korkisbor samlade vid Lindersborgs kursgård	1982	4	19—20
				Johan Tammgren	1982	4	21
				Agneta Lindström	1982	4	22
				Vikarsäljakt på Runö	1982	4	23
				Runö kyrka	1983	1	1
				Runöbild	1983	1	2
				Slutet av petitionen från Runöborna till Sveriges konung 5 nov. 1920	1983	1	3

Folksekreterare Nikolaus Bles. Oljemålning av Bertil Damm	1983	1	4	Ivar Poëll	1983	3	5
Utdrag ur protokoll fört vid landskap med Runö byamän 6 maj 1921	1983	1	5	Spithamnböns Adam Östermans ättlingar samlade till släktträff	1983	3	13
Birkas herrgård 1920	1983	1	8	Hermansfästningen i Narva	1983	3	14
Kaleb Andersson, Birkas förste rektor	1983	1	9	Derhamn—Karlsbäckenet—Spithamns udde	1983	4	1
Alexander Tegelbergs hem Källskoa	1983	1	10	Estlandssvenska skutor vid Kornhamnstorg i Stockholm 1938	1983	4	4
Johan Appelblom	1983	1	15	Skonaren Val från Roslep	1983	4	5
Bilder från höstfesten och handarbetsträffen	1983	1	20	Hapsalsjön en sommardag	1983	4	6
Väg genom lövängar på Ormsö	1983	2	1	Skonertskeppet Wiking, Rickul 1924	1983	4	6
Ormsödyll	1983	2	4	Alexander—Nevskij-katedralen i Reval	1983	4	7
Från bygatan i Kärrslätt	1983	2	5	Vid strandpromenaden i Hapsal	1983	4	8
Saxby till vänster, Sviby till höger	1983	2	6	Ruinerna av 1200-talsborgen i Hapsal	1983	4	9
Typisk Ormsöbild från förr	1983	2	8	Torghandel utanför hotell S:t Petersburg	1983	4	10
S:t Olovs kyrka på Ormsö	1983	2	8	Hans Vesterbloms linjebåt	1983	4	11
Alvin Isberg	1983	2	11	Ormsöflickor och hästdroska	1983	4	12
Några medlemmar i den nybildade ungdomsgruppen	1983	2	15	Karta över Dagö och Ormsö	1983	4	13
Bilder från årsmötet i mars 1983:				Nargöstrand	1983	4	17
Ivar och Margareta Poëll				Bilder från hembygdsgdagen 28 aug. 1983. Edvin Lagman, Mart Jürisoo, Ann-Mari Häggman, Alvin Isberg, Bernhard Hafström, Svante Lagman m.fl.	1983	4	18—19
Ellen Pelmas				Hugo Mickelin och Alexander Samberg	1983	4	20
Bertil Westerman	1983	2	16	Sommaren 1944. Från Sviby hamn via Hapsal till Stockholm	1983	4	22
Ann-Mari Häggman	1983	2	17	Anders Moll	1983	4	25
Edgar Friberg	1983	2	20				
Klinten på Lilla Rågö	1983	3	1				
Manfred Nyman	1983	3	3				

- Svenska bönder:** 1. Johan Pärtsson Takking f 1818 (fadern Peter Matsson dog 1853) — 14 pers.
 2. Simon Hansson Takking — 26 pers.
 På gården bor även värdens fars kusiner Christian och Johan Andersson Takking med familjer.
 3. Mats Johansson Bisa f 1815 — 26 pers.
 4. Familjen Bro är utdöd och ny värd är den tidigare drängen fr nr 3: Simon Jöransson Takking — 5 pers.
 5. Gustav Jacobsson Tarning f 1837 — 6 pers.
 Två äldre bröder till värden har lämnat gården 1854.
 Den ene som rekryt, den andre hade rymt.

- Svenska lösmän:** 1. Lars Johansson Takking — 4 pers.
 2. Johan Matsson Weaness — 12 pers.
 3. Andrus Greisson Oobak f 1833 — 5 pers.
 4. Nigolas Greisson Prähla f 1822 — 10 pers.
 5. Hinrich Carlsson Tarning f 1817 — 18 pers.
 6. Änkan Liso Larsdotter Luura f 1796 — 2 pers.
 7. Anders Magnusson Rundspak — ensam.
 8. Peedo Niggolas Karjamaa — 13 pers.
 9. Änkan Madle Johansdotter Lutz f 1805 — ensam.
 10. Johan Magnusson Espak — 11 pers.

Svensk

herrgårdssarbetare: Peter Andersson Pisa (Bisa) — 11 pers.

Estnifieringen hade redan gått långt år 1858. Många svenskar har gift sig med ester och hemspråket blev då så gott som alltid estniska. När Carl Russwurm gjorde sina undersökningar på 1850-talet talade bara ett par familjer svenska till vardags hemma. Det var framför allt bondefamiljerna Bisa, Takking och Tarning samt godsarbetarfamiljen Pisa/Bisa som medvetet försökte slå vakt kring sitt svenska ursprung. Till dessa sällade sig även lösmansfamiljen Espak.

Bonden Mats Johansson Bisa var gift med en flicka från Röicks by, Kärsti Toren. Två av deras barn var de som karaktäriserats som Kärstas sista svenskar. Lena Bisa f 1839 var först gift med en svensk man Peter Takking f 1837, men hon blev änka redan 1860 efter bara två års äktenskap. Senare gifte hon om sig med en est och kallades då för Pauline Jöeleht. På sin ålders höst intervjuades hon av den estniska språkforskaren Paul Ariste. Då hade Bisas Leno redan haft ett slaganfall och hennes minne var svagt, men Ariste kunde i alla fall teckna upp de sista kertellsvenska orden.

Lenos bror Villem f 1851 var mycket svensksinnad, även han. Han talade inte längre som vuxen någon svenska, men han lät dock sin son Mats (f 1918 i ett andra gifte) besöka svenska skolor. Först Kärslatts folkskola på Ormsö, sedan Birkas folkhögskola på Nuckö. Christian Matsson Takking, även kallad Stavas-Kristjan efter hemgården, var svärfar till Leno Bisa. Stavas-Kristjan var mån om sin svenska härkomst och lät då han var utan avkom-

lingar på äldre dar testamentera de avskrifter han ägde av kertellböndernas privilegiebrev till det svenska riksarkivet i Stockholm. Där förvaras de sedan 1902 med påskriften: "Donerade av bonden Christian Stackeng i Kertell på Dagö."

År 1870 var det under tider av missväxt en viss utvandring från Estland. Så även från Kertell, varifrån man sökte sig till det inre av Ryssland, enligt uppgift till Sevastopol. Familjen Christian Andersson Takking, åtta personer, och ett ungt par, Gustav och Julia Tarning, utvandrade nu dit tillsammans med några estniska familjer.

Följande år hölls den sista lutherska bönestunden på svenska i familjen Mats Bisas hem. Den som ledde denna bönestund var en svensk klockare vid namn Anders Knuter (Nuuter). Denne var troligen en ättling till den utflyttade klockarfamiljen från Kertell.

Så dog det svenska språket och den svenska stammen i Kertell en stilla död. En estlandssvensk dialekt gick i graven med Bisas Lenos död år 1934. Ungefär samtidigt dog också de sista svensk-talande i Röicks by. Trots det så lever dagösvenskarnas ättlingar fortfarande.

Källor:

Självrevisionshandlingar, Kertell: åren 1795, 1811, 1816, 1834, 1850 och 1858.

— Statliga Centralarkivet i Tartu.

Ariste, Paul: Smärre estlandssvenska bidrag, i Svio-Estonica II — 1935.

Hedman, Jörgen: Dagöättlingar på Ormsö, i Kustbon nr 4 — 1983.

” Kertellbor till Ormsö, i Kustbon nr 2 — 1985. Med bl a Kertells gårdsnamn.

Nyman, Joel: Svenskarna på Dagö förr och nu, i Kustbon nr 3 — 1982.

Vrager, Elmar: Svenskarna i Kärldlatrakten, i Kustbon nr 1 — 1969. (Tyvärr innehåller denna artikel en rad felaktiga hörsägner.)

Högsommarnatt på Dagö

*Nu sover bygd och by
 så drömmande i kvällen
 och det har stillnat ut
 från dagens snåla blåst.
 Det stiger ingen rök
 vid denna tid från tjällen:
 nu sover alla tryggt,
 fast ingen dörr är låst.*

*Och kvällen kommer ljus.
 Se, fläckvis himlen blånar:
 en dag i tröstlöst grått
 har strukit mig förbi.
 I juninatten stäms
 en tyst musik, som lånar
 av strand och hav och slätt
 sin trolska melodi.*

*Nu smyger skymningen
 inunder sina brätten
 av tunga halmtakskupor
 på små låga hus
 och alla rutor sova:
 ensam över slätten
 slår fyren taktfast ut
 en glimt av ljus.*

*Och grodorna omkring
 ta upp i alla diken
 sin snärrande musik
 till gungans jämna knark,
 men skymning famnar byn
 och stränderna kring viken
 och gammalfolkets sömn
 från karg och stenig mark.*

Nils Tiberg

Gammalsvenskbyborna finns spridda över nästan hela världen: i Ukraina, i Kanada, på Gotland, i Sydamerika osv. De ormsöbor vars förfäder kom från Kertell år 1810 finns också spridda: i Estland, i Sverige t ex. I denna assimileringens tidsålder känner sig nog dessa dagöättlingar mer som rikssvenskar, ester, ryssar eller kanadensare, men historien finns där trots allt som en sammanhållande länk.

Jörgen Hedman

En väckelserörelse bland Estlands svenskar på 1700-talet

Sista delen: 1770—1790

De herrnhutiska brödraförsamlingarna som upplevt en kort blomstringstid mellan åren 1740 och 1760 gick nu en kärvare framtid till mötes vad beträffar det estlandssvenska arbetet. Anledning till detta kan nog sökas i de otaliga rättsliga processer som svenskarna råkat in i mot de tyska godsägare som ägde den jord svenskarna brukade. En dansk "arbetare" som anlät till Estland för att till en del ersätta Jacob Marrasch, som flyttat från Wiek till Ösel, hette Jens Bloch. Denne skriver i en rapport år 1785 om arbetet på Nuckö: den käre medarbetaren Bisholm-Christian är numera hemgången, han följdes till graven av sitt sörjande folk. En välsignad arbetare är klockar-änkan Helga Hallman i Gutanes. Förutom änkan Hallman verkar tre manliga arbetare på Nuckö. Bloch avslutar sin rapport med följande anmärkning: "De olyckliga processerna med herrskapen de för inverkar alltför menligt på arbetet."

Redan år 1775 sade godset Udenkülls ägare baron v Knorring upp svenskarna på Bysholm och Lillharja till avflyttning. Dessa spriddes ut över socknen som lösmän på olika gods, några slog sig ned på den s k Holmen utanför Hapsal. Visserligen avlöpte processerna lyckligt för svenskarna på Nuckö, så till vida som de fick sin personliga frihet bekräftad, men det fastslogs samtidigt, att de inte hade någon äganderätt till jorden de brukade samt att de kunde sägas upp med en uppsägningstid på sex månader. Samma rätt till avflyttning hade svenskarna själva — men vart skulle de ta vägen, även om förhållandena blev aldrig så outhärdliga?

På Ormsö verkade fram till år 1778 Jonas Peter Massalin. Han kom mycket bra överens med pastor Andreas Hollming, denne var ju själv en övertygad anhängare av greve Zinzendorffs lära. Hollming dog år 1769 och efterträddes av Johan Matthias Orning, född i Norge. Hollming var älskad av sin församling och sade själv om sin församling: "De är ett i allt stilla och älskvärt

folk." Förhållandet till Orning blev ej lika gott! Några urkunder från åren 1782 och 1783 visar på konflikter mellan pastoratsbönderna och prästen om böndernas skyldigheter, som Orning velat öka. Jens Bloch kommenterar: "Det är högst beklagligt att det till deras fattigdom ännu skall vara så att det har kommit till en ständig process och strid med herrskapet och också till en del med prästen." Vidare: "Arbetsförhållandena är nu sådana att folket sällan, förutom hovtjänarna, kan komma till samlingarna!" Sälunda avtog väckelsen ganska snart. Carl Russwurm omtalar i sin bok om Eibofolke att det på Ormsö ca 1850 levde kvar en enda tidigare medlem i brödraförsamlingen. Russwurm nämner också de bönehus som funnits på Ormsö och i närheten av pastorsbostället på Nuckö.

På Dagö hade svenskarna råkat in i ödesdiger konflikt med ägaren till Hohenholms gods, greve Karl-Magnus Stenbock. Greve Stenbock hade helt självsvåldigt och rättsvidrigt sålt ett flertal av sina fria svenska underlydande. Då svenskarna överklagade dessa handlingar vann de en klar seger, då rätten övertygades helt av de frihetsbrev svenskarna hade att uppvisa. Nu förekom Stenbock rättens beslut genom att helt frankt förklara att han nu ville förklara sina svenskar fria, utan att behöva ta del av deras fribrev. Rätten förklarade då att greve Stenbock nu bara var skyldig att återlösa de personer han tidigare sålt. Ännu ett år senare, år 1780, hade detta dock ej skett och bönderna klagade ånyo. Greve Stenbock sade då upp samtliga svenskar i socknen Röicks till avflyttning i mars 1781. I februari 1781 bad svenskarna det Kejsarliga Justitiekollegiet om hjälp att utverka en sex månaders respit innan avflyttandet. Justitiekollegiet var mycket välvilligt inställt till dagösvenskarna, som hade så klara papper på sina fri- och rättigheter. Kanhända var det ett hotande rättsligt slutgiltigt nederlag som fick greve Stenbock att den 27/2 år 1781 sälja sitt gods till baron O R L

von Ungern-Sternberg för 55 000 rubel. Dagösvenskarna hade precis gjort upp med den nye ägaren till Hohenholm om att de skulle kvarstanna på ön under samma höga prestanda som tidigare när kejsarinnan Catharina II:s befallning att svenskarna skulle utvandra som kolonister till det Nyryska guvernementet slog ned som en bomb bland röicksborna i mars 1781.

I augusti 1781 tvingades den tusenhövdade folkskaran att bryta upp från sina boplatser i hembygden. Tre fjärdedelar av skaran skulle inte längre vara vid liv bara ett år efter detta!

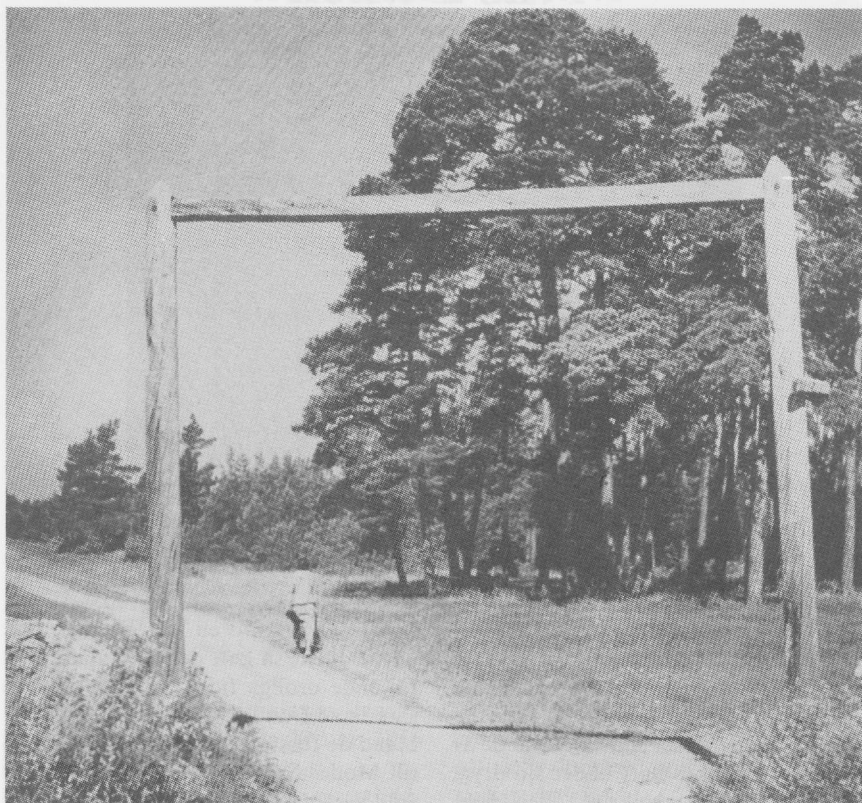
Bland dem som utvandrade var även den lilla brödragruppens ledare, den tidigare nämnde Rabbas-Johan Mårtensson från Röicks by. Som så många, för att inte säga de flesta av de äldre skulle inte heller han nå sin nya hembygd vid Dnjeprs strand. Av herrnhutismens väckelse fanns under 1800-talet ej ett spår i gammalsvenskbybornas fromhetsliv.

Återstår så endast ett par rader om den lilla herrnhutiska gruppen i Hapsal. Ursprungligen var den ett verk av Marrasch. Hit hörde på 1770-talet endast elva personer: fem adliga änkor, en kyrkoherdeänka, samt fem ogifta borgarfröknar. Några av dessa måste ha varit svensktalande, ty det sägs uttryckligen att det talades både svenska och tyska på gruppens sammankomster. Gruppen fick år 1775 ett litet tillskott i de svenskar som tvingats flytta till stadens ytterområden från Nuckö.

Huvudsätet för den herrnhutiska rörelsen hade sedan godsägare Richters död flyttats från Paschlepps gård till Birkas gård där överste von Rosen lät herrnhutarna verka. Redan ungefär år 1790 flyttade dock den huvudsansvarige herrnhutiske arbetaren Jens Bloch vidare och arbetet i stort självdog.

När Österblom och Thorén kom till Estland märktes just ingenting av denna tids väckelse, men kanske den ändå hade förberett "marken" för den nya eld som skulle komma att brinna — den så kallade svenska tron.

Jörgen Hedman
Esterna på Ormsö

Landskapsbild från Ormsö. Utsikt genom gårdsport.

Foto H Fendt

Ormsö var ju den största svenskön i Estland. Det var nog många som inte visste, att den svenska befolkningen där inte var helt oblandad. På 1930-talet fanns på Ormsö över hundra ester. Tidigare hade ön estniska minoritet varit betydligt talrikare.

Här nedan redogör Jörgen Hedman för det estniska inslaget bland invånarna på Ormsö, det första omnämmandet och variationerna i antalet under tidernas lopp.

Före 1700-talets slut tycks det endast sporadiskt ha förekommit att ester slagit sig ned på ön Ormsö, som i övrigt endast var befolkat av fria svenskar. I hakerevisionerna under åren 1726—74 nämns inga ester, hela befolkningen uppges tillhöra den svenska stammen.

År 1782 dyker den första estniska familjen upp. Det är fråga om kubjasen Jaan vid Magnushov, med familj, bosatt på en gård i Förby. Gården kallades KUBBAS, efter just denne Kubjas-Jaan. I Förby hade det tidigare funnits en gård kallad RUBBAS. Denna gård hade emellertid försvunnit redan före

1782 och de båda namnen sammanblandades så småningom.

År 1816 finns det nio manliga invånare på Ormsö av estnisk härstamning, svenskarna uppgår till 694 personer av manligt kön. Esterna är bosatta på *Anders-gården*, nr 12, i Förby. År 1834 fanns det redan två estniska familjer i Förby, en ogift man i Saxby samt en äldre man i Borrby. När familjenamnen delades ut år 1838, fanns det fem estniska familjer på Ormsö. Dessa familjer fick svenska namn, även de, nämligen:

STÅLBERG i nr 11 *Backes i Rälby* (dit invånarna flyttat in efter 1816, då de tidigare invånarna hade rymt till Sverige).

AHLSTRÖM fyra familjer bosatta vid följande gårdar: nr 15 *Samet*, i *Saxby*, sex personer inflyttade ca 1834, nr 13 *Anders i Förby*, 13 personer år 1814, nr 2 i *Rälby-Altbertas*, ställets tidigare invånare hade rymt 1814, nr 6 *Tönnis i Diby*, tio personer, inflyttade ca 1834; till dessa familjer kommer även en man, i nr 10 *Nygårds (tid Massas) i Rälby*, som var dräng hos värdfamiljen HÖK.

HJELT en man som var dräng hos värdfamiljen Ahlström i Diby-Tönnis.

**Ramsa på
 Nuckö-svenska**

*Håt for mina silvor breske?
 Ja lad a opa grane stubban.
 Håt for han grane stubban?
 Brokat oxa ård opp'en.
 Håt for tä brokat oxa?
 Brämse ot å da.
 Håt for tä brämse?
 Tä fluo e raiana.
 Håt for tår raiana?
 Lian hlo ner dor.
 Håt for han lian?
 Haine näitt å 'en.
 Håt for hån haine?
 Hån fall e sopana.
 Håt for tår sopana?
 Hena sparka ut dor.
 Håt for hån hena?
 Hucken ot å a.
 Håt for han hucken?
 Han flau te Tisklånd.*

håt — vart, for — tog vägen, breske — brosch, spänne, ård — plöjde, ot å da — åt upp dem, raiana — vassen, haine näitt å 'en — brynstenen nötte ut den, dor — dem (femininum), hena — hönan, hucken — höken.

Torupilli-Juhan, säckpipsblåsare, som säkert många av oss fortfarande minns.

Sammanlagt fanns det år 1834 i ovannämnda familjer 49 personer — 24 män och 25 kvinnor.

OBS: Det fanns även en svensk familj som fick namnet AHLSTRÖM. Anders Andersson Ahlström, f 1799 i Kertell på Dagö, var "underman" hos sin svåger Dahl på nr 5 Massas i Söderby.

Den stora vågen av estniska invandrare kom mellan åren 1843 och 1845, då 30 familjer anlände till Ormsö:

Från godset Ungru i Ridala socken — RANNUSS, LEPPIK, REMMEL, PAALWELT, RIIM, KASSO, TAMBA, VALK samt RANK.

Från godset Kiltsi i Ridala — TREI-VOLT, MOLL, LAUER samt METZ.

Från godset Tolli i Kullamaa — KÄSTNER, SULING, ÖMANN samt KASTOR.

Från godset Putkaste på Dagö — KIVAREMEES, REHKE samt ERIKUS.

Från Pühalepa på Dagö — VIHKER-PUU samt KURISSOO.

Från Emmaste på Dagö — PEUTEL samt PEHLMANN.

Från Asuküla i Ridala — KARM.

Från Ridala pastorat — LEBBIN.

Från Kiideva i Ridala — MELLNITZ.

Från Tohisoo i Hageri — EINTHAL.

Från Partsi på Dagö — ARRO.

Från Lückholm på Nuckö — HOLZ-MANN.

Dessa familjer var bosatta på gårdar i *Borrby*, tolv familjer, *Norrby*, tre familjer, *Söderby*, tre familjer, *Rälby*, fyra familjer, *Kärslätt*, fyra familjer, och *Diby*, två familjer.

År 1853 uppgick esternas antal till hela 220 personer (109 män, 111 kvinnor), 12 % av Ormsös totala befolkning (1 800 personer).

År 1858 fanns det 20 estniska familjer. En betydande omflyttning hade ägt rum under perioden 1850 till 1858, tolv familjer hade flyttat från *Borrby* till *Sviby* och en familj från *Rälby* till *Förby*. *Sälunda* fanns det detta år tolv estniska familjer i *Sviby*, fem i *Kärslätt*, tre i *Norrby*, tre i *Söderby*, tre i *Rälby*, två i *Diby* och en familj i *Förby*.

Så högt som esternas antal var år 1853, nådde det aldrig mer. 1922 var antalet ester 161, 71 män samt 90 kvinnor, ca 6 % av totalbefolkningen. 1934 hade det sjunkit ytterligare: 45 estniska män och 69 kvinnor, sammanlagt 114 personer, nu utgörande 4,5 % av Ormsös befolkning.

Sedan den stora invandringsvågen på 1840-talet förde med sig estniska familjer till Ormsö har det även anlänt flera ester som slagit sig ned i olika byar på ön. Till *Hullo* — fam *Anna NÖÖP*, till *Sviby* — fam *VASK* och *TANNE*, till *Söderby/Hosby* — fam *PIKNER*, till *Borrby* fam *NEE*, samt till *Kärslätt* — fam *LADERMAN*.

Litteratur:

ORMSÖS HISTORIA av Efraim Dahl, opublicerad i SOV:s arkiv

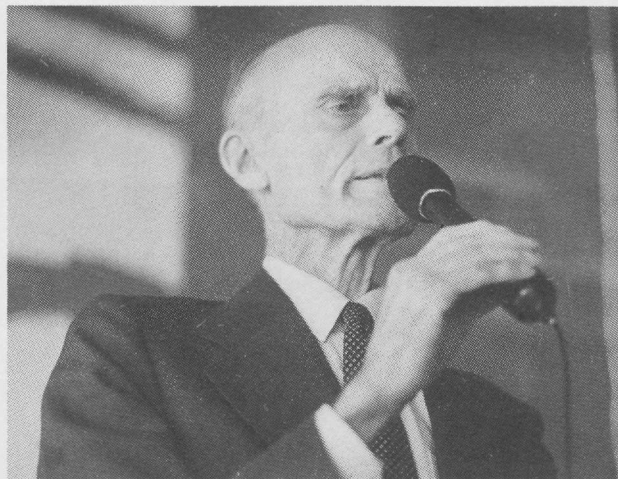
ESTLANDSSVENSKARNA av Hannes Hyrenius, Lund 1942

FAMILJENAMN PÅ ORMSÖ av Hugo Mickelin, Kustbon nr 1 1978

KERTELLBOR TILL ORMSÖ av Jörgen Hedman, Kustbon nr 2 1985

samt opublicerade anteckningar hos författaren.

Till minnet av Nils Danell

Nils Danell som högtidstalare på estlandssvenskarnas hembyggsdag den 25 augusti 1985.

Foto Ronnie Ericson

När Nils Danell på SOV:s hembyggsdag i augusti 1985 högtidstalade om sin tid vid Birkas folkhögskola och bland estlandssvenskarna kunde vi konstatera, att han var den ende nu levande av de rektorer Birkas haft under sin drygt 20-åriga tillvaro. Nu har även han, drygt 85 år gammal, lämnat detta jordelivet och vandrat vidare till en bättre värld, som han så bergfast trodde på.

Även om Nils Danell var född i Uppsala — han var son till sedermera biskopen i Skara Hjalmar Danell och dennes maka Maria — kom han att tillbringa en stor del av sin barndoms- och uppväxttid (han var den andra i ordningen av en skara på tio syskon) på *Brunsbos biskopsgård* utanför Skara. Hans yngre systrar minns honom gärna från den tiden som den som ofta tog hand om dem och älskade att sitta med dem i knäet. Denna attityd kom sedermera att bli betecknande för Nils Danells liv: att på ett lågmält men innerligt sätt ta hand om sina medmänniskor och försöka hjälpa dem. "Jag är ingen vältalare som mina bröder", hörde man honom på sitt blygsamma sätt ofta säga.

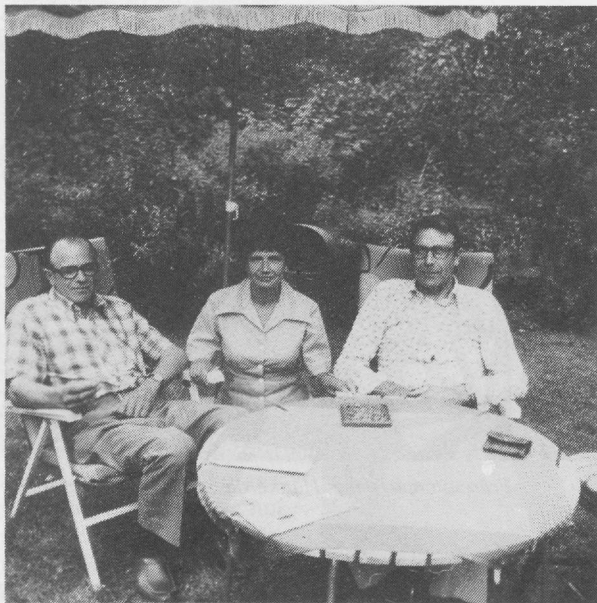
Säkert var det genom sin farbror, Gideon Danell, språkforskare med *Nuckö-målet* som specialitet, som Nils Danell först fick höra talas om estlandssvenskarna och som gjorde att han, efter avlagd agronomexamen och några års praktik år 1929, kom till *Birkas folkhög- och lantmannaskola* som rektor. Under sina tre år på *Birkas* tog han de estlandssvenskar och alla övriga han träffade till sitt hjärta och denna vänskap vårdade han livet ut.

Efter återkomsten till Sverige höll Nils Danell, så gott det gick under den följande oroliga tiden, kontakten med sina stamfränder i Estland och var bland de första att önska oss välkomna till *Moder Svea* när uppbrottet skedde från våra gamla hembygder. Under den följande tiden mötte vi honom ofta som medverkande eller deltagande vid våra sammankomster, sista gången vid vår *Nuckö-kväll* i Stockholm den 5 april i år, då han mycket intresserat tog del av allt bildmaterial som visades och lyssnade på föredrag och kåserier. Han deltog också med liv och lust när vi sjöng, bl a den estniska sången "Kuldranake", som hans bror *Sven Danell* tagit som titel till sin bok om *Nuckö—Rickul*. *Nuckös sandiga strand* associeras med dikten: "Guldstrand, guldstrand, när när min båt hem till dig?"

På senare tid var Nils Danell bosatt i Uppsala och tillhörde som kapten under många år *Upplands regementes reserv*. Han var en verklig svensk patriot och anhängare av monarkin; ännu i år kunde man på *borggården* i Stockholm se honom, huvudet högre än omgivningen, den 30 april hylla konungen på hans födelsedag och deltaga i skanderingen "Gud bevara konungen".

Nils Danell jordfästes den 4 juni i Uppsala Domkyrka. Till akten hade även många estlandssvenskar mött upp. Efter jordfästningen bars kistan ut till den väntande hästförspända likvagnen som, med förryttare och Nils Danells egen häst med tom sadel, åtföljdes av en vagn med de närmast sörjande och med övriga deltagande till fots i proces-

Till minnet av Richard Stahl

Syskonen Stahl. T v Richard, i mitten Inga, t h Lennart.

Richard Stahl avled söndagen den 24 augusti. Han var född den 20 mars 1916 och blev alltså 70 år.

En av de lärare som fått sin utbildning vid Svenska gymnasiet i Hapsal och det estniska pedagogiet i Reval (Tallinn) har således nu lämnat vår krets, det år då den första abiturientkullen från Hapsal-gymnasiet firar sitt 50-åriga examensjubileum. Han var en av de elva som utgjorde den första estlandssvenska studentklassen.

Richard Stahl föddes i Höbring, Rickul kommun. Han tillhörde på både fädernet och modernet släkter med intellektuella intressen; hans farbror var lärare, likaså två av hans morbröder, av vilka den äldste, Nikolaus Bleses, under

sion till den närbelägna begravningsplatsen. Sedan kistan sänkts, blåstes tapto av två beridna trumpetare från regementet.

Vid den efterföljande samlingen i församlingssalen, Odinslund, sades många vackra ord till Nils Danells minne, och Elisabeth Sergo från Runö, en gång hans elev på Birkas, sjöng på begäran några verser ur Mats Ekmans hembygdssång på nuckömål "Ja minns han fagor tien".

Vi tackar en trofast vän, en man av halt och andlig resning och lyser frid över hans minne.

Thomas Lorentz

två årtionden beklädde posten som svensk folksekreterare — folkgruppens officiella representant vid bildningsministeriet i Reval.

Under Estlands självständighetstid på 1920- och 1930-talen öppnades nya utbildningsmöjligheter även för den svenska minoriteten i landet: Birkas folkhögskola, det svenska gymnasiet i Hapsal, professur i svenska språket och litteraturen vid universitetet i Tartu (Dorpat). Richard Stahl valde att bli folkskollärare och fick sin utbildning efter gymnasiet på estniska, då det inte fanns något svenskt folkskollärarseminarium.

1939 bröt kriget ut. Estland besattes av Sovjet 1930. Sommaren 1941, jämnt ett år efter det att de ryska trupperna marscherat in i Estland, bröt kriget mellan Tyskland och Sovjet ut. Richard Stahl gjorde sin värnplikt i Röda armén och försvann liksom många andra unga estlandssvenska män, för lång tid. Sent omsider, efter det att ryssarna fördrivits och tyskarna tagit landet i besittning, dök han upp hos sina föräldrar en sommarkväll tillsammans med en tysk soldat i en militärbil — jag råkade vara där vid detta tillfälle. Han hade lyckats ta sig genom stridslinjen till tyskarna och fick sedan tillstånd att besöka sitt hem. Hos tyskarna gjorde han inte fronttjänst utan körde post mellan Luga och Novgorod.

Småningom fick han komma hem för gott och tillträdde en tjänst som lärare.

Vårvintern 1943 blev det mobilisering i tyska Waffen-SS. Då flydde så många som kunde det. Till dem som klarade sig undan hörde även Richard Stahl. Han och jag kom tillsammans med fem andra unga män den 27—28 maj 1943 i en liten öppen båt i rykande storm över Finska viken och landsteg efter svåra strapatser i Tvärminne utanför Ekenäs, varifrån vi så småningom tog oss vidare till Sverige.

I Sverige genomgick han tillsammans med andra estlandssvenska folkskollärare en ettårig kurs vid seminariet i Uppsala och stod sedan redo att träda till i svenska skolor. När han pensionerades för fem år sedan, hade han bakom sig en lång, resultatrik bana som lärare och rektor. Under en lång följd av år var han knuten till Grycksbo, där han också stannade efter pensioneringen.

Richard Stahl var en tillbakadragen person, som man inte mötte i de vida sammanhangen. Han ägnade sig helhjärtat åt sina specialintressen: musik, segling och snickeri. Han blev småningom en mycket god fiolbyggare. Sin båt hade han liggande i Gävle.

Richard Stahl var en god pedagog, kunnig, lugn och samtidigt medryckande. Han hade, som vi förstär, djupa mått av erfarenhet att ösa ur. Han behärskade utmärkt ett flertal språk: förutom sitt modersmål svenska även estniska, tyska och ryska.

Jag kan inte låta bli att avslutningsvis yttra några personliga ord. Richards mor Elisabet var min moster och högt älskade gudmor. Sedan mina tidigaste barnaår var hennes och hennes familjs hem som ett andra hem för oss, min ett par år äldre bror och mig, och Richard var vår mest omtyckte lekkamrat. Under gymnasietiden bodde vi tre tidvis tillsammans. Och det var han som var navigatör när vår båt styrde ut över Finska viken en stormig natt i maj 1943 — min äldre bror var dock inte med den gången, vi visste inte var han befann sig i det vida Ryssland, han återförenades med oss först långt senare.

I Sverige är avstånden långa och tiden knapp. Vi träffades inte så ofta, men det var alltid lika roligt och angenämt när vi gjorde det.

Mina — och många andras — tankar går i dag till Verna, Richards hustru, och till hans söner Staffan och Örjan och deras familjer, likaså till syskonen Inga och Lennart och dennes familj.

Ett märkligt levnadsöde och en lång livsgärning är slut. Vi kan bara stanna till, säga tack och känna saknad.

Edvin Lagman

Thomas Lorentz

En lyckad sommarfest

Från sommarfesten: Näten lagas.

Från sommarfesten: Här kardas, spinns och snickras.

Foto Hjalmar Stahl

Foto Hjalmar Stahl

Rågöbornas danslag och Runöbornas förening hade i Kustbon och ortspresen annonserat om en sommarfest på Väddö Folkhögskola lördagen den 28 juni i år. Säkert hade också "djungellegrafen" gjort sitt till att det kom så mycket folk — man kunde räkna in över 400 besökande — och arrangörerna bör kunna känna sig mycket

nöjda med den uppskattning som kanske främst utställningen och utförandet av de olika hantverken rönt.

Det var visserligen runö- och rågöborna som ordnade utställningen, men hela svenskbygden var representerad där. Av föremålen var en del från SOV:s samlingar och en del från privata samlingar. Där fanns t ex vävalster

av lin som växt på Rickuls åkrar. Där märktes också en numera sällsynt "storduk" av rutigt ylle (175 × 175 cm) som användes av kvinnorna i hela svenskbygden — utom på Runö — som ytterplagg. Runös kvinnor hade "huit veipa" i stället, en vit avlång yllevävnad som sveptes om överkroppen och användes främst vid kyrkobesök.

Här fanns också den så vanliga fårskinnspåsen, "kasken", för män, sydd på Rågöarna. Hemgjorda skor fanns från alla orter, liksom stickalster i olika mönster. Där fanns även flätade och vävda band av olika slag. Färggranna barnkläder från Ormsö och Runö lyste upp utställningen, och man fick se mängder av knypplmönster; knyppling var ju rågökvinnornas speciella inkomstkälla.

Från Runö fanns en rikhaltig privat

STYRELSEN

för Hans och Lydia Pöhls minnesfond
för bevarande av det estlandssvenska kulturarvet.

I föregående Kustbon anmäldes ändringarna i de ursprungliga statuterna från år 1978.

I enlighet med de omarbetade statuterna är styrelsen (tre ordinarie ledamöter) konstituerad enligt följande:

Ordförande: Thomas Lorentz — utsedd som ledamot av SOV:s styrelse

Sekreterare: Elmar Nyman — utsedd som ledamot av Estlandsutskottet av Riksföreningen Sverigekontakt och SOV:s styrelse
Suppleant: Edvin Lagman

Ledamot: Hugo Mickelin — utsedd av SOV:s styrelse.

Minnesfondens styrelse har till sig adjungerat SOV:s kassör Bertil Westerman.

Advokatfirman ERVIN PANG AB

08-21 80 50

08-21 70 30

åt ester och estlandssvenskar juridisk hjälp i arvs-, testaments- och fastighetsfrågor.

Arsenalsgatan 4, 5 tr
111 47 Stockholm

utställning av allehanda plagg. Här fanns både "rosovamsa" och "bloavamsa" (tröjor), färgglada förkläden och dukar och andra plagg, allt mycket prydligt och väl ordnat av Kristina Österman från Singö.

Fina trälöjdsalster, dels från SOV, dels av Andreas Elfengren från Stora Rågö, prydde sin plats. Mitt ibland allt det övriga ståtade två priser från en tidigare spånadstävling i Stockholms Stadshus. Det var en silverpokal och ett halvt dussin silverskedar, som utgjorde första och andra pris, erövrade av Valborg Berggren och Lisette Mählberg, mor och dotter från Rågöarna.

Lokalen var stor och rymde förutom utställningen en hel del hantverkare. Här kardades, spans och knypplades på knyppladynor både från Runö och Rågö. Band tillverkades, nät lagades, det knöts fiskenot och gjordes korgar, kärl och räfsor. Man fick också se hur rågökvinnorna rynkade sina "överdelar" (blusar), det behövs två personer för att klara av detta arbete.

Ingeborg Andersen hade överinseende över utställningen och har också varit behjälplig vid denna min dokumentering.

Värd att nämna är också en fotoutställning med motiv från hela svenskbygden med tillhörande kartor samt filmförevisning av gamla filmer från Rågö och Runö.

Så småningom samlades alla i aulan för att se Rågöbornas danslag utföra en serie av sina alltid lika populära danser. Vi fick också titta lite närmare på de dragspel till vars toner danserna alltid framföres, nu liksom förr i världen vid festligheter — främst kanske bröllop — på Rågöarna. Danserna presenterades av Torsten Ericsson som, ehuru rikssvensk, numera får anses vara "naturaliserad" rågöbo, för dagen klädd i sin nya mansdräkt av rågömodell. I pausen mellan danserna framförde en sånggrupp från Sverigeesternas danslag "Kassari" några estniska folk- och runosånger i burlesk stil.

För dem som i likhet med undertecknad inte hade tillfälle att delta i festmåltid och övriga begivenheter på kvällen stundade nu hemresan, under vilken man kunde summera dagens alla intryck. Denna summering måste bli mycket positiv och får innefatta ett varmt tack till arrangörerna av denna festdag. De bör vara mer än nöjda över resultatet av sina ansträngningar och för det intresse de kunde konstatera hos alla besökande. Må det bli till en stimulans att ordna flera sådana sammankomster framöver.

Kärslätt-träff den 1 mars 1986

Deltagare i Kärslätt-träffen.

Foto Hans Selin

Förväntansfulla träffades vi i Svenska Odlingens Väners lokaler på Vikingagatan i Stockholm, vi som antingen genom härstamning eller vänskap och giftermål har anknytning till byn Kärslätt på Ormsö utanför Estlands kust.

Den första Kärslätt-träffen på

svensk mark hölls några månader tidigare i Eesti Maja, och det var då första gången Kärslätt-borna samlades sen de flydde från sin hemby under andra världskriget för 40 år sedan. Den gången var intresset så stort att alla inte kunde beredas plats, och därför samla-

ESTLANDSSVENSK KYRKODAG

firas i

Immanuelskyrkan

Kungstensgatan 17, Stockholm
(närmaste tunnebanestation Rådmandsgatan)

Lördagen den 18 oktober 1986 kl 13.00

Programmet upptar sång och orgelmusik, betraktelser, församlingssång (många av de kära gamla sångerna) och aftonbön.

Medverkande, från kyrkan: Olle Waldner, organist
från SOV: Elisabeth Westerberg
Gunnar Hörnström
Thomas Lorentz

Efter gudstjänsten samlas på "Kyrktorget" för trivsam samvaro till "Kaffe med dopp".

Hjärtligt välkomna!

Styrelsen för Svenska Odlingens Väner

des några av oss nu denna lördag, flertalet med anknytning till gården Kampes(a), några också från andra gårdar, tillsammans 23 personer.

Med anledning av vår statsministers bortgång bara några timmar innan vår samling ägde rum, inleddes vår samvaro med en tyst minut. Hans Westerberg hälsade oss välkomna, och så serverades kaffe. Vi sjöng unisont "Modersmålets sång" av Hagfors och så upplästes det hälsningstal som inledde den första Kärrslätt-träffen. Då många av oss hade anknytning till Kampesgården, berättades det med kartans hjälp om gården och dess ägor. Många av de närvarande kunde hjälpa till med kompletterande detaljer.

Sedan vidtog visning av den serie fina dia-bilder som Hans Selin sammanställt. Han berättade också om Kärrslätt. Bl a nämndes att byn troligen började befolkas på 1100- eller 1200-talet. Byn fick så småningom 30 bondgårdar, 24 6-alnars (ca 29 ha) och sex 8-alnars (ca 38 ha). Genom mindre frånstyckningar med början kring sekelskiftet och senare genom arvsskiften styckades många av gårdarna till mindre hemman. Vid uppbrottet 1943—44 fanns därför 48 hushåll i byn.

Vidare fanns där en folkskola och öns största missionshus med ca 400 sittplatser, fördelade på en större och en mindre samlingslokal. Den mindre lokalen var i två plan. Den stora lokalen var hög med välvt innetak. Mellanväggarna var öppningsbara.

Huvudnäringarna var jordbruk, skogsbruk, sjöfart och fiske. Man var i självhushållet självförsörjande i fråga om allt utom salt och socker, och så fotogen till lampan förstås.

Med bildernas hjälp fick vi som aldrig sett Kärrslätt en god inblick i det dagliga livet där. För den som en gång bott därborta var det naturligtvis en glädje att på detta sätt återse sin hemby. Många av de närvarande var själva med på de 40 år eller mer gamla bilderna, och med gemensamma ansträngningar lyckades man identifiera nära nog alla de på bilderna porträtterade Kärrslätt-borna.

Så var det dags att bryta upp. Tack framfördes till arrangörerna och för en fin framställning. Så skildes vi åt, somliga av oss med större kunskap om och fördjupat intresse för våra fäders hembygd, andra av oss med förnyade minnen från den ö och by som en gång var deras hem.

Göran Pettersson

(make till Karin, f Westerberg, dotter till pastor Birger Westerberg)

Träff med Rickul-bybor

Rickulbybor utanför Fruängsgården.

*Ack, mina barndomsvänner
vad tiden ändrat sig.
Jag er ej mera känner
I kännen icke mig.*

Dessa versrader dök upp i tankarna när jag skulle hälsa Rickul-bor med anhöriga välkomna till byträff, lördagen den 31 maj i år.

Andors-Elna (Ståhl f Ahlberg) och jag tog oss före att ringa till alla Ric-

kul-bor vi kunde nå, för att pejla intresset för en byträff, och alla som kunde ställde glatt upp med stor förväntan.

Vi samlades i den rymliga samlingsalen i Fruängsgården, i Stockholms södra förorter, dit många Rickul-bor med anhöriga tagit sig från när och fjärran. Några av oss hade inte setts på mången god dag, ja kanske inte på över 40 år; en del sågs rentav första gången. Efter några häpna: "Nej, men . . .

Välkommen till estlandssvenskarnas

HÖSTFEST

lördagen den 8 november 1986, kl 18.00

Plats: Spårvägsrestaurangen, Blåsut. Enskede, Stockholm

Förhandsanmälan erfordras till SOV:s

exp, per tel 08-32 48 78

per brev enl exp:s adress

I undantagsfall till någon styrelsemedlem

Inträde 100:— inkluderar mat, kaffe, öl/läsk, musikunderhållning m m.
För dansmusiken svarar Bröd Johanssons trio — välbekant sen tidigare år.
Sedvanliga restaurangrättigheter.

**Väl mött
önskar styrelsen för SOV**

Näe!?" var dock snart de flesta bekanta med varandra, och det trevliga sorlet steg. Till träffen bjöd vi också Joaste-bor från grannbyn Haversved, eftersom familjen (Ahlberg) var från Rickul.

Av erfarenhet från estlandssvenska träffar visste Elna och jag att största intresset brukar vara just att träffa bekanta, mindre att lyssna till måttligt intressanta föredrag. För den skull försökte vi oss inte på något ambitiöst uppgjort program, utan lät det mesta ge sig självt.

Vi åt gemensam lunch och drack kaffe, varvat med allsång som vi valde ur vår "egen" Mats Ekmans samling.

Åbacks-Evald (Strömqvist) och jag visade så Rickul-bilder (på vita duken), fast urvalet är ganska begränsat, ty "hemma" var inte kameran var mans egendom, som i dag.

Uppmonterade fotografier med motiv från hembyn kunde beses, och dessutom hade vi mångfaldigat en kartskiss över Rickul med grannbyar, som folk fick ta med sig.

Den eviga tidsnöden upprepade sig som alltid, när folk samlas till trevlig samvaro, men före uppbrottet, med "Modersmålets sång" som slutkläm, hann dock de flesta samlas ute på gården för gruppfotofering i det ljuvliga solskensvädret.

Av 86 församlade var vi 55 födda "över där". Övriga var ättlingar födda i Sverige samt övriga anhöriga.

Av alla kommentarer framgick att dylika träffar borde upprepas i någon form, och synd att det inte skett tidigare, när flera äldre ännu fanns bland oss.

Tack, ni alla som ställde upp, och måtte de spontana önskingarna om förnyad träff bli verklighet, men inte dröja i årtionden utan snart, och då med fler förenade krafter!

Hjalmar Stenberg
från Gjardbacksa

Kvarvarande vinster

från lotterierna vid sommarfesten på Väddö den 28 juni 1986.

Gul lott nr 276, 85 och 225.

Orange lott nr 204 och 24.

Turkos lott nr 92 och 43.

Ljusgrön lott nr 186, 265 och 116.

Vinsterna kan hämtas på SOV:s expedition, Vikingagatan 25, Stockholm, före den 1 dec 1986. Vinsterna som ej hämtats tillfaller Rågöbornas Danslag och Runöbornas Förening.

T.D.

BORRBY-TRÄFF

hålles lördagen den 22 november 1986 kl 13.00
i **SL-RESTAURANGEN**, T-bana: **BLÅSUT**, Enskede.

I biljettpriset (60 kr vuxna, 25 kr barn under 12 år) ingår öl/läsk, landgång, kaffe, kaka och vinstchans.

Ur programmet:

Jörgen Hedman berättar om sin unika släktforskning kring gårdarna och folket från Borrby.

Allsång. Lotterier. Överraskningar för barnen.

Och så förstås tid att umgås och prata, "jutt".

Välkomna alla Borrbiggiar med familjer till vår andra Borrby-träff här i Sverige.

Anmälan göres senast den 1 nov till någon av dessa:

Arvid Nyman	tel 08-765 02 39
Elvine f Kornblom	tel 08-754 22 68
Erik Ahlström	tel 08-91 54 53
Johannas Ahlström	tel 08-19 12 44
Katarina f Storholm	tel 0766-402 69

Borrby hembygdsvärdning
"BORRBIGGIA"

Enby-(Einbi-, Einby-)träff

**Visst skulle det vara trevligt
att träffas alla Enby-bor med anföranter?**

Vi har diskuterat detta och därför kommer vi nu med ett upprop här i Kustbon, där vi vill efterhöra intresset för en sådan sammankomst.

Planerna är att vi skall ordna träffen lördagen den 23 eller 30 maj 1987.

Vi hoppas att få ut informationen till alla, även dem som eventuellt saknar Kustbon, och det är bl a anledningen till att vi är ute i så god tid.

Vi ber dessutom att alla hjälper till, så att alla Enby-bor och anföranter nås av detta upprop om Enby-träff.

Förslag till träffarrangemang, innehav av gamla kort, men även aktuella sådana från Enby, kan bli av stort intresse, varför vi hoppas att också få sådana uppgifter tillsammans med anmälan.

Intresseanmälan för deltagande i en sådan sammankomst, och antalet deltagare, mottages tacksamt, helst i skriftlig form, av:

Bertha Freiman-Peedu, Skogsslingan 31, 127 41 SKÄRHOLMEN,
tel: 08-740 06 13

Alexander Zeisig, Kubikenborgsvägen 12, 122 41 ENSKEDE.

Kom med Din intresseanmälan så snart som möjligt, dock senast 1986-11-24, så att bearbetningen av anmälningarna och den fortsatta planeringen kan ta vid.

Om Du kan vara med och hjälpa till med denna planering, meddela också detta!

I 1987 års marsnummer av Kustbon kommer närmare uppgifter att lämnas om tidpunkt, plats, program m m.

Välkommen med Din intresseanmälan, visa Ditt stora intresse för och möt upp vid den planerade Enby-träffen!

HAPSALSRESAN

Gideon Danell

En slädfärd "eve Håsolisn"

*Farväl, du stad, de gjort sin kur
en kusk och hans kamp i dag
och smöret var härsket och veden var
sur
det var vad köparna sa.*

*Nu färdas de hem utmed granars led
med gran efter gran efter gran.
Han tog väl ett glas, sån var hans sed
när dan varit kall i stan.*

*Nu slumrar han till och skymtar hur
just Björnen lyfter en ram
och mättar ett slag mot en bölande Tjur
och hur Örnen tar en Svan.*

*Men Kastor och Pollux, de sjunger
duett
så att Jungfrun fäller en tår,
han ser Orion bada i svett
när Gud över Himlen går.*

*Han ser hur Vintergatans stråk
kring rymderna slår sin ring,
han tycker sig kunna all jordens språk,
omöjligt syns ingenting.*

*Ett ryck och hans drömvärld den går i
kras
när kampen vid grinden hans står.
En dröm är skön som en grekisk vas
när kölden på isen går.*

Sven Ahlström
Februari 1986

Från min Runö-sommar

Det var i mitten av juni 1908. Det är alltså i rappet tio år sedan, vilket bevisar, att tiden flyger, både med och utan världskrig.

Efter att ha passerat Hangö och Helsingfors hade jag fått göra mitt enda, blott alltför korta besök i den ryska huvudstaden, alltför kort, för att intryckena bara från Eremitage-museets sagolika skatter skulle hinna smältas.

Så hade jag rest med nattåg genom Ingermanland och Estland — låter det inte som svensk historia? Och när man vaknade vid Narva under ett brakande åskväder, hade också ett visst historiskt tillfälle, då en mot tio ställdes och då det också var dunder och knall, stått starkt nog framför den svenske magistrern, där han suttit i kupén inklämd bland ryssar och ester.

I Reval omhändertogs jag av Hans Pöhl, klockare i svensk-finska församlingen och sjömansmissionär, min gode vän sedan två föregående besök i Estland och ett hans eget besök i Sverige, en flerårig brevväxling oräknad. Anledningen till min resa var densamma nu som de föregående gångerna; det gällde uppteckning av de svenska dialekterna i Östersjöprovinserna. 1900 och 1901 hade jag hållit mig till de svenska trakterna i Estland, Nuckö med Rickholtz och Odensholm, Ormsö, Rågöarna m m. Denna gång ämnade jag ge mesta tiden åt Runö, den märkliga, så avskilda lilla ön mitt i Rigaviken med summa 270 inbyggare av ren svensk stam och talande en högst intressant dialekt. Och nu satt jag hos vännerna

Hans och Lydia Pöhl, fick tala svenska mitt i Baltiens babyloniska förbistring och njöt av estsvensk, dvs svensk gästfrihet, här i Revals sjömanshem inbegripande t o m det svenska knäckebrödet. Jag hade ämnat stanna några dagar i Reval, resa ut till Nargö utanför m m, innan jag "begravde mig" på Runö. Men därav blev annat.

Mitt under eftermiddagskaffedrickandet på sjömanshemmet uppenbarade sig en Runö-bo och förkunnade, att en Runö-jala, d ä en av Runö-bornas egna halväckade segelbåtar, f n låg i Arensburgs hamn på Ösel, och om jag toge första ångbåt från Reval, skulle jag troligen hinna i tid för att följa med jalan på dess hemfärd. Jag hade inte vid detta laget ännu hört talas om den lettiska lärarinnan i Riga, som betagits av svärmeri för Runö och som äntligen ville tillbringa sina sommarferier, en månad långa, på den efterlängtade ön, men som i stället fick tillbringa största delen av denna sommarmånad — det var just medan jag var på Runö, och där väckte saken rätt mycket glädje — dels på ångbåt mellan Riga och Arensburg i båda riktningarna under fäfänga försök att i förbifarten förbi Runö bli upptagen av någon jala, dels i Riga eller Arensburg i väntan på nästa ångbåt! I alla fall visste jag redan nu, att det var rätt så krångligt att komma dit, och för resten — en möjlighet att komma till Runö seglande på Runö-jala ända från Ösel borde man ju inte försumma.

Det blev alltså ett hastigt avsked från Reval och den s k civiliserade världen i övrigt, farväl till fästmö och mor och syskon fick expedieras på ångbåten, och följande dags afton befann jag mig förpassad helt hastigt från ångbåtar och städer, den bråkiga och brokiga världsstaden vid Newa inberäknad, till några däcksplankor, som betäckte hälften av *Griita*, d ä "Grytan", en av Runös 13 stolta jalar. Och morgonen därpå efter en underbart vacker natt på havet steg jag i land vid Persudden — världen hette alltså för några veckor framåt Runö, och världens medelpunkt var "pastoratet", dvs prästgården.

Att här försöka ge något slags skildring av denna mikrokosmos, det skulle inte utrymmet tillåta, även om tid och förmåga skulle finnas. Jag kan fö hämvisa den intresserade till en förträfflig liten monografi av lektor Ernst Hem-

Universitetslektor Ing-Marie Loman från Åbo Akademi talar över ämnet

"Uppteckningar av estlandssvensk dialekt
i Stockholms hamn en sommar på 1800-talet"

onsdagen den 29 oktober 1986 kl 19.00

Lokal:	Finska Församlingens församlingssal, Slottsbacken 2 C, Stockholm (ingång från Finska Kyrkogränd)
Arrangörer:	Svenska Odlingens Vänner och Riksföreningen Sverigekontakt, Stockholmsföreningen i samarbete med Finlandssvenskarnas Riksförbund i Sverige FRIS.
Fritt inträde	

Vy från en ångare utanför Runö och öbor i fiskebåtar.
Foto Herbert Sundin 1938

Gatubild från Runö 1938. T v Duskasgården, t h Måggården, i bakgrunden Bissagården.
Foto Herbert Sundin

mendorff, införd i tidskriften Ymer för år 1909 (sid 197 f).

Här blott ett par ögonblicksbilder!

Först landstigningen. Vi hade, som sagt, tillbragt en underbar sommarnatt på Östersjön, varunder vårt lilla sällskap, som utom av två Runö-karlar och två dito pojkar bestod av en estsvensk skollärare, en estnisk-rysk "skrivare" från Arendsburg, en djurskyddsdam från Finland och en blivande seminarie- rektor från Sverige, knappast sovit, men i stället njutit av himlens färger och havets böljegång och då och då låtit stämningen utlösa sig i sång och musik, skilda länders nationalsånger och folkvisor — svenska, finska, estniska, ryska. Och vid 8-tiden hade vi efter morgonens stiltje med dyningar till slut kommit så nära in på den mycket lång- grunda Runö-kusten, att jalen vägrade att gå längre. Vi plockades av den ena efter den andra och placerades med våra grejor i några nötskalfarkoster, som beredvilliga Runö-karlar praktise- rat ut från stranden. Så kommo vi i vår julle utan vidare äventyr än ett stycke närmare in på stranden — den jullen, där skrivaren befann sig med sina "mantalsböcker", för att tala svenska, vickade till ett ögonblick och blev full av vatten; glad var jag, att icke *min* kappsäck med sådana dyrgripas, som gamla dialektanteckningar, var med om duschen. Så kom till slut det sista spän- nande momentet i denna färd till Runö, det då man fick rida på ryggen på nå- gon av de i strandvattnet vadande Runö-karlarna! Och sen stod man änt- ligen på den märkeliga ön.

På stranden samlade sig strax efter vår ankomst en mängd Runö-karlar, som just kommit hem från torskfisket: den ena härliga typen efter den andra, vackra allvarliga ansikten och kraftiga

gestalter, åtskilliga riktiga jättar, blonda jättar och mörka jättar omväx- lande, men så många jättar, att den som skulle representera deras beund- rade moderland i det ögonblicket, kände sig högst enkel där på stranden, då såsom hans elever ha sig bekant, hans stofthydda varken till längden el- ler bredden var av det imponerande slag- get. En sak, som frapperat mig genast i Arendsburg, var Runö-männens friska, vackra tänder; det var en fröjd att se dem le bara för den sakens skull.

Vi skredo så emellertid framåt byn; det var något sällsamt imponerande att se taget av de stolta vikingaättlingarna skrida fram, raskt, men ändå lugnt och värdigt, ljudlöst på de små sälskinns- mockasiner, som de använde som skor, när de använde sådana. Jag hade ge- nast vid stranden hälsat på alla kar- larna, allt som de anlät; flera av dem frågade omedelbart, om det var "Da- nell", som de hört "Zetterqvist", sin pastor, tala om. Under vägen kom jag småningom att stanna mellan Hans Kloas (dvs från Klas-gården) och en jätte, vars namn jag glömt. Vi blevo emellertid goda vänner, och med Hans, som var dräng i "pastoratet" för året, en hederspost på ön, och som därför talade högsvenska särskilt obehindrat, gick konversationen förträffligt. Vi duade varandra snart nog fullt ogene- rat, det fortsatte vi fö med under de följande veckorna, och det var nog det vanligaste över huvud taget på Runö oavsett ålder och kön, om också det fanns en och annan, som var så bildad, att jag måste heta "herr doktorn" eller t o m "herr docenten" och då natur- ligtvis själv måste svara med att kalla vederbörande för "Skallus" eller "Isaks" eller "Någgis" eller vad det nu var gården hette.

Vandringen genom själva byn minns jag såsom något högst rörande, om ock tillika rätt besvärligt för en, som inte varit ur kläderna på två dygn; i vid snart sagt varje gård kom gårdsfolket ut, och man måste hälsas välkommen och beskådas — man kände, att man var hela öns gäst, om man också i främ- sta rummet var "Zetterqvists" gäst. Det behövde nu inte heller strida mot vartannat, ty det var verkligen sant, som någon av prästgårdens många gäs- ter den sommaren — hur kunde egentli- gen fru Zetterqvist härbärgera och be- spisa oss alla? — uttryckte sig, att prästgården var hela öns salong.

Runö-borna voro förtjusande just som de voro, i sina egendomliga folk- dräkter och med sina trohjärtade ur- konservativa själar, som omöjligens till- läto dem att pröva på något, som inte "brukades".

Den konservatismen hade naturligt- vis sina avvisidor med, och Runö- bornas själar inneslöto väl inte *bara* trohjärtenhet och "den gamla goda ti- dens" förträffliga dygder. Men låt mig här i alla fall till sist försöka ställa fram en bild från Runö, där öns gammaltids- stämning fick sitt allra vackraste ut- tryck — jag menar en bild av gudstjän- ten på Runö, så som den ännu vid mitt besök firades där i det gamla skröpliga, nu övergivna kapellet från drottning Kristinas tid.

Underbart gripande var det hela: den absoluta stillheten och andakten under hela tiden, den egendomliga, strängt ordnade placeringen — inte endast kar- lar och kvinnor på var sin sida om gången, också vuxna och yngre skilda åt på båda sidor, de yngre längst fram. Vi vuxna manfolk *stodo* under så gott som hela gudstjänsten utom under själva predikan, men pojkarna och

Familjenytt

Döda

Maria Engström, född den 27 juni 1901 på Ormsö, avled den 30 juli 1986 i Stockholm

Olga Espling, född Borrman den 10 november 1901 på Rågöarna, avled den 7 juli 1986 i Västerås

Alexander Hallek, född den 30 juli 1898 i Rus-Asuküla, avled den 2 juni 1986 i Sölvesborg

kvinnorna stodo endast mera sällan. Under syndabekännelsen, Fader vår och välsignelsen föll hela församlingen på knä på golvet. Psalmsången var inte det minst gripande: efter den fullständiga tystnaden och ett trevande orgelpreludium på en gång ett samstämmigt, kraftigt, taket lyftande instämmande av den gamla psalmen — ja, det var verkligen gamla psalmer, som sjöngos, ty här på Runö användes ännu den väl eljest överallt var svensk gudstjänst firas i världen bortlagda 1695 års psalmbok, den som redan våra mormödrar kallade "gamla psalmboken". Predikan, enkel och kraftig, passade gott till den egenomliga stämningen, som behärskade det hela; — det märktes, att Runö i sin efterlängtnade pastor från Sverige fått en lärare, som tog sitt folkuppfostrarekall på djupaste allvar. Allra mest högtidligt syntes mig dock själva avslutningen på gudstjänsten, den vackra, färgglada, men ändå så strängt högtidliga processionen ut ur kyrkan på de tassande säl-skinsskorna, ut på kyrkogården, där förfädren vila under gröna kullar och där man stannar ett ögonblick under tystnad eller lågmält samspråk, ännu med andakten kvar över sinnet där man står och ser ut över de låga hemmen i byn och ut mot det vida havet.

Med denna bild vill jag sluta dessa mina rader om Runö. Den önskan ville jag blott tillägga, att de dock fått ge ett intryck av att dessa svenskar, vilkas fäder i forna hedna tider färdats ut i österviking och gjort Runö till en svensk ö, ännu i dag vittna om att svenskt odlingsarv och svenskt fromhetsarv är en gåva, som vi aldrig kunna tacka nog för. Måtte det svenska Runö ej sköljas bort av världskrigets stormar!

Fotnot:

Professor Gideon Danell var som bekant under en lång följd av år rektor vid Uppsala folkskoleseminarium. Kåseriet om resan till Runö inflöt i seminariets elevtidning "Trean" 1918. Resan hade emellertid ägt rum redan 1908.

Anders Hjalmar Hammerman, född den 11 februari 1924 på Ormsö, avled den 25 maj 1986 i Stockholm

Agneta Järnström, född Rönnberg den 15 november 1910 på Ormsö, avled den 16 juli 1986 i Täby

Katarina Järnström, född Thomsson den 15 juni 1894 på Ormsö, avled den 19 juni 1986 i Stockholm

Elfride Kungla, född Söderman den 6 juli 1905 i Vippal-Neve, avled den 28 februari 1986 i Toronto

Linda Miralda Kärras, född Hallman den 21 februari 1923 i Rickul, avled den 6 juni 1986 i Stockholm

Voldemar Luks, född den 23 oktober 1914 i Rickul, avled den 30 april 1986 i Stockholm

Anna Merimaa, född Talvik den 1 september 1908 i Pernau, avled den 30 april 1986 i Stockholm

Alfred Nordbäck, född den 1 september 1925 på Ormsö, avled den 20 juli 1986 i Vaxholm

Alexander Nyholm, född den 16 augusti 1919 på Ormsö, avled i juni 1986 i Hudiksvall

Gustaf Adolf Nyman, född den 2 oktober 1901 i Harku, avled den 15 juni 1986 i Stockholm

Naemi Ebonne Rönnberg, född Bodin den 4 mars 1906 i Sverige, avled den 2 maj 1986 i Stockholm

Vår kära

Aina Maria Westerlund

f Lorentz

* 24 oktober 1919 på Runö

† 24 juni 1986 i Umeå

har lämnat oss.

Umeå och Kittelfjäll 24 juni 1986

ÖSTEN

Rosita, Annika

Jim och Inger

Barnbarn, syskon

Övrig släkt och många vänner

Din dag är slut

Din vilas tid är inne

Med glädje skall vi

minnas vad du gav

Vår älskade

Maria Öman

född Åkerman

* 8 februari 1905 på Ormsö

har lämnat oss.

Uttran den 15 juni 1986

Sörjes av Katarina med familjer, släkt och vänner.

*Jag somnar trygg när från mig flyr
mitt jordelivs sekund*

*Gud väcker mig när morgon gryr
i landet bortom nattens blund.*

Vår käre

Richard Stahl

* 20 mars 1916 i Rickul

har lämnat oss i djupaste sorg och saknad.

Grycksbo den 24 aug 1986

VERNA

Staffan och Elisabet

Adam

Örjan och Ulla

Emil

Syskon

Övrig släkt och vänner

Så somnar jag glad

i Ditt heliga namn

Du vakar tills dag sig tänder

När morgon upprinner

då är jag i hamn

Jag skådar mitt hemlands stränder

Och griper med outhärlig fröjd

De genomborrade händer

Sv. Ps 575:6

Min älskade Make,
vår käre Far

Lennart Tegberg

* 11 mars 1939 i Rickul

har lämnat oss, övrig släkt och vänner
i djup sorg och saknad.

Hällbybrunn den 7 juni 1986

BRITT-KARIN

Lars Thomas

Mor

*Drömmar bleknar, lyckan brister
Livets smala tråd är skör
Den man håller av man mister
Den man älskat mest han dör.*

Oskar Sedman, född den 22 oktober 1902 på Nuckö, avled den 6 maj 1986 i Huddinge

Hilda Marie Westerberg, född den 27 oktober 1919 i Hapsal, avled den 1 juni 1986 i Tumba

Boris Erich Zeisig, född den 11 april 1917 i Resne, avled den 24 maj 1986 i Guelphis, Kanada

Eduard Frierich Zeisig, född den 21 november 1917 på Nuckö, avled den 9 juni 1986 i Stockholm

Vår älskade lilla Mamma,
Farmor, Mormor och
Gammelmormor

Maria Nyblom

* 29 november 1888

har i dag lugnt och stilla insomnat
sörjd och saknad, men i tacksamt
minne bevarad av oss, syskon, släkt
och vänner.

Bromma 12 juni 1986

BARNEN
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Av årens tyngd och av prövningar
trött
Du älskade Mor sov gott och sött
Vi bäddar Dig ner i stilla ro
Hav Tack för Din möda Din kärlek
Din tro.*

Vår kära mor

Katarina Storm

* 9 juli 1902

har lämnat oss i djup sorg och
saknad.

Norrköping den 7 juni 1986

SVEN och ANNA-MARIA
GUNNAR och MARIANNE
IVAR och KERSTIN
ELSA och BENGT
ALBIN
MAJ-BRITT
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Släkt och vänner

*Det finns en underbar förlossning
I ditt blod som göts en gång
Det finns glädje bortom graven
och en framtid full av sång.*

Födelsedagar okt—dec 1986

95 år

Rose Hallman, född Treiberg den 16 november 1891, Rickul

Lovisa Åkerblad, född Lagman den 7 december 1891, Rickul

90 år

Mathilda Mitman, född Koinberg den 16 okt 1896, Nuckö

Gertrud Masing, född Reichardt den 6 november 1896, Reval

Lovisa Dans, född Viberg den 9 november 1896, Rickul

Agneta Massalin, född Lundkvist den 30 november 1896, Ormsö

Alexander Tegelberg, född den 6 december 1896, Rickul

Elvine Vesterbom, född Besterman den 21 december 1896, Rickul

85 år

August Bedman, född den 1 oktober 1901, Nuckö

Hans Grönman, född den 4 oktober 1901, Ormsö

Valter Methusalem Luther, född den 8 oktober 1901, Nargö

Maria Hedenström, född Blomman den 11 oktober 1901, Ormsö

Johan Nyman, född den 26 okt 1901, Ormsö

Hilda Vesterblom, född den 27 oktober 1901, Odensholm

Agneta Sjöström, född Söderlund den 2 november 1901, Ormsö

Katarina Lindström, född Fält den 9 november 1901, Ormsö

Olga Söderlund, född Rebane den 10 november 1901, Rickul

Magda Helena Holm, född den 26 november 1901, Nargö

80 år

Hugo Hallberg, född den 11 juli 1906, Nuckö

Marianne Engman, född Edvard den 2 oktober 1906, Reval

August Sandsten, född den 2 oktober 1906, Rickul

Marta Stahl, född Treiberg den 2 oktober 1906, Rickul

Alide Sedman, född Koinberg den 16 oktober 1906, Nuckö

Oskar Hendriksson, född den 25 oktober 1906, Reval

Voldemar Seman, född den 28 oktober 1906, Nuckö

Heino Sallert, född den 4 november 1906, Reval

Maria Roos, född Söderholm den 7 november 1906, Nuckö

Pauline Gutman, född Hamberg den 8 november 1906, Rågöarna

Axel Heldring, född den 14 november 1906, Nuckö

Kristof Talberg, född den 29 november 1906, Rickul

Nikolai Koinberg, född den 2 december 1906, Rickul

Katarina Friberg, född Berggren den 5 december 1906, Ormsö

Hilda Lagman, född den 15 december 1906, Rickul

Johannes Treiberg, född den 23 december 1906, Rickul

Hans Sjöman, född den 30 december 1906, Ormsö

75 år

Elise Pralits, född Proos den 17 april 1911, Ormsö

Pauline Talberg, född Hamberg den 12 oktober 1911, Rickul

Meta Regina Erik, född Berg den 21 oktober 1911, Reval

Nelly Mathilda Koinberg, född Brunberg den 23 oktober 1911, Rickul

Hilda Nibon, född Hamberg den 23 oktober 1911, Nuckö

Agneta Vesterström, född Holm den 23 oktober 1911, Ormsö

Carl Vesterblom, född den 27 oktober 1911, Odensholm

Johan Nyblom, född den 29 oktober 1911, Ormsö

Maria Österman, född Björk den 1 november 1911, Runö

Hilda Lemberg, född den 12 november 1911, Nuckö

Herman Ringberg, född den 13 november 1911, Rickul

Oskar Vilhelm Mitman, född den 19 november 1911, Nuckö

Helene Mathiesen, född Miethman den 20 november 1911, Nuckö

Elmar Stenman, född den 21 november 1911, Nuckö

Milda Herodes, född Jurgensson den 1 december 1911, Reval

Maria Svensson, född Bergström den 15 december 1911, Ormsö

Katarina Salin, född Öman den 17 december 1911, Ormsö

Valentine Pent, född Mühle den 23 december 1911, Reval

Alexander Thomsson, född den 25 december 1911, Rickul

70 år

Maria Sjöman, född Grundström den 1 oktober 1916, Ormsö

Erna Saarväli, född Lauri den 9 oktober 1916, Reval

Herbert Lagman, född den 13 oktober 1916, Rickul

Maria Svedberg, född den 14 oktober 1916, Ormsö

Signe Andersson, född Aman den 14 oktober 1916, Nuckö

Agnetta Peedu, född Tomsson den 19 oktober 1916, Ormsö

Lars Friberg, född den 28 oktober 1916, Ormsö/Rågöarna

Alma Jürgensman, född den 1 november 1916, Nuckö

Gleb Lindeberg-Lindvet, född den 3 november 1916, Reval

Herbert Pärle, född den 3 november 1916, Pärnau

Maj-Lis Lagman, född Vesterbom den 14 november 1916, Rickul

Gertrud Engdahl, född Nyblom den 17 november 1916, Ormsö

Richard Farman, född den 22 november 1916, Nuckö

Hans Kröndström, född den 25 november 1916, Reval

Thomas Lorentz, född den 28 november 1916, Runö

Johan Öman, född den 29 november 1916, Ormsö

Linda Pauline Nyman, född Tischler den 6 december 1916, Reval

Georg Erik Kesküll, född den 18 december 1916, Reval

65 år

Helga Einpaul, född Vahtman den 1 oktober 1921, Reval

Maria Alida Forsberg, född Hammerman den 4 oktober 1921, Ormsö

Erna Benström, född den 5 oktober 1921, Neve

Alexander Järnström, född den 7 oktober 1921, Ormsö

Alfred Friberg, född den 16 oktober 1921, Ormsö

Elias Schönberg, född den 16 oktober 1921, Runö

Lydia Johansson, född Ahlberg den 21 oktober 1921, Ormsö

Meta Högström, född Seman den 21 oktober 1921, Nuckö

Anders Bergström, född den 23 oktober 1921, Ormsö

Paulus Erita, född den 23 oktober 1921, Nuckö

Ragnar Lukme, född den 26 oktober 1921, Reval

Sanfrid Bles, född den 28 oktober 1921, Nuckö

Bruno Manfred Strandberg, född den 20 november 1921, Reval

Ellen Elise Hammerman, född Raudsepp den 27 november 1921, Hapsal

Fide Murman, född den 27 november 1921, Ormsö

Emil Johannes Fagerlund, född den 28 november 1921, Ormsö

Ingeborg Erkas, född Brus den 3 december 1921, Odensholm

Elise Mitman, född Puhtkivi den 11 december 1921, Nuckö

Hilda Olsson, född Targama den 11 december 1921, Vippal

Karin Leonora Söderström, född Mütörsep den 12 december 1921, Reval

Valter Erkas, född den 13 december 1921, Odensholm

Ernst Brus, född den 19 december 1921, Odensholm

Gunnar Valentin Brunberg, född den 20 december 1921, Rickul

Aina Armilda Edita Karlsson, född Dans den 21 december 1921, Rickul

Katarina Sjöman, född den 22 december 1921, Heimsö

Emmy Heyman, född den 25 december 1921, Rickul

Gottfrid Ferdinand Greisman, född den 28 december 1921, Nuckö

Alexander Treiberg, född den 31 december 1921, Rickul

60 år

Hjalmar Edvin Ahlström, född den 6 oktober 1926, Ormsö

Alfred Passvik, född den 10 oktober 1926, Runö

Uno Sven Lemberg, född den 11 oktober 1926, Nuckö

Ingeborg Lydia Palm, född Schönberg den 12 oktober 1926, Nuckö

Gunnar Nordsten, född den 18 oktober 1926, Ormsö

Elvira Katarina Asplund, född den 22 oktober 1926, Ormsö

Vanda Emelie Törnqvist, född Boman den 29 oktober 1926, Rickul

Ellen Kütin, född Kristian den 3 november 1926, Nargö

Edith Gunborg Pettersson, född Lindström den 4 november 1926, Rickul

Klara Brus, född den 6 november 1926, Rickul

Meinhard Gottfrid Laving, född den 7 november 1926, Nuckö

Alice Ingeborg Wiklund, född Espling den 11 november 1926, Rågöarna

Viktor Korvet, född den 12 november 1926, Reval

Algot Edvin Hallman, född den 12 november 1926, Rickul

Alvin Sigfrid Derblom, född den 18 november 1926, Nuckö

Karin Wikström, född Nyman den 20 november 1926, Rickul

Algot Lembit Bedman, född den 22 november 1926, Nuckö

Alma Elvine Rönnerberg, född den 24 november 1926, Ormsö

Cecilia Fagerström, född den 25 november 1926, Neve

Svea Ellen Olga Amberman, född den 28 november 1926, Hapsal

Agnes Söderholm, född den 28 november 1926, Nuckö

Heljo Kaasik, född den 29 november 1926, Reval

Remedia Aurelia Karlsson, född Nano den 2 december 1926, Nuckö

Axel Emil Alvik, född den 3 december 1926, Ormsö

Runar Anders Lindquist, född den 8 december 1926, Reval/Ormsö

Sten Olof Lindström, född den 12 december 1926, Ormsö

Algot Anders Ahlberg, född den 14 december 1926, Ormsö

Viktor Samberg, född den 16 december 1926, Korkis

Ivar Bles, född den 18 december 1926, Nuckö

Sigmar Henrik Tegelberg, född den 22 december 1926, Rickul

Ellen Ingeborg Pettersson, född Brunberg den 23 december 1926, Rickul

Sigrid Kristina Adamski, född Strandberg den 24 december 1926, Runö

Astra Sigrid Vainman, född Palmkron den 25 december 1926, Korkis

Axel Thomas Friberg, född den 27 december 1926, Ormsö

Alfred Sigfrid Mitman, född den 27 december 1926, Nuckö

Ivar Borrman, född den 29 december 1926, Rickul

50 år

Ingvar Johannes Thomson, född den 1 oktober 1936, Ormsö

Arne Pikner, född den 4 oktober 1936, Ormsö

Albin Anders Storm, född den 4 oktober 1936, Ormsö

Lilian Valborg Ekman, född den 6 oktober 1936, Rickul

Anita Irene Pöceljevs, född den 10 oktober 1936, Riga, Lettland

Inga Linnea Friberg, född Elfvingren den 12 oktober 1936, Rågö

Ingvar Albert Gran, född den 14 oktober 1936, Runö

Rainar Olav Dahl, född den 15 oktober 1936, Reval

Ingeborg Leontine Kyller, född Österman den 17 oktober 1936,

Anne Jaagupsoo, född den 20 oktober 1936, Hapsal

Ivar Sjöman, född den 22 oktober 1936, Ormsö

Sven Sjöman, född den 22 oktober 1936, Ormsö

Jyri Juhan Talts, född den 22 oktober 1936, Helsingfors

Henrik Olle Lindström, född den 28 oktober 1936, Ormsö

Rein Ruberg, född den 31 oktober 1936, Reval

Gustav Simonson, född den 10 november 1936, Nuckö

Valma Gineman, född den 15 november 1936, Nuckö

Sven Bergström, född den 20 november 1936, Ormsö

Edgar-Eskil Espling, född den 21 november 1936, L Rågö

Lennart Strömfelt, född den 22 november 1936, Runö

Hilma Adelman, född den 29 november 1936, Nuckö

Ilse Hallman, född den 5 december 1936, Rickul

Valdur Nibon, född den 10 december 1936, Nuckö

Evald Brunberg, född den 11 december 1936, Rickul

Ester Kristina Bles, född Henriksson den 14 december 1936, Avesta

Sven Rant, född den 14 december 1936, Nuckö

Elvi Treiberg, född den 14 december 1936, Rickul

Uno Ingvar Laning, född den 18 december 1936, Nuckö

Eha Freiman, född den 19 december 1936, Nuckö

Henrik Johannes Salin, född den 19 december 1936, Ormsö

Gunnar Lilja, född den 22 december 1936, Ormsö